AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL : 14 • EKİM 2004 • 3.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2004/10

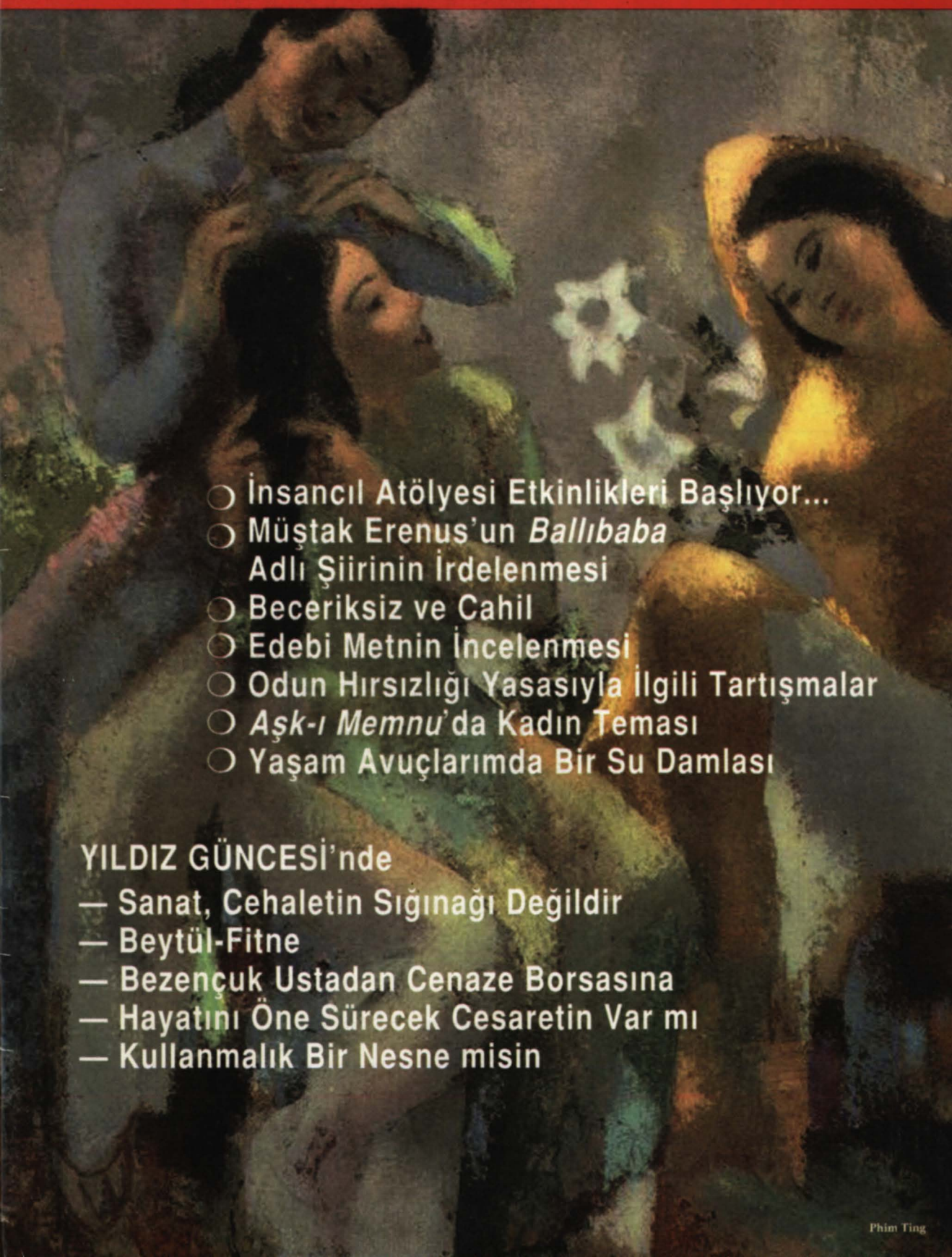

- İnsancıl Atölyesi Etkinlikleri Başlıyor...
- Müştak Erenus'un *Ballıbaba* Adlı Şiirinin İrdelenmesi
- Beceriksiz ve Cahil
- Edebi Metnin İncelenmesi
- Odun Hırsızlığı Yasasıyla İlgili Tartışmalar
- *Aşk-ı Memnu*'da Kadın Teması
- Yaşam Avuçlarımda Bir Su Damlası

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— Sanat, Cehaletin Sığınağı Değildir
— Beytül-Fitne
— Bezençuk Ustadan Cenaze Borsasına
— Hayatını Öne Sürecek Cesaretin Var mı
— Kullanmalık Bir Nesne misin

Phim Ting

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Berrin TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni Cengiz GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı Şadiye GÜLE
Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım Deniz SARAÇ

Baskı ILICAK Matbaası
Dağıtım DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•Eylem CAN, •Servet ÇOLAK, •Berrin TAŞ
Danışma Kurulu
•Doç.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Doç.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabri BÜYÜKDÜVENCİ *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Yaşar Çoruhlu *(Mimar Sinan Üniversitesi)* •Prof.Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Çiğdem DÜRÜŞKEN *(İstanbul Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr. Sevgi İYİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ömer Naci SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir.

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul Tel./Faks. (0212) 249 80 19 E-mail: insancildergisi@hotmail.com
www.insancildergisi.com

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 36.000.000 TL.
Yurtiçi Ödemeler İçin
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul Hesap No. 1042 057792
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı Ödemeler İçin
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

	İNSANCIL ŞİİR ATÖLYESİ ETKİNLİĞİ / Müştak ERENUS'un *BALLIBABA* ADLI ŞİİRİNİN İRDELENMESİ	2
Tanzila ZUMAKULOVA	SONSUZ AŞKIM (Çeviri Şiir) Çev. A. MİZİEV-A. MERİÇELLİ	5
Ruşen HAKKI	BECERİKSİZ ve CAHİL	6
Mehmet TAYAK	PELİN'E YILIN İLK KARLARIYLA (ŞİİR)	7
Ömer Naci SOYKAN	EDEBİ METİN İNCELEMESİNDE YORUMBİLGİSEL-DİLBİLİMSEL YÖNTEMLERİN BİR BİRLİĞİ DENEMESİ	8
Güngör GENÇAY	HEP YOLUMA ÇIKIYOR DOSTOYEVSKİ (ŞİİR)	13
Karl MARKS	ODUN HIRSIZLIĞI YASASIYLA İLGİLİ TARTIŞMALAR (Çeviri Metin)	14
Uğur CAN	(ŞİİR)	17
Berrin TAŞ	AŞK-I MEMNU'DA KADIN TEMASI (I)	18
Nalan ÇELİK	İKİ YAPRAK (ŞİİR)	22
Sati MERDAN	YAŞAM AVUCLARIMDA BİR SU DAMLASI	23
Hikmet KAVAS	TENBİH (ŞİİR)	26
Mehmet AKKAYA	YAKIN TARİHİMİZE GENEL BİR BAKIŞ: BİLİM ve EDEBİYAT	27
Acar SEVİM	ALMAN FİLOLOJİSİNİN AYAKTA KALMA MÜCADELESİ	32
Ayşegül ARICI	"KAFAYI BOŞALTMAK"	33
Çiğdem İSTANBULLU	ÇIĞLIK ÇIĞLIĞA (ŞİİR)	34
Anıl MERİÇELLİ	ALTIN YÜREKLİ YAZAR YILMAZ ELMAS	35
Lale KURDOĞLU	ALFABEYSE HAYAT (ŞİİR)	35
H. Tuğrul ATASOY	BAŞI KARLI SÖZLER (ÖYKÜ)	36
Gülşen İŞERİ	KAHRAMAN TEZOĞLU İLE SÖYLEŞİ	38
Semih AKYAZI	DÜŞSEL BİR YOLCULUK (ÖYKÜ)	40
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	48
Yılmaz ZİR	DOST II (ŞİİR)	

18 EKİM 2004'te

İNSANCIL ATÖLYESİ

ETKİNLİKLERİ BAŞLIYOR

- Felsefe

- Şiir Atölyesi

- Hayat Dersleri

- Estetik

- Yazarlık

- Kültürde Kadın

Başvuru: İnsancıl Dergisi,
İstiklal Cad. Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10
Beyoğlu - İSTANBUL
Tel/Faks: 0212 249 80 19
www.insancildergisi.com

İnsancıl Şiir Atölyesi Etkinliği

Müştak Erenus'un *Ballıbaba* Adlı Şiirinin İrdelenmesi

Bu ayın şiirini Özgüç Güven seçmiştir.

BALLIBABA

Ne güzel yüzünüz var
Nasıl buldunuz toprağı bu kaldırımlarda
Sizi görmeyen ayaklara mı bütün sevginiz
Küçük çiçekler
Neden boynunuz bükük taşlara doğru
Yol kenarına dizilmiş
Sığınmış köşelere
Korkan bir haliniz var.
İnsanlar,
Onların dertleri başlarından büyük
Bütün gün geçerler sizleri görmeden.
Küçük çiçekler
Nasıl buldunuz sevgiyi bu kaldırımlarda.
Susan halinizdeki ümit
Yapraklarınızda saklı
Sabahları su tomurcukları
Akşamları
Bekleyen çocuklar kadrinizi bilir
Yapraklarınızda açılır ümitler
Devşirirsiniz
Kimsesiz çocuklara.

Müştak ERENUS

Özgüç GÜVEN

Şiir atölyesinde şiir seçme görevi bana gelince, Berrin Hanım, Müştak Erenus'un toplu şiirlerinden bir şiir seçmemi istedi. Müştak Erenus ya da Cengiz Hoca'nın deyişiyle "Müştak Baba" biz atölye katılımcılarının, eşitlikçi dünya edimine estetik katkı yapan ustalar arasında tanımladığımız bir şair. Çeşitli etkinliklerde, yazılarda tanıma olanağım olduysa da, Müştak Erenus'un toplu şiirlerini daha önce okumamıştım. Yaşamı boyunca değerler yaratmış ve bu değerleri savunmuş kişilikli bir şairden seçeceğim şiir nasıl olmalı diye düşünerek kitabı okumaya koyuldum. İlerledikçe işimin ne kadar zor olduğunu anladım. Onlarca şiir beğenmiştim, ama yalnızca bir tanesini değerlendirme hakkım vardı.

Ne zaman kaldırım taşları ya da örme duvarlar arasında, çok katlı binaların tepelerinde yeşeren yabanıl otlar görsem mutluluk duyarım. Öyle sıradan bir mutluluk değildir bu benim için, basbayağı sevinirim. Sanki içimden dışarı doğru şırıl şırıl bir dere akar, ben de o derenin üzerinde yükselip alçalarak hafifleyen bir çiçek sapı olurum. İnsana boğuntu veren gri beton yığınlar arasında, yaşamın karşı konulmaz yaratıcılığının simgesi olurlar be-

nim için. Kocaman küme küme koyu gri bulutlar arasında yüzünü gösteren güneşin duyumsattığı türden bir umuttur bu.

Ballıbaba şiirini okuyunca umudum yeşerdi yeniden... Ballıbaba daha önce adını duyduğum bir bitki değildi. Karşılaşmış olmama karşın adını bilmediğim onlarcasından biri mi diye araştırdım. Bir kaynak ballıbayı şöyle anlatıyordu: *"nemli ormanlarda ve çukurlarda, çalılıkların arasında, çitlerin ve duvarların dibinde, moloz yığınlarında, gölgeli ve nemli bölgelerde ve ısırgan otunun bulunduğu yerlerde yetişir."* Anladım ki ballıbaba bilinçli bir seçim...

Ballıbaba şiiri insanın parçalanmışlığını anlatır. Çağımızın insanı, emeğine ve doğaya yabancılaşmıştır. Yaşam savaşımı sırasında doğa bir değer olmaktan çıkar. Eskiden kişileştirdiği, kendinden biri olarak gördüğü; *"doğa anası, ballıbabası, "* yitmiş yerine tüketilebilir, cansız bir nesne olarak tanımladığı doğa gelmiştir. Doğa tasarımı yiten insan için doğa, özsel değerden yoksundur. Tüketilebilir bir nesne olarak gördüğü için üzerinde her türlü hakkı olduğunu düşünür. Çağımızda biyolojik çeşitlilik hızla azalmakta, türler ortadan kalkmaktadır. Müştak Erenus şiirlerinde insanlarla arası açılan doğayı yeniden insana dost kılar. Doğanın hızla yağmalanmasıyla, insan dışı canlılar giderek daha sınırlı alanlarda yaşamlarını sürdürebilme çabasındalar. *Ballıbaba* şiiri başlangıcından *"korkan bir haliniz var"* dizesine kadar bu duruma tanıklık eder. Betonlaşmış yeryüzünde, ancak küçük küçük çatlaklarda toprak kendine yer bulur. Ancak küçücük bir toprak parçası bile yaşamın yeşermesi için yeterlidir. Gerçekliğin bilincinde bir şair olarak Müştak Erenus, bu yağmanın sorumluluğunu gündelik yaşama savaşına düşmüş insana yüklemez. Sıkıştırılmış olmalarına karşın kaldırım kenarlarında biten küçük çiçekler, insana sevgi duyarlar. Gerçi insanlar onların farkına varmadıkları için burukturlar, ama devam eden dizelerde şair ballıbabalara bu durumun nedenini anlatır: *"İnsanlar / Onların dertleri başlarından büyük"* Ekmek kavgasına düşürülmüş insan yabancılaşmıştır. İnsan ayaklarının altındaki canlılığa bile duyarsız kalır. Ballıbaba yapraklarının dibinde, yarım açılmış ağzı andıran sarı çiçekler bulunur. Şiirde Müştak Erenus ballıbaba çiçeklerini ümitle simgeler: *"Susan halinizdeki ümit / Yapraklarınızda saklı"* Gelip geçen insanlar onları umursamaz, ama ballıbabalar hepten yalnız değildir. *"Sabahları su tomurcukları / Akşamları / Bekleyen çocuklar kadrinizi bilir"* Geceyle gündüz arasındaki sıcaklık farkı su buharının yoğunlaşmasını ve bitkiler üzerinde çiğ oluşmasını sağlar. Ballıbabaların kimsesizliklerini azıcık da olsa bu çiğ; küçücük su damlacıkları giderir. Bir de akşamları el ayak çekildikten sonra kaldırım diplerine yatan çocukları... Müştak Erenus'un şiirinde nesneler birlik içindedir. Kimsesiz sokak çocukları ballıbabaların insana özlemini giderirken, ballıbabalar da onlar için umut olur, öksüzlüklerini sarmalar. Eşitsiz, tufanda bir dünyada ballıbabalar olduğu sürece umut bulunur. Nasıl ballıbabalar molozların, yıkıntıların arasından boy verip yeşeriyorsa, umut da ballıbabaların varlığını bir gün fark edecek insanlarla bü yüyecektir...

Müştak Erenus, yaşamı boyunca insana umut bağlamış bir şair. Bu tema, sanat emeğinin derin damarıdır. Onda umudun anlamı, şiirinin varlık koşulu olarak insanı görmüş olmasında saklıdır. Şiirinde konu ettikleri farklılaşsa da altta sürekli bir insan kavrayışı görülür: İnsan herhangi bir şey için araç değil, tersine amaçtır. Müştak Erenus'un insanı kişisel varlığına hapsolmuş bir ben değildir. tüm insan varolanları bir tümel insanda toplanır. Bu insan yeryüzünde yaşanan tüm acıları, sıkıntıları, sevinçleri duyumsar...

Burcu UPRAK

"Ballıbaba" bir çiçek cinsidir. Kendi içinde farklı türlere bölünür, fakat hepsinin ortak özelliği küçük, gösterişsiz olmaları, tarlalarda, gölge yerlerde, duvarlarda yetişebilmeleri, yıllar boyunca canlı kalıp yılın büyük bir bölümünde de çiçek açmalarıdır Halk arasında çiçekleri kaynatılıp yaralara sürülür, sürüldüğü yaraları iyileştirir, eğer yara kanıyorsa kanını dindirir. Ballıbabanın bütün bu özelliklerine baktığımızda, şair Müştak Erenus'un şiirine isim olarak neden bu küçük çiçekleri seçtiğini anlamak daha kolay olacaktır...

Şair şiirine doğayla başlar, kimsesiz çocuklarla bitirir... İnsanın doğaya yabancılaşması, insanın insana yabancılaşması, yani daha genel olarak insanın hayata yabancılaşması ana tema olarak şiirin merkezindedir... Fakat şair, örneğin insan-doğa ilişkisinde, bir özne konumunda olan ve yabancılaşan insana işaret etmek yerine, nesne konumundaki doğaya, yani küçük çiçeklere işaret eder.

Engin Geçtan *İnsan Olmak* adlı kitabının bir bölümünde şöyle der: *"İnsan, doğanın ürkütücü gücüyle baş edebilmek için diğer insanlarla bir araya gelerek toplumları oluşturmuştur. Ancak, toplumlar geliştikçe insan da giderek doğadan kopmuş ve bunun yarattığı yalnızlığı giderebilecek yeni bir beraberlik bulamamıştır. İnsanın kısa bir süre için de olsa doğayla yeniden baş başa olması, onu eski bir dostla birlikteymişcesine mutlu eder. Bu, hem birlikte hem özgür olmanın verdiği, benzeri olmayan bir mutluluktur."* Günümüzde insanlar böyle bir

mutluluğun varlığını, böyle bir mutluluğu tatmanın mümkün olduğunu bile unutmuş durumdadırlar. Şairin de dediği gibi, *"Onların dertleri başlarından büyük"*tür. Her gün geçip gittikleri kaldırımlarda, duvar diplerinde bütün imkansızlıklara karşın direnip büyüyen ve çiçek açan o küçük bitkilere dikkat bile etmezler. İşte şair de adeta günün birinde o kaldırımlardan geçerken orada bitivermiş küçük bir çiçeğin yanı başında durur ve ona seslenir. Güzelliği, direngenliği, masumluğu, kırılganlığı onu çok etkiler... Bulduğu en ufak toprak birikintisinde bitebilmesi onu hayrete düşürür. Bu küçük çiçeklerin çoğunu ezer insanların ayakları, oysa onlar insanlara karşı duydukları sevgiyi, umudu asla kaybetmezler... Fakat yine de, yaşam savaşı verdiklerinden, onları yok edebilecek o ayaklardan aynı zamanda korkar ve köşelere sığınırlar, kendilerini koruyabilmek için.

"Onların dertleri başlarından büyük" derken şair bir taraftan kızar insanlara, diğer taraftan da hak verir. Gerçekten de türlü dertler vardır, insanların başında. Hastalıklar, savaşlar, ölümler, sevinilemeyen doğumlar, parasızlık, kısacası bütünüyle bir ayakta kalabilme, yaşama ve yaşatabilme mücadelesi. Tüm bunların bilincinde olan şair, suçlayamaz küçük çiçekleri görmeden geçen insanları... Ve açık olarak söylemese de şairin asıl suçladığı, insanları, çiçekleri bile göremeyecek hale getiren sistemdir... Her şeye rağmen çiçekler ayaktadır... Biri ezilse bile ertesi gün bir yenisi biter onun yerinde... Ümit onların yapraklarında saklıdır... İnsanlar geçip giderken onları görmese de, değerlerini bilen birileri vardır. Bunlardan biri, sabahın serinliğiyle yaprakları üzerinde birikmiş olan su taneleri, diğeri de çocuklardır... Gün boyu varlıkları fark edilmeyen küçük çiçekler, akşamları kimsesiz çocukların dostudurlar. Akşamları el ayak çekilir sokaklardan, herkes evine döner, sokaklarda bir küçük çiçekler, bir de kimsesiz çocuklar kalakalır,.. Akşamlar zor geçer kimsesiz çocuklar için. Soğuktur, yatacak yer yoktur, onlar da sabahın gelmesini beklerler... Bu sırada da, uyuyup kaldıkları duvar diplerinde bitmiş olan çiçekler yapraklarındaki tüm ümidi, direnci çocuklara devşirirler... Kimsesiz çocuklar ve kimsesiz çiçekler umudu paylaşır akşamları...

Servet ÇOLAK

Ballıbaba, tarlalarda, gölgelik yerlerde, tenhalarda yetişir. Isırgan otuna çok benzer. Ballıbaba'nın beyaz çiçekli olanına Akballıbaba ya da Akısırgan denir. Yaprakları kanamayı durdurur. Yara iyileştiricidir. Haşlanarak içilen çiçeği kalbi güçlendirir.

Ballıbaba'nın bizimle ilgisi nedir?

Her birimiz kimbilir kaç kez kanadı bugüne kadar. Kaç yara açıldı yaşamımızda, kaç kez kalbimiz zayıf düştü.

Hayır, ateş düştüğü yeri yakmaz sadece. Doğrudur, en çok düştüğü yeri yakar. Ama bir kez bir yere düşmekle, birimizi yakmakla, diğerlerini de yakmış olur. Birimizi kanatmakla, diğerlerini de kanatır. Biz bunu saptayamayabiliriz. Ama öyle olur. Ballıbaba her birimizin içinde büyür böylece. Çoğalır. Yaralarımızı iyileştirir. Başkalarına da iyi gelir

En büyük yara nedir? Cehalettir.

Cahil insan bugününü mutlaklaştırır. Dünya hep böyleydi, ileride de hep böyle olacaktır, diye düşünür. Nazım'ın dediği gibi suçun hepsi onun değildir. Ama yine de çoğu onundur. Özel mülkiyeti, kapitalizmi mutlaklaştıran biri nasıl mutlu olabilir? *"İnsan insanın kurdudur."* (Ya da *"Her koyun kendi bacağından asılır."*) bakışıyla güvensiz, korkak, sinsi yaşayan biri; sevebilir mi? Sevilebilir mi?

En büyük yara cehalettir. Bilgi güçtür.

İnsan dünyaya bir kez geliyor. Çoğu insan yaşamıyor. Var oluyor. Evet, bir varlık nesnesi olarak duruyor. Zamanda ve uzamda geçici olarak bir yer tutuyor. Sonra da silinip gidiyor. Niye doğdu, niye öldü belli değil.

Az sayıda insansa, varlığını bir özneye dönüştürmeye çalışıyor. Bu çaba ömür boyu sürüyor. Bu insanlar biliyorlar ki, yaşamak demek zaman ve uzamda iz bırakmaktır. İnsanlığa, doğaya bir katkı yapmakla olanaklıdır bu. Hepimiz bir gün öleceğiz. Geride bıraktıklarımız kalacak. Biz atomlarımıza ayrışırken, onlar yaşayacak.

İşte insanı ölümsüzleştiren şey, bıraktığı insani eserlerdir. Yoksa bir zürafadan, bir serçeden, bir sazandan farkımız olmaz.

Mücadele insanı güzelleştirir.

Ballıbaba'nın yüzü de güzeldir. Kaldırımlarda toprak bulur, yeşerir. Direnir Ballıbaba. Kaldırımlar Türkiye hatta Dünya'nın kendisidir.

Ballıbaba yol kenarına dizilir. Köşelere sığınır Korkar kimi zaman. Tüm sevgisi insanlaradır. Ama insanlar onu görmez. Geçip giderler. Yine de Ballıbaba kaldırımlarda sevgiyi bulur.

Tolstoy, *Diriliş* adlı romanının başında benzer bir tablo çizer. Yüz binlerce insan bir araya gelip yaşadıkları yeri çirkinleştirmek için ellerinden geleni yaparlar. Ama yine de ilkyaz, ilkyazdır. Doğa yeşerir. Otlar, kaldırım taşları arasından fışkırır. Doğa, kendisinden alınanı sessiz bir dirençle geri alır.

Ballıbaba'nın suskunluğunda bir ümit vardır. Akşamları bekleyen çocuklar onun değerini bilir Ümit, Ballıbaba'nın yapraklarında açılır. Kimsesiz çocuklara devşirilir.

TANZİLA ZUMAKULOVA

SONSUZ ŞARKIM

Gözden uzaklaşan
Bellekten de uzaklaşır derler,
Peki o zaman gözlerin
Beni nereye çağırıyorlar?

Sözcüklerin düşlerimde
Türkü ezgisi gibi güzel.
Seni unutmak için
Güç bulmak kolay mı?

Sensin, sensin biliyorum,
Tatlı rüyam, tatlı günüm de.
Acıtan, sevinç veren
Yüreğimi fetheden eşim de.

Sensin şahane başlayıp
Sonu gelmeyen şarkım.
Ben ölsem bile kalacak
Aşk anıtı gibi mezarımın.

Türkçesi: Anatolly MİZİEV - Anıl MERİÇELLİ

Yaprak nedir? Yaprak, bir yazıdır. Makaledir, şiirdir, bildiridir. Günlük yaşama kendini kaptırmış insanın bilincini açan, onu aydınlatan yazıdır. Olgusal bilinci kıran yazıdır.

Schiller, *İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Bir Dizi Mektup* adlı eserinde, insanın parçalanmışlığı üzerinde durur. Ona göre insan, işbölümüyle bütünlüğünü yitirmiştir. Parçalanma, insanı maddeye bağlı bir yaşama zorlar. İnsan, güçsüzlük ve korkuyla yaşar. Bunu bir parça aşmak için daha çok maddeye bağlanır. Bu ise, daha büyük bir mutsuzluk demektir.

Şair, *"Onların dertleri başlarından büyük/ Bütün gün geçerler sizleri görmeden"* derken, günlük yaşamın hapishanesinde kıstırılmış insanı anlatır. Bu insan mutsuzdur. Körleşmiştir. Yanı başındaki Ballıbaba'yı göremez. Halbuki Ballıbaba, onun yaralarının çaresidir.

Schiller, insanın ancak işbölümünü aşmakla mutlu olacağını söyler. Bu da güzel sanatla olur. Mesleki uzmanlaşma sürecektir. Ama bunun yanında sanatla, insanlıkla birleşilecektir. Böylece alan derinleşmesi/ darlığı, sanatın bütünselliği ile aşılacak.

İnsanın kimsesizliği, ancak diğer insanlarla ilişki kurmakla ortadan kalkabilir. İnsan, ancak yaratıcı gücünü harekete geçirmekle ölümsüzleşebilir Geride eser bırakan biri, yaratan biri Schiller'e göre tanrılaşabilir.

Öyleyse Ballıbaba'nın güzel yüzünü görelim. Ballıbaba'nın egemen olduğu tarlalar olacaktır elbette. Ballıbaba, kaldırım taşlarından, kör ayaklardan güçlüdür.

Aydınlanmış bireylerle eşitlikçi bir dünya kurulacak. Kapitalizmi, mutlaklaştıran cehaletle savaş kazanılmalıdır.

BECERİKSİZ ve CAHİL*

Ruşen HAKKI

Merhaba arkadaşlar.

İyi akşamlar...

Merak ettiğim için, konuşmama bir soruyla başlamak istiyorum. Gençlerin çok büyük bir bölümü gezip tozarken, abuk sabuk şarkılara uyup diskolarda tepinirken, havuzlarda fink atarken, barlarda sevgilileriyle içkilerini yudumlarken, sizin burada işiniz ne?

Sakın ola ki, burada oluşunuzu şiire bağlamayın...

Çünkü şiir, uzun zamandır, kılık değiştirip gazino ve barlarda kıvırtır oldu!...

Çok da müşteri buldu!...

Şiir damarınız mı kabardı, gidin o mekânlara, şiirin hasını(!) dinleyip efkârlanın...

Ve piyasanın şiir gülleri olan bu ünlü şairleri alkışlayarak şiirin tadına varın!...

Eğer o mekânlara girecek paranız yoksa, dert değil. Bu şairlerin çekirdek gibi satan şiir kasetleri ne güne duruyor?

Alın kasetinizi, kapanın bir yere, efkârınıza efkâr katın...

"Burada işiniz ne?" demiştim...

Aynı soruyu kendime soracağım:

Burada işim ne?.

Beni niçin çağırdınız?

Ben ünlü bir şair ve yazar değilim...

52 yıldır yazıyorum, onca kitabım var, ama hiçbir kitabım ikinci kez basılmadı...

Bunun için yakınıyor muyum?

Hayır, yakınmıyorum.

Beceriksizliğimi, kıyıda köşede kalmışlığımı kimselere yüklemek istemiyorum...

Beceren beceriyor!...

Biliyorsunuz, son yıllarda kitap piyasası romandan geçilmez oldu. Gencecik yazarlar türedi. İlk kitapları bile bir ayda 5-6 baskı yapar oldu... Eğer benim gibi merak edip de bu genç yazarlardan bir iki kitap okudunuzsa, doğru dürüst Türkçe bilmediklerini, cümle kuramadıklarını anlamışsınızdır. Ama varsın olsun, kitapları kapış kapış gidiyor ya, siz ona bakın!...

Kimileri, bu çok satmayı, okur kapmayı reklâmlara bağlıyorlar. Televizyonlara çıkan, dergi ve gazetelerde sürekli büyük boy reklâmları görülen, afiş ve poster olan bu genç yazarlar da olmasa, çok paralı büyük yayınevlerinin hali, sanırım yürekler acısı olurdu!...

Büyük yayınevleri, sırtlarından para kazanacak genç, orta yaşlı ya da kart yazarlar varken, benim gibi beceriksiz yazarların kitaplarını basacak değiller ya!...

Burada benim yerime, medyanın gözdelerinden bir şair ya da yazar olsaydı, hem siz çok eğlenirdiniz, hem de bu şiir mekânınızın reklâmı yapılırdı... Yapılırdı, çünkü medya yazarının peşine takılır ve mutlaka burada olurdu...

Yanlış yaptınız!...

Çünkü ben medyatik olmadığım gibi, her şeyi bilen ya da bildiğini sanan yazarlardan da değilim Onun için, üzülerek söylüyorum, benden hiçbir şey öğrenemeyeceksiniz...

Şimdi bana *"şiir nedir?"* diye sorsanız, verecek yanıt bulamam... Felsefe nedir, mantık nedir, estetik nedir, mitoloji nedir, bilmem...

Tarihe merakım yoktur. Coğrafya bilgim, atlaslara bakmanın ötesine geçmez... Para akışına aklım ermez. Geçim sıkıntısı çeksem de ekonomiden anlamam... Halkın çoğunu oluşturan işçiler, işsizler, memurlar, emekliler, küçük dükkan sahipleri, toprağı yetersiz köylülerden bazıları açlık sınırı, bazıları yoksulluk sınırında yaşarken, niye iktidarda sürekli varsılların olduğuna bir türlü akıl erdiremem!...

Hadi bunlar ciddi şeylerdir, herkesin aklı ermez diyelim, ya sıradan şeyleri, bilinmesi gereken şeyleri bilmemek ayıp değil mi?

Doğayı çok sevdiğim halde, bu konuda da bilgili sayılmam. Örneğin, pek çok kişi çiçeklerin, otların adını bilir, ben bilmem... Kuşların ve balıkların adlarını da pek bilmem. Börtü böcek adlarını da...

Üstelik, yaşlılıktan olacak, bildiklerimi de unutur oldum...

Örneğin, ilkokulun dördüncü sınıfını Kütahya'nın bucağı olan Köprüören'de yatılı okudum. Yıl 1946 olacak. Başöğretmen ve öğretmenlerimizin çoğu Köy Enstitüsü mezunu. Memlekette savaşın kıtlığı yaşanıyor... Öğretmenlerimiz haftanın bir günü bizi çayıra salarlardı. Koltuklarımızın altında yarımşar somun, yenecek ot ararduk... Yenecek otları tanımak ve o otlarla ekmek yemek pek hoşuma giderdi... Balığımızı da dereden küfeler gererek biz

PELİN'E YILIN İLK KARLARIYLA

8 Ocak 2004
Berrin Taş'a

Sen o rüyayı
bir daha gör
diye dönüyor dünya

ay başağa sarılsın
tohum yarılsın diye

sen o rüyayı bir daha
gökkuşağı bal ve umuttan
yapılmış olsa dünya

sen o salıncakta bir daha
rahat uyu uçurum müziklerinin
eşliğinde.

Memet TAYAK

tutardık. Daha çok sazan tutardık... Ne ki yediğimiz otların adını unuttum, ikisi dışında. Aklımda kalan kuzukulağı ile ebicik otu olmuş...

"Niye buradayım?" demiştim.

İyi ki buradayım. Her gittiğim yerde bir şeyler öğreniyorum. Bugün sizlerden de bir şeyler öğreneceğim. Yaşamım boyunca hiç öğreten olmadım, hep öğrenen oldum.

Öğrenci olmak hoşuma gidiyor...

Bir şiirimde, *"doğanın yatılı öğrencisiyim"* demiştim.

Bence doğa bir başöğretmendir.

Konuşmamı *Günün Birinde* başlıklı şiirimle bitirmek istiyorum.

Bunca yıl tepiştik durduk
tabanlarım su topladı
beli incindi yolun
dönüp baktım arkama
tıpkı masallardaki gibi
aştığım yol bir arpa boyu

sonsuzdu yol uçsuz bucaksızdı
yakınmadan yeniden yürüdüm
yürüdüm Âşık Veysel misâli

yürüdüm yol boyu ayıklayıp dikenleri
sevgi çiçekleri ektim acının saksısına
belki sular diye gelip geçenler

bir şey bulamadınızsa dirimde
ölürüm toprak olurum
çiçek veririm günün birinde.

* *İnsancıl Atölyesi*'nde 7.9.2004'te *Şairler Konuşuyor Çizelgesi*'ndeki konuşmanın metni.

EDEBİ METİN İNCELEMESİNDE YORUMBİLGİSEL-DİLBİLİMSEL YÖNTEMLERİN BİR BİRLİĞİ DENEMESİ

Ömer Naci SOYKAN

Bu konuşmanın amacı, metnin, içinde meydana geldiği kültürel koşulları, tarihsel oluşumunu, yazarının durumunu araştırıp onu yorumlayarak anlayan yorumbilgisel (hermeneuitik) yöntem ile metni tarihselliğinden çok şimdi ve burada olan bir nesne olarak yapısal bir çözümlemenin konusu yapan dilbilimsel-göstergebilimsel yöntemin birbirini tamamlayacak tarzda birlikte ele alınması ve bunun edebi metin üzerinde sınanmasıdır. Bu denemenin, bu iki yöntemi kendi anlayışıma göre harmanlayıp birlikli bir tarzda gerçekleşeceğini umuyorum.

Edebi metin üzerine konuşurken, çoğu kez yaptığım gibi, kavramların kökenbilimsel (etimolojik) açıklamasından hareket etmeyeceğim. Ancak burada niçin kökenbilime dayanmayacağımı açıklamak için bazı kökenbilimsel yorumlar yapacağım. Bu durum, ilkin paradoksal görünse bile, konuşmam ilerledikçe açıklığa kavuşacaktır.

Deyimi oluşturan her iki sözcük de Arapça'dır. "Yazılı şey" "ibare" demek olan "metin"de kökenbilimden kaynaklanan bir sorun yok. Batı dillerinde ise "metin" karşılığı kullanılan "Text", Latince'de "örgü" demek olan "textus"tan geliyor; bugün Türkçe'de de kullanılan "tekstil"in atası. "Textus"un fiil biçimi "texere"nin "örmek", "ustalıklı, sanatkârane biçimde bir araya getirmek" anlamları var. Ancak Latince'de metin anlamında kullanılan sözcük başka: "scriptoris." Bu da "yazma" demek olan "scriptio"dan geliyor; "scriptor" da yazar demek. Buna karşın Yunanca'da ise "metin" karşılığı olan "logoy", söz demek olan "logos"tan gelir.

"Edebi"ye gelince... Burada kökenbilim, bize yardımcı olmuyor, tam tersine sorun çıkartıyor. "Edebi" edepten geliyor. Edebin terbiye, güzel ahlâk, iyi davranış, incelik, kibarlık, utanma, örtülmesi gerekli ayıp yerler gibi anlamları var. Çoğulu olan âdab; yol, yordam, kurallar demek. Edebiyat ise edebi bilimler anlamında.

Batı dillerinde edebi anlamındaki literary (Ing.), littéraire (Fr.), literarisch (Alm)'in hepsinin ortak kökeni Latince litteratus. Bu da littera'dan geliyor, "harf" demek; çoğulu: alfabe, elyazısı, yazılı şey, yazı. Yunanca'da ise okuma ve yazma bilgisi demek olan "grammatikos"un, "edebi" anlamı da var. Bu da harf demek olan "gramma"dan geliyor. Demek ki, "edebi" sözü, Yunanca "gramma"dan (harf) "grammatikos", Latince aynı şekilde "littera"dan (harf) "litteratus" Görüldüğü gibi bunların hiçbirinde "terbiye" ve "ahlâk"la ilgili hiçbir şey yok. Buna dayanarak, Batı edebiyatı edepsizdir, bizimki edeplidir diyebilir miyiz! Çünkü eğer bizde edebiyat edepten geldiği için edepli olmalıdır gibi kökenbilimsel bir sonuca varılacaksa, edepten gelmeyen edebiyatın edepsiz de olacağı aynı şekilde öne sürülebilir. Bizde edibin, yani edebiyatla uğraşanın edepli olması gerekir kanısı, sanırım bu kökenbilimsel temele dayanıyor. Ama bu anlayış, kötülüğün, edepsizliğin de yaratmanın bir kaynağı olma sı bakımından ediplerimizin bu kaynaktan yoksun kalacağı sonucuna varmamıza neden olabilir. Tüm bu karmaşayı ortadan kaldıracak bir kavrayışı ortaya koyamıyoruz. Kökenbilimsel bir hareket noktası burada sorunludur derken kastettiğim şey bu idi. Felsefi kavramların açıklanmasında kökenbilimin işe yaraması şuradan ileri gelir: Bu kavramlar ilkin ortaya atıldıklarında felsefi bir bakış açısının ürünü olarak var olurlar. Dahası, felsefenin kendine özgü bir özelliği olan "philosophia perennis"e (hep yeniden gelen felsefe/ ebedi felsefe) uygun olarak sorunların süre gelmesi ve felsefenin, eninde sonunda kavramsal bir çalışma olması nedeniyle, burada kökenbilimsel açıklama işe yarar. Oysa aynı şeyi, aynı özelliklere sahip olmayan diğer alanlarda bulamayız; bulsak da bu, rastlantısal olur.

"Metin"deki asıl sorunsal yön, kökenbilimsel ya da dilbilimsel değil, kavramsaldır. Metin şu aşamalardan geçerek oluşur:

Nesne (Zihinde=Tasarım/Kavram)→ Algılama/Kavrama→ Düşünme→ Söz→ Metin (Yazı). Her aşamadan bir diğerine geçişte değişimler olur. Bu değişimleri ele almak başka bir çalışmanın konusudur. Ancak yeri gelmişken bu konuda bir iki şey söylemek isterim.

İnsan, dışarıdaki nesnelerle düşünmez, onların zihnindeki resimleriyle, tasarımlarla ya da doğrudan doğruya dışarıdan gelen duyum etkileriyle edinmediği, kendi zihninde şu veya bu biçimde oluşturduğu tasarım veya kavramlarla düşünür. Her iki durumda da kendisiyle düşünülecek olan nesne zihindedir, zihinsel bir şeydir. Düşünme zihinsel bir edimdir. Tasarım edinme öncesinde, eğer tasarım hayali bir şey değilse, dışarıdaki nesnenin algılanması gerekir. Algıdan kavramaya geçmek için zihnin kendisindeki tasarımlar üzerine dikkatini yoğunlaştırması, onları incelemesi gerekir. Böylece oluşan düşünme, aslında sözsüz bir dil kullanımından başka bir şey değildir. Düşünmenin seslendirilmesiyle söz oluşur. Burada ben kendimi *Platon*'cu olarak görüyorum. O şöyle diyor: *"Düşünme ile konuşma aynı şeydir. Ancak birincisi, ses oluşmaksızın ruhun içinden kendi kendisiyle bir konuşmasıdır."*(1) Kimi zaman bu oluşumda kişi, tam istediğini söyleyememekten yakınmasına neden olan bazı kayıplara uğradığını sanabilir. Ancak "tam istediği", eğer gerçekten tam istediği bir şeyse onu söylemesi gerekirdi. Söylenmiş sözün yazıya geçirilmesinde ise yine sorunlar yaşanır. Her şeyden önce sözde kişinin vücudu doğrudan doğruya sözün oluşturucu bir parçası iken, yazıda artık vücut ortada yoktur. Buna karşın sözde olmayan noktalama imleri gibi bazı öğeler yazıda bulunur. Metne varıncaya dek meydana gelen her bir yeni evre, bir öncekinden farklıdır.

Metnin oluşumunu böylece açıkladıktan sonra, şimdi de onun edebi olmasına geliyoruz. İlkin edebi metin ile edebi olmayan, örneğin felsefi-bilimsel metin arasındaki başlıca ayrımı belirtelim. Birincisi betimsel olmasına karşın, ikincisi bildirimsel-bilgiseldir. Edebi metin doğrudan doğruya bilgi vermez, bilgiyi biz ondan çıkarırız. Felsefi-bilimsel metnin "Bu dır" biçimini edebi metinde görmeyiz ya da bu onun asıl kullandığı biçim değildir. Edebi metnin figürler, tipler kullanmasına karşın, felsefi metinde bunu pek görmeyiz; o kavramları kullanır. Figürler kullanan, olay nesne betimlemeleri yapan felsefe tarzlarına, yerici bir anlamda "edebi felsefe" deniyor. Edebi metnin kendisi olmayandan sınırlarını böylece çizdikten sonra, gelelim kendisine, ne olduğuna.

Metnin edebi olmasının birinci koşulu onun müzikselliğidir. Müziksellik, sözün sesle dans etmesidir, şiirdeki müziktir. Bu dansın tıpkı gerçek bir dans gibi ölçüleri de vardır. Bu ölçülere şiirsel müziğin mezürleri diyorum. Bu mezürlerin hece şiiri veya aruzdaki gibi belirlenmiş olması gerekmez. Mezürler önceden belirlenmiş olursa, şiir onlara göre oluşturulur. Bu, daha çok bir hesap şiiridir. Kuşkusuz şair, bu ölçüleri içselleştirmiş olduğundan, duygularının dile gelişindeki ölçü de kendiliğinden oluşur. Ama yine de şairin ilk söylediklerini ölçüye uydurmak için sonradan onlarda bazı değişiklikler yapması çoğunlukla kaçınılmaz olur. Elbette edebi metin şiirden ibaret değildir. Fakat ben bu konuşmanın sınırları içinde düzyazıya bazı değinilerde bulunmakla birlikte, asıl şiirle ilgileneceğim. Ancak şu kadarını şimdiden söylemek isterim. Düzyazıda da elbette müziksellikten söz edilebilir. Bunu ona onun şiirselliği verir. Hem şiirin hem düzyazının müzikselliğini, bir yandan fonemlerin tınıları, bir yandan da anlamların verdiği tatlar oluşturur. Birincisine dış, ikincisi iç müzik diyorum. Bunu şiirde göstermek daha kolay olacağı için asıl şiir üzerinde duracağım. Edebi metnin müzikselliğinde uygulanacak olan yöntem, dilbilimsel-çözümsel yaklaşımdan çıkarılacaktır. İnsan bir müzik aleti, titreşim meydana getiren her nesne gibi ses çıkarır. Dilbilimde "fonem" adı verilen sesin müzikteki karşılığı tondur. "Monem" ise anlamlı en küçük söz birimine denir. Bu basamaktan sonra gelen, en büyük anlam birimi cümlede, müziksellik arka planda kalır, anlam öne çıkar.

Metnin edebi olmasının ikinci temel koşulu, onun anlam varlığında aranmalıdır. Dilbilimsel yöntem, biçimsel incelemede başarılı olur. Ancak anlama geçildiğinde orada dilbilimsel yöntemden çok yorumbilgisel yöntem kullanılacaktır. Esasen dilbilimciler de dilbilimde bilimsel yöntemin biçimden hareket etmek olduğunu söyler. Bunun nedenini *Süheylâ Bayrav* şöyle açıklıyor: *"Anlamı temel alan sınıflamalarda psikoloji veya mantık açısından iş görmekten kaçınılamaz. Neticede, inceleme, dilbilimi sınırlarını aşarak, başka bilim kollarını aydınlatmaya yararsa da dil gerçeğini yansıtmaz."*(2) Dilbilimin metin içinde kalarak aradığı anlam, yani semantik inceleme, bizim amacımız için yeterli değildir.

Edebiliğin üçüncü bir koşulu olarak metin örgüsü gösterilebilir. Bu, daha çoğu düzyazıda aranır. Çünkü zaten kısa olan şiir dizelerindeki örgü, müziksellik, imge ve anlam oluşturma gibi özelliklerle kurulmuş olur. Düzyazıda örgünün çözümlenmesinde çözümleyici dilbilimsel yöntemlerin elverişli olacağı kendiliğinden anlaşılırdır.

Öte yandan, çağdaş dilbilim, asıl başarısını dural dilbilimde elde etmiş olmasına karşın, dilin tarihselliğini büsbütün göz ardı etmez. Burada o, dili artzamanlı (diyakronik) ele alışla bir evrimsel dilbilimden de söz eder. Dural ve evrimsel ya da dinamik dilbilimin birbirleriyle çelişmediğini haklı olarak öne sürer. Ne var ki, dilin diyakronik ele alınışı da çok fazla analitik görünmekle, kendisinden beklenen yararı konumuz açısından yeterince elde etmeye izin vermez. Çünkü bu çözümsel yaklaşımıyla dilbilim, metnin yine sınırları içinde kalmakla, yorumcunun metni başka alanlarla karşılaştırmasına, yeniden özgürce yorumlamasına olanak tanımaz. Bu nedenle biz, burada yorumbilgisel yönteme baş vurmak istiyoruz.

Yorumbilgisel açıdan metin, yazarının bireysel ruh durumunu, onun içinde bulunduğu zaman ve kültürü, yaşamın yazı olarak cisimleşmesi anlamında içinde bulundurur. Böyle bir metni anlamak, yorumlamak, onda cisimleşmiş olarak bulunan yaşamı yorumlayıcının ondan çıkarıp yeniden/sonradan yaşaması demektir. Bunun için yorumcu, yazarın biyografisini, onun zaman-kültürünün öğelerini elden geldiğince derleyip toparlamalıdır. Böylece yorumcu, kendisini metnin zamanına götürür, böylece onu *Dilthey*'ın deyimiyle yazarından bile daha iyi anlayabilir.

Bu *Dilthey*'cı görüşe *Gadamer*'in eleştirisi şöyledir: Eserle aramızdaki zaman farkını biz ne yapsak kapatamayız. Dolayısıyla burada tarihsel görecelikten kurtulamayız. *Gadamer*, *Dilthey*'ın yöntemi yerine eseri, onun zamanımıza kadar süre gelen tarihselliği içinde ele almayı önerir. Bize göre, nasıl ki dilbilimsel çözümleme yöntemiyle yorumbilgisel yöntem birlikte kullanılabildiği gibi, yorumbilgisi içindeki bu iki ayrı yöntem de aynı şekilde kullanılabilirdir. Çünkü örneğin, beş yüz yıl önceki bir metni, onun zamanımıza gelinceye dek üstüne aldığı anlam katmanlarıyla yorumlama gerekliliği *Gadamer* önerisini haklı çıkarmakla birlikte, herhangi bir nedenle öyle bir süreçten geçmemiş ilk kez ele alınacak bir metnin yorumunda *Dilthey*'gil yöntemi kullanmaktan başka çare yoktur. Biz bir yöntem saplantısına ve fetişizmine kapılmıyoruz. Hangi yöntem olursa olsun, eğer o alanımızda başarılı sonuçlar verecekse kullanılabilirdir. Metni anlamada bütünden parçaya ve parçadan bütüne giden yorumbilgisel döngünün de edebi metin incelemesinde başarılı olacağı kanısındayım. Yorumbilgisel yöntemin önemi, onun dilbilimin bize pek izin vermediği, metin dışı alanlara çıkmada kullanılır olmasındadır. O halde, şimdiye dek ana çizgileriyle anlattığım yöntemleri, çeşitli şiir örnekleri üzerinde edebi metne uygulayabiliriz. Bu yöntemlerin dile getirilişinde olduğu gibi, onların yapılacak uygulamasının da kendi yorumumuzla olacağı, sanırım kendiliğinden anlaşılırdır.

İlkin dilbilimsel açıdan çözümleyici yöntemle şiire yönelelim. Şiirde müzik, dış ve iç müzik olarak iki bakımdan ele alınır. Dışsal müzik, seslerin, dilbilimsel deyimle fonemlerin tıpkı bir müzik parçasındaki tonlar gibi uyumlu bir tarzda art arda gelmesiyle oluşur. Uyumu sağlayan başlıca öğeler ölçü ve uyaktır. Bu nedenle bilmediğimiz, anlamadığımız bir dildeki şiirlerde bile bu müziği duyarız *Nihad Sâmi Banarlı*, *Bakî*'nin *"kelimeleri notalar gibi kullandığını", onun "şiirde iç mûsikîsinden ziyade dış musikîsine kıymet veren şiir anlayışı"* olduğunu söyler ve buna şu örneği verir:

"Bâkî suhande nevbet-i şâhî sana değüb
Dehlû'da güş-ı Husrev'e erdi sadâ-yı kûs" (3)

Yine bu bağlamda, *Bakî*'nın *"Kanûnî Mersiyesi"*'nin, Orduyi hümayunun yürüyüşünü yansıttığının söylendiğini belirtmek isterim. Şiir bir yana, düzyazıda da dışsal müzik bulunabilir; özellikle etkileme amaçlı hitabet metinlerinde. Ayrıca bütün olarak dillerin müzikselliğinden de söz edilir. Bu bağlamda, Türkçe'nin dışsal müzik etkisini bir anımla anlatmak istiyorum. Bildiğiniz gibi, geçenlerde İstanbul'da *Dünya Felsefe Kongresi* yapıldı. Sunduğum bildirilerden biri Türkçe idi. Kanadalı bir felsefeci olan oturumu yöneten kişi, konuşmam bittiğinde bana şöyle dedi: *"Tek kelimesini anlamadım, ama çok etkilendim."* Batılıların keyif bağışlama gibi bir âdetleri yoktur; duygularını, düşüncelerini olduğu gibi söylerler. Belli ki hiç bilmediği Türkçe ona şiir tadı vermişti. Bu arada, benzeri başka deneyimlerimi Batı'da birçok kez yaşadığımı da belirtmek isterim.

Dışsal müziğin yanında iç müzik, genelde edebi metinlerde gösterilebilir olmasına karşın, özellikle şiirde daha çok belirgindir. İç müzik, dilbilimsel açıdan söylendikte fonemden moneme geçilmesiyle başlar. Dahası o, asıl dizede tam olarak kendini gösterir. Dizenin düzyazıdaki karşılığı cümlede de aynı nedenle iç müzik bulunabilir. Yalnızca ses (monem) düzeyindeki ahengin doğrudan doğruya çalgı müziğindekinden bir ayrımı yoktur. İşe anlamın karışmasıyla iç müzik ya da ıç ahenk başlar. *Yahya Kemal* üstüne bir konuşmasında, şiiri, birçok filozof gibi, müzik ile düzyazı arasına koyan *H. Vehbi Eralp*, şöyle diyor: *"Musikinin seslerle kurduğu ahengi şiir kelimelerle örer. Mısraı meydana getiren bir yandan mâna ise, bir yandan da kelimelerin yan yana gelmesinden, istifinden doğan ahenktir."*(4) Şiirde iç ya da *"derûni mûsikî"*, demek ki yalnızca seslerle, fonemlerle değil, bunlara anlamın da katılmasıyla meydana gelir. *Eralp*, yine aynı yerde, mısraı mısra yapan şeye *"derunı musiki"* adını

ilkin *Yahya Kemal*'in verdiğini, onun böylece şiir sanatında bir çığır açtığını belirtir. Bu iç müziğe *Yahya Kemal*, kendi şiirlerinden örnekler vermiştir. Onun şiirlerinde dış ve iç müzik birlikte oluşur. Söylemek istediğimiz şey, örneğin *"Hayal Şehir"*inin şu dizelerinde kendini açıkça gösterir:

"Git bu mevsimde, gurup vakti, Cihangir'den bak!
Bir zaman kendini karşındaki rü'yâya bırak!"

Dizilerde özellikle "g", "r" ve "k" seslerinin uyumlu sıralanışı ile dış müzik kurulurken, gurup vaktinde Üsküdar'ın karşı yakadan rüya gibi görünmesi ve kendimizi bu rüyaya bırakmamızla bize sunulan anlam dünyasında iç müzik ruhumuzu yönlendirir. Öyle ki ruhumuzun yöneldiği ışığın kaynağı sonraki dizelerde şöyle dile gelir:

"Nice yüz bin senedir şarkın ışık mîmârı
Böyle mâmûr eder ettikçe hayâl Üsküdar'ı."

Ses ve anlam birlikteliği ile sözcüklerin yan yana gelişiyle oluşan simgesellik, yalnızca şiirde değil, aynı zamanda düzyazıda da sağlanabilir. Bu simgesellik, göstergebilimsel açılımlara da izin verir Örneğin, *Cemal Süreya*'nın şu düz sözünde hem şiir tadı hem renkli göstergelerin verdiği anlam zenginlikleri vardır: *"Türkçe'den bir kıl kopar, içinde güneşler, dünyalar, ırmaklar, vardır. Ama Türkçe'den koparacaksın..."*(5)

Şiirin anlam vermesini iki yönde ele almak istiyorum. Birincisi, zengin bir anlam alanının birkaç sözcük ya da dizede sıkıştırılmış olmasıdır. Böylece biz şiirde bu yoğunlaşmış olan anlamı, -deyimimi bağışlayın- sulandırarak çoğaltır, yorumlarız. Sulandırmayı, anlamı günlük yaşam alanına yayma olarak kullanıyorum. Esasında şair de bizim gibi günlük yaşama alanında idi. Oradan devşirdiklerini kendi yaratıcı ruhuyla böyle yoğunlaşmış olarak dizelerinde vermişti. Şimdi bizim yaptığımız, şairin yaratma sürecinde gerçekleştirdiğini tersi yönden izleyerek günlük yaşama varmaktan başka bir şey değil. Böylece yaşamımız şiirle, şairce zenginleşmiş olur. Şüphesiz bizim şiiri götürdüğümüz günlük yaşam ile şairin şiiri getirdiği günlük yaşam, elbette aynı şey değildir. Çünkü bizim ruhumuz, şairinkiyle aynı değildir. Esasında, belli bir kişilik taşıyıcısı olarak bir ruh bir diğeriyle özdeş değildir. Öyle olsaydı, o bir kişilik olmazdı. Birkaç sözcükle bizi engin bir anlam alanına götüren şiire iki örnek vermek istiyorum. Biri *Şeyh Galip*'ten: *"Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen."* Diğeri *Nâzım Hikmet*'ten: *"Güzelim dünya elvedâ/ Ve merhaba kainat."* Yaşama ve ölüme, yani her şeye gönderimde bulunan bu dizeler, bize ciltler dolusu kitap yazdırabilir. Yine deyimimi bağışlayın, bu ciltler, bu dizelerin sulandırılmış türevleri olur.

Şiirin anlam vermesinin ikinci yönü, yaratıcı imgelerde bulunur. Şair âdetâ bir imge avcısıdır. Öyle sözcükler bulur bir araya getirir ki, şaşarız, hayrete düşeriz, hem de bir hayranlık eşliğinde. Örneğin, *Cemal Süreya*'nın *"Sesinde ev dağınıklığı var"* dizesi. İmge avcılığı, dile egemenliğin yanında keskin bir zekâyı da gerektiriyor sanırım. İmge avcılığının kuşkusuz esinle ilgili yönü önemlidir. Ama esinin esmesi için şairin sözcükler arasında rüzgar, fırtına çıkarması gerek. Bu da işçiliktir, dil işçiliğidir Hiç kimse durduk yerde şair olmaz. yaratıcı imgeler avlamaz. Birinci yönde anlam yoğunluğu söz konusu iken, yaratıcı imgelerle âdetâ anlam uçurulur.

Şimdiye dek yaptığım dış ve iç müzik incelemelerinde tümüyle, anlam incelemesinde ise çoğunlukla metnin içinde kaldım. Şimdi metni, metin dışı alanlarla karşılaştırarak araştırmamı sürdürüyorum. Bu konuda üç şairimizden örnekler alacağım: *Yahya Kemal*, *Mustafa Seyit Sutüven* ve *Melih Cevdet Anday*.

Yahya Kemal, *"öz mûsıkîmizin pîri"* dediği Itri için sözü şöyle sürdürür:

"O dehâ öyle toplamış ki bizi,
Yedi yüz yıl süren hikâyemizi
Dinlemiş ihtiyar çınarlardan.

Yahya Kemal'in yorumbilgisinden haberli olduğunu sanmıyorum. Fakat o şair sezgisiyle *Itrî*'nin müzikte yaptığı şeyi yorumbilgisel yöntemle açıklıyor. Şöyle: O çınarlar yüzlerce yıllık hikâyemizin tanıklarıdır. Bu hikâye ses olarak çınarların dallarında, gövdelerinde kaydedilmiştir *Itrî* orada kayıtlı olanı duymuş, oradan çıkarmış, yanı sonradan yaşamış ve müziğinde vermiştir. Böylece de yedi iklim dört kıtaya yayılmış milletimizin ruhunu müziğinde toplamıştır. *Yahya Kemal* de yine kendisinin söylediği gibi(6) İstanbul sokaklarında avare dolaşan Türkçe'yi şiirinde toplayarak *Itrî*'nin müzikte yaptığını şiirle yapmıştır.

Yahya Kemal'in şiiri, onun içinde yaşadığı mı sak-ı milli coğrafyasıyla sınırlı değildir, tarihî coğ rafyadadır, başka bir deyişle şiirinin alanı tarihtir Fakat *Sutüven*'in soyadını da aldığı şiirinde hare ket noktası, içinde bulunduğu doğa, coğrafyadır Tarih bu coğrafyadadır. *Yahya Kemal*, coğrafyasına artık sahip olmadığımız, ama ruhumuzun dolaştığı tarihi yaşarken, *Sutüven* tarihine sahip olmadığımız, ama coğrafyasında yaşadığımız doğanın bizden önceki tarihini şiirinde kendine mal eder *"Bir kayadan duman duman on yedi metre* atlayan sudan içerken şöyle der:

"'Akha'lılar da bir zaman
Şâir, ilâhe, kahraman,
Şi'rini burda içtiler.

Yahya Kemal'in ruhu kendisinin içinde yaşamadığı tarihsel coğrafyanın, mirasçı taşıyıcısı olarak dizelerinde dile gelirken, *Sutüven*'in ruhu, kendisinin içinde yaşadığı, suyunu içtiği coğrafyada cisimleşmiş olan, ama kendisinin yaşamadığı tarihi, bu coğrafyadan çıkarıp yeniden yaşayarak şiirinde dile getirir.

Melih Cevdet Anday da *Sutüven* gibi Türkçe Anadolu'ya gelmeden Anadolu'da yaşanan tarihten ya da mitostan söz eder, ama farklı bir tarzda. *Sutüven* gerçekten karşısında duran ırmaktan su içerken, aynı ırmaktan gerçekten Akha'lıların da su içmiş olması dolayısıyla ırmak, onun Akha'lılarla bağ kurmasını sağlıyor. Oysa *Anday*'ın karşısında böyle gerçek bir nesne yok, örneğin o şöyle derken:

"O yabansı, o büyülü türküleri ben
Söylüyordum sağır gemicilere
Yalnız ben duyuyordum Sirenleri."

Sutüven'de mitoloji arka plandadır, görünürde olan, karşısında gerçekten var olan sudur. *Anday* ise doğrudan doğruya mitolojiye dayanıyor. Onun kendini *Odysseus*'un yerine koymasının gerçek bir temeli yok. Bu nedenle biz, onun şiirinde *Homeros* dünyasıyla bağ kurmakta sıkıntı çekiyoruz. Ama *Anday* sözlerinin devamında *"Kirke, bilge tanrıça, selam sana!/ Sağ salim geçtim kendimi."* derken ihtiyacımız olan bağı, bu harika son dize ile bize veriyor. Sirenlerin'in önünden sağ salim geçen *Odysseus* gibi şair, kendini sağ salim geçmiştir. Ama bu dize başka bir şiirde de söylenebilirdi. Çünkü o, başka bir bağlamda da sözü edilebilecek bir şeyi, insanın kendi içinden sağ salim geçmesini söylüyor.

Metnin edebiliğini son olarak bir başka açıdan ele almak istiyorum. Bu da düşünselliktir. Düzyazı ya da şiir biçiminde olsun sözün değerini, kalıcılığını taşıdığı düşünce önemli ölçüde belirler. Çalışmamı asıl şiir üzerine yoğunlaştırdığımız için, burada kendimizi şiir-düşünce ilişkisi ile sınırlıyoruz. Şiirin, düşünceden çok duygu işi olduğu çoğu kez söylenmiştir. Doğrudur! Ancak bunu ben, şiirin duyguyla söylendiğinden çok, duyguya seslendiği anlamında alıyorum. Duygularımıza seslenen bir şiir, aynı zamanda aklımıza da yönelebilir. Şiir eninde sonunda bir dil işçiliğidir. Onun duyguyla, esinle yazılması doğru ise de esinden önce şairin dili kullanma becerisini artırmış olması gerekir. Ayrıca şiir söylendikten sonra da şair onu çoğu kez işler, olduğu gibi bırakmaz. Öte yandan düşüncenin de esinle ilgili bir yönü vardır, her ne kadar o, inceden inceye ön araştırmaları gerektiriyorsa da. Yeni bir düşünce, yeni bir imgenin, yeni bir şiirsel sözün gelmesi gibi, ruhun ya da zihnin yaratıcı dalgalanmalarının ürünüdür. Bence yaratıcılık, hangi alanda olursa olsun, özdeş bir yapıdadır. Şiir-düşünce ilişkisini de ben burada görüyorum: Şiir henüz yaratılırken eğer bir düşünceyi de birlikte getiriyorsa, o zaman değerlidir; yoksa ona sonradan eklenen düşünce her zaman bir yama olarak kalmaya yazgılıdır. Belli bir düşünceyi şiir tarzında söylemek de aynı şekilde kötü şiirden başka bir sonuç vermez. Bu tür şiirlere hem de büyük şairlerden çokça örnekler de verilmiştir. Kendisini biraz önce övgüyle andığımız *Nazım Hikmet*'in *Berkeley*'in düşüncelerini eleştirdiği "Berkley" başlıklı şiiri buna yalnızca bir örnektir. Ama düşünce, şiirin kendisinden çıkıyorsa, onunla birlikte yaratılmışsa, hem şiir tadıyla, hem bizi götürdüğü düşünce alanlarıyla değerlidir. Bunun örneklerini burada da verdik. Ayrıca özellikle *Ömer Hayyam*'ın şiirinin bu bakımdan tipik bir örnek olduğunu düşünüyorum. Edebi metnin, izin verdiği ölçüde bu yönden de incelenmesi gerekir.

Konuşmamı toparlarsam, son olarak şunları söylemek isterim. Burada yorumbilgisel yöntem ile dilbilimsel-çözümsel yöntemin deyim yerindeyse bir harmanlamasını yaparak bunu edebi metin üzerine uygulamaya çalıştım. Bu, başka yöntemlerin de kullanılamayacağı anlamına gelmez. Edebi metin incelemesi olsun, başka tarz bir araştırma olsun, yöntemin daima bir araç olduğu unutulmamalı. Bu yöntem yalnızca bu alanda iş görür gibisinden bir saplantıya kapılmamalı. Yöntem, çalışma alanının mahiyetini de belirlemez, tersine alan kendisine uygun yöntemi ister. Bu nedenle, önceden bazı tutamak noktaları verilse de yöntem, asıl işbaşında oluşturulmalıdır. Yöntemin hangi alanda kullanılacağı bilinmeden onun üstüne söylem oluşturmak boş laftan başka bir şey değildir. *Hegel*'in dediği gibi suya girmeden yüzme öğrenilmez.

Dipnotlar

1. Platon, *Sofist* 263e.
2. Süheylâ Bayrav, *Yapısal Dilbilimi*, s.125, İst. Üniv. Ed. Fak Y. No:1436, 1969.
3. Nihad Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebıyatı Tarıhı I.* s 587 8, M.E.B., 1998.
4. H. Vehbi Eralp, *Yahya Kemal İçin*, s.70, Yahya Kemal Sevenler Cemiyeti Neşnyatı No.1, 1959.
5. Cemal Süreya, *Günübirlik*, s.165, Adam Yayıncılık, 1982
6. Bkz. H. Vehbi Eralp, a.g.y., s.64.

Ömer Naci SOYKAN
Gönülden Dile Öz Sözler
6.500.000 TL.
İnsancıl Yayınları

HEP YOLUMA ÇIKIYOR DOSTOYEVSKİ

Güngör GENÇAY

Bir cinayetin önünden kaçsam
Ayağa kalkıyor melon şapkalar
Tüm sokakları Dostoyevski kentin
tüm caddeleri
Ceza verilememiş suçlular.

Renksiz bir bütünün sarmalında
Yokmuş gibi var olarak
Yürüyor, konuşuyor ve soluyorlar.
Emlakçı panolarında satılık ev
kiralık daire
Hayduttur, çetedir mafyadır onlar.

Çocukluğum biraz Turgenyev, biraz Çehov
Dolu kucak Dostoyevski
Yeni renklere açken gözlerim
Mutlu etmiyor böylesi rastlaşmalar
Boyanın canında yine suç yine ceza
Cezasız kalan suçlular yine
Yine ölüyle dolu sokaklar.

Sibirya soğuğu yakar mı teni
Gülüşüne mezar kazdırırlar mı
kazmayı verip eline
Fideyi yastığında haklıyorlar artık
Sabahın derin uykularında.
Onun için genç girip mapushaneye
İhtiyar çıkıyor çocuklar.

Askısına taş çıkarırken Filistin'in
Rutubetli bodrumların iniltisinde
Edison'la aydınlanıyorlar.
Deliliği üstünde cinayetlerin
Gözlerinin tanıklığı para etmiyor
gözlerini yakıyorlar.

Hep yoluma çıkıyor Dostoyevski
Rüzgar vuruyor nereden kucaklasam.
Sessizliğin mühründe
Aynıyla yaşanmıyor eski baharlar.
Yeni hammaddeler susuz beklerken
1866'yla 2004'ü kanla birbirine
utansın yapıştıranlar.

ODUN HIRSIZLIĞI YASASIYLA İLGİLİ TARTIŞMALAR (1)

Karl MARKS (2)

Bugüne kadar Eyalet Meclisi'nin iki önemli tutumunu anlatmıştık. Bunlar basın özgürlüğü konusundaki kafa karışıklığı ve bu kafa karışıklığı nedeniyle yaptığı özgürlük dışı uygulamalar.(3) Şimdi işin esasına gelmiş bulunuyoruz. En yaşamsal sorunlardan biri olan geniş toprakların parsellenmesi konusuna geçmeden önce okurlarımıza Meclis'in ruhunu türlü biçimlerde yansıtan veya deyim yerindeyse onun doğasını gösteren bir çerçeve çizmek istiyoruz...

Şüphesiz, odun hırsızlığı yasası; avcılık, ormancılık ve tarım suçları yasaları gibi sadece Meclis ile ilişkisi bakımından değil ayrı olarak da ele alınmalıdır. Fakat şu aşamada bu yasanın bir taslağı elimizde yok. Elimizdeki dokümanlar Meclis'in bazı belirsiz eklemeleri ile yasa komisyonunun verdiği paragraf numaraları ile sınırlı. Meclis görüşmelerini içeren tutanaklar o kadar tutarsız ve soru işaretleriyle dolu ki, mistik denemelere benziyorlar. Bu hilkat garibelerini değerlendirdiğimiz zaman, anlıyoruz ki; Meclis bizlerden, Eyaleti'mize saygı unsuru olarak edilgin bir sessizlik beklemektedir.

Bu görüşmelerin karakteristik özelliklerini gösteren bir konu var. Meclis, devletin yasama organları yanında bir yardımcı yasama organı görevi görür. Meclis'in yasama işlevini bir örnekle açıklamak çok belirleyici olabilir. Bu aşamada, okurlarımızdan bu kısır tartışmaların çözümlenmesi için sabır ve dayanıklılık talep ediyoruz. Bize göre, odun hırsızlığı yasası konusundaki tartışmalar Meclis'in yasama işlevi tartışmalarını çok güzel örnekliyor.

Tartışmaların başında şehir milletvekillerinden biri, yasanın başlığına itiraz etti. Bu başlıkla en küçük orman düzenlemesi ihlali bile "hırsızlık" olarak değerlendirilmektedir.

Soyluların milletvekillerinden (4) biri cevap verdi:

"Bu başlık doğrudur, çünkü odun aşırmak hırsızlık sayılmadığından dolayı çok sık tekrarlanan bir olay."

Bir benzetme yapılırsa, yasama şöyle bir sonuca varabilir: Tokat atmak cinayet olarak sayılmadığından, çok sık tekrarlanıyor. Demek ki bu suçu cinayet olarak değerlendirmek gerekiyor.

Soyluların bir başka milletvekiline göre:

'hırsızlık' sözcüğünü telaffuz etmemek şu anda çok riskli, çünkü bu tartışmalardan haberdar olan birisi, Meclis'in odun aşırmayı hırsızlık olarak değerlendirmediğini düşünebilir."

Meclis, odun aşırmanın hırsızlık olarak sayılıp sayılmaması konusunda karar vermeli; fakat eğer bunun hırsızlık olmadığı ilan edilirse; insanlar, Meclis'in odun aşırmayı hırsızlık olarak görmediğini öğrenirler. Bu durumda en iyisi bu nazik, tartışmalı sorunun üzerinde durmamak. Bu bir olayı masum gösterme sorunudur ve bundan kaçınmak gerekir. Orman sahipleri yasamanın konuşmasını istemiyorlar, çünkü yerin kulağı var.

Aynı milletvekili daha da ileri gider ve 'hırsızlık konusundaki bütün bu tartışmaları "tam yetkili Meclis'in doğru formülleri bulurken yaşadığı tehlikeli bir kafa karışıklığı" olarak nitelendirir.

Bu aydınlatıcı gösterilerin ardından, Meclis yasanın başlığını oyladı.

Bu noktada, yukarıda anlatılanlar, yasanın formülize edilmesindeki ihmalin nasıl; bir yurttaşı bir hırsıza dönüştürdüğünü ve kendisine yönelik itirazları dilsel titizlikle reddettiğini gösteriyor. Açıkça görüldüğü üzere kesilmiş odunları aşırmak veya kuru odunları toplamak; canlı ağaçları kesip götürmek gibi hırsızlık başlığı altında değerlendiriliyor ve aynı sertlikte cezalandırılıyor

Daha önce konuşan şehir milletvekilinin şu sözleri doğrudur:

"Cezalar, uzun dönemli hapis sürelerini içeriyor Bu sertlik masum insanları suçun kucağına itebilir Bu sık sık karşılaşılan bir durum, çünkü cezaevinde bu insanlar azılı hırsızların arasında kalacaklar dolayısıyla kuru odunları aşırmanın sadece basit polis cezalarına neden olması gerektiğini düşünecekler."

Başka bir şehir milletvekili, onu, şu ifadeyle çürüttü "kendi bölgesinin orman arazilerinde, öncelikle genç ağaçları yaralıyacaklar, sonra, o ağaçların ölümünü bekleyip onlara devrilmiş ağaç muamalesi yapacaklar."

İnsan haklarını, genç ağaçlara feda etmenin daha şık ve basit bir çözümü bulunamazdı. Bir ta-

raftan, yasanın bu paragrafının kabullenilmesi sonucunda, kaçınılmaz bir şekilde önceden sabıkası olmayan birçok insan, yeşil ağaçları keserek, alçaklığın, ahlaksızlığın ve zavallılığın kucağına düşmüş olacaklar. Diğer taraftan, bu paragrafın reddi beraberinde genç ağaçların zarar görmesi olasılığı nedeniyle insanların kurban gitmesini getirecek.

Üst ceza yasası(5) hırsızlık kapsamında sadece kerestelik odunların aşırılmasını ve hırsızlık amaçlı ağaç kesimlerini değerlendirmektedir. Şu şekilde (bizim Eyalet Meclisi'miz buna inanmamaktadır) bir ifade vardır:

"Gündüz vakti, yemek için birisi meyve koparır ve koparılan ağaçta ciddi bir zarar meydana getirmezse, kişisel durumu ve koşulları dikkate alınarak, medeni hukuk yasaları (ceza yasaları değil!) kapsamında cezalandırılmalıdır."

16. yüzyıldan kalma üst ceza yasası, 19. yüzyılda; Ren Eyalet Meclisi'ni aşırı insani davranmaktan alıkoyuyor.

Gelelim devrilen ağaçların toplanması ve karışık odun hırsızlığı konusuna... İkisinin de ortak bir tanımı var. Bir başkasının odunlarını izinsiz almak. Bu nedenle ikisi de hırsızlıktır. İleriyi gören mantığın yayımladığı yasanın sonucu ve özü budur.

İlk olarak, bu yüzden, iki eylem arasındaki farka dikkat etmemiz gerekir. Şunu söylemek gerekir ki; bu iki eylem özünde birbirinden farklıdır ve yasal açıdan da bunlara farklı eylemler olarak bakmalıyız.

Büyüyen bir fidanı izinsiz olarak kesip götürmek, onun organik bütünlüğünü bozan nitelikte bir iştir. Ağaca açıkça saldırı sayılabilecek bu eylem, aynı zamanda ağacın sahibine de yapılmış bir saldırıdır.

Bunun ötesinde, kesilmiş odunlar üçüncü bir kişiden çalınırsa, bu odunlar sahibinin ürettiği malzeme niteliği taşırlar. Kesilmiş odun üzerinde çalışılmış bir nesnedir. Mülkiyetle, aradaki doğal ilişki yapay bir ilişkiyle yer değiştirmiştir. Bu nedenle kesilmiş odunu çalan kişi mülkiyeti çalmıştır.

Buna karşın devrilmiş ağaçlarda mülkten eksiltilen bir şey yoktur. Devrilmiş ağaç mülk sayılamaz. Dolayısıyla buradaki eylem mülk sayılmayan bir nesnenin alıp götürülmesidir. Odun hırsızı mülk üzerinde kendi otoritesini ilan eder. Devrilmiş odunları toplayan ise doğanın daha önceden ilan ettiği yargıya uyar. Buna göre mal sahibi sadece ağaçların sahibidir fakat ağaçlar artık dallarına sahip değillerdir.

İşin özünde odun hırsızlığı ve devrilmiş odunların toplanması bu nedenlerle farklı şeylerdir. Söz konusu olan nesneler ve eylemler birbirinden farklıdır, bu nedenle sonuçları da farklı olmalıdır. Birbirinden farklı içerik ve biçimdeki eylemlere hangi nesnel standart uygulanabilir ki. Tüm bunlara rağmen siz bu ikisini hırsızlık olarak adlandırıp, hırsızlık gibi cezalandırırdığınızda aslında siz, devrilmiş odunları toplayanı çok daha sert bir biçimde cezalandırmış olursunuz çünkü yapılan hırsızlık değildir; fakat siz odun hırsızına verdiğiniz cezanın aynısını ona da layık görmüş olursunuz. Demek ki yasada, odun hırsızlığı yerine odun cinayeti denilse, cinayete denk bir ceza gerekecekti. Yasalar doğrunun söylenmesi gereğinin dışında değildir Tam tersine buna iki kat zorunludurlar. Çünkü hem evrensel hem de yerel bakış açısıyla eşyanın doğası bunu gerektirir. Dolayısıyla doğa, yasalarla düzenlenemez; bilakis, yasalarımız doğaya uygun olmak zorundadır. Basit bir orman düzenlemesi ihlalini hırsızlık olarak adlandırmak, yasanın yalan söylemesidir. Bu yasal yalan yoksulları kendine kurban eder.

Montesquieu der ki: "İki türlü yozlaşma vardır. Birincisi, halkın yasalara uymadığı durumlar, diğeri ise yasaların halkı kötü yola itmesi. Bu ikincisi iyileştirilemez bir hastalıktır çünkü düzelmeyi sağlaması gerekenin kendisi düzeltilmeye muhtaçtır **(a)**.

Ortada bir suç bulunmadığında, bizi suçun var olduğuna hiçbir zaman inandıramayacaksınız. Sadece suçu yasalaştırmayı başarabilirsiniz. İkisi arasındaki sınırı kaldırdınız, ancak bunun yararınıza olduğunu sanırsanız hata yaparsınız. İnsanlar cezayı görüyor ancak suçu göremiyor. Suç yokken cezanın varlığını gördüğü için ceza olduğunda da suçun olmadığını düşünüyor. Hırsızlık kategorisi, uygulanmaması gereken yerde uygulandığı için gerektiğinde kullanılamayacaktır.

Farklı türde eylemlere ortak bir tanım getiren ve farklılıkları değerlendirme dışı bırakan bu kaba görüş kendi yıkımına yol açmıyor mu? Her mülke zarar verme eylemi ayırım gözetilmeden, daha doğru tanımı yapılmadan hırsızlık olarak nitelendirilirse tüm özel mülkiyet çalıntı durumuna düşmeyecek mi? Özel mülkiyetim aracılığıyla diğer herkesi mülkiyetimden dışlamamakta mıyım? Bu durumda onun mülkiyet hakkına saldırmış olmuyor muyum? Aynı suçun farklı türleri arasındaki ayırımı reddederseniz suçun adaletten farklı olduğunu reddetmiş, her suçun adaletle ortak bir yanı olduğundan adaletin kendisini ortadan kaldırmış olursunuz. Hem tarihsel hem de ussal açıdan ispatlanmıştır ki ayrımsızca uygulanan şiddet cezayı tamamen başarısız kılar, çünkü adil cezayı olanaksızlaştırır.

Biz neyi tartışıyoruz? Doğru, Meclis devrilmiş odunların toplanması, orman düzenleme kuralları na uymama ve odun hırsızlığı arasında ayırım ol-

duğunu reddetmektedir. Bu eylemlerin farklılığını kabul etmemektedir. Orman düzenlemelerini ihlaller sözkonusu olduğunda eylemin karakterinin belirlenmesini reddederek bu eylemler arasındaki ayrımı inkar etmekte, ancak orman sahipleri sözkonusu olduğunda bu ayırımı gözetmektedir.

Komisyon buna göre göre şu ek öneriyi sunuyor:

"Kerestelik ağaç keskin ağızlı aletlerle kesilir veya balta yerine testere kullanılırsa ağırlaştırılmış durum olarak kabul edilir."

Meclis bu ayırımı onaylar. Kendileriyle ilgili bir sorun sözkonusu olduğunda bir baltayla testereyi dürüst bir biçimde ayırt eden duyarlılık, kendi dışındakilerin sorunları söz konusuysa yere düşmüş odunla canlı ağaç odunu arasında ayırım yapmayı reddederken dürüst değildir. Ayırım, ağırlaştırıcı durum olduğunda önemli bulunuyor, ancak hafifletici durum olduğunda önem taşımıyor. Oysa hafifletici durum olmazsa ağırlaştırıcı durum da olmaz.

Aynı mantık Meclis'teki tartışma boyunca tekrar tekrar kendini göstermiştir.

65. paragrafla ilişkili olarak bir şehir milletvekili şunu önermiştir: "Çalınan odunun değeri, verilecek cezanın ölçüsü olarak kullanılmalıdır" Komisyon sözcüsü bu öneriye ahlaki olmadığı gerekçesiyle karşı çıkmıştır.

Aynı milletvekili 66. paragrafla bağlantılı olarak şunu belirtmiştir: "Yasada cezanın arttırılması veya azaltılmasıyla uyumlu olacak şekilde 'değer' ile ilgili bir yargı yoktur"

Mülk ihlallerinde cezayı belirleme konusunda 'değer'in önemi apaçıktır.

Suç kavramı cezayı kapsıyorsa gerçek suç, cezaya ölçü konmasına gereksinim duyar. Gerçek suçun sınırları vardır. Buna göre cezanın da gerçek olabilmesi için sınırları olmalıdır. Adil olması için yasaların ilkesine uyumlu olacak şekilde sınırlandırılmalıdır. Sorun, cezayı suçun gerçek sonucu durumuna getirmektir. Suçlu bunu, eyleminin zorunlu sonucu, dolayısıyla kendi eylemi olarak görebilmelidir. Buna göre cezasının sınırı eyleminin sınırı olmalıdır. Yasaları ihlalin kesinleştirilmiş içeriği kesin suçun sınırıdır. Bu içeriğin ölçüsü de dolayısıyla suçun ölçüsüdür. Mülkiyet sözkonusu olduğunda bu ölçü mülkün değeridir. Kişilik sınırları ne olursa olsun her zaman bir bütündür. Ancak mülkiyet her zaman için hem belirlenebilir hem belirlenmiş, hem ölçülebilir hem ölçülmüş kesin sınırlar içinde var olur. Değer, mülkiyetin varlığının medeni hukuk modelidir. Başta, toplumsal açıdan kavranabilir ve etkileşim kurulabilir duruma gelişinin mantıklı ifadesidir. Eşyanın doğasından gelen bu nesnel tanımlayıcı öğe açıktır ki benzer şekilde cezanın da nesnel ve zorunlu tanımlayıcı öğesidir. Yasama, her ne kadar burada sadece biçimsel de olsa, düzenleme yapabilmesi için, tanımların sınırsızlığında yok olmadan sadece dış etkenlerle idare edilmelidir. Bu, ayırımların uğraştırıcı tanımları sorunu değildir, farklılıkları saptamaktır. Ancak Meclis seçkin ilgisini böyle önemsiz konulara yöneltmeye eğilimli değildir.

Meclis'in, cezayı belirlerken değeri tamamen dışladığı sonucuna mı varıyorsunuz? Bu sağlıksız, mantıksız bir sonuç olurdu. Orman sahibinin – bununla daha sonra ilgileneceğiz-, tek istediği hırsızın, basit genel değer açısından zararını karşılaması değil. O, bu değere bireysel bir karakter veriyor ve zararının özel olarak karşılanması arzusunu bu şiirsel bireyselliğe dayandırıyor. Şimdi komisyon sözcüsünün "ahlaki" tanımından ne anladığını kavrıyoruz. Orman sahibinin ahlaki iddiası şudur: "Yasal tanımlama bana yararlı olduğu sürece iyidir, çünkü bana yararlı olan iyidir. Ancak sanık için; katışıksız, teorik, yasal bir kaprise dayandırılarak uygulanması amaçlanıyorsa bu yasal tanımlama gereksizdir, zararlıdır ve ahlaki değildir. Sanık bana zarar verdiği için, doğal olarak ona gelecek zararı azaltan herşey benim zararımadır" Bu, ahlaki zekadır.

Biz, ahlaksız kişiler; yoksul, politik ve sosyal anlamda mülksüzler için şunu talep ediyoruz: bütün bu kirli iddialar, tarihçilerin keşfettiği, gerçek filozof taşıyla(6), adaletin saf altınına dönüşmelidir Biz, yoksullar için geleneksel adaleti talep ediyoruz. Bu, yerel karakterde değildir, tüm ülkelerdeki yoksullar için geleneksel adalettir. Daha ileri giderek geleneksel adaletin, doğası gereği sadece bu en alt düzeydeki, mülksüz halkın hakkı olduğunu iddia ediyoruz.

Ayrıcalıklı sınıfların alışkanlıklarının, yasaya karşıt alışkanlıklar olduğunu anlıyoruz. Kökenleri, insanlık tarihinin doğa tarihi parçası olduğu dönemlere dayanır. Mısır efsanelerine göre tüm tanrılar kendilerini hayvan şekilleri arkasına gizlerler. O dönemde insanoğlu; eşit olmayan, eşitsizlikleri yasalarla belirlenmiş hayvan türlerinden biri olarak görünmektedir. Dünyanın özgürlüksüz ortamı bu özgürlüksüzlüğü ifade eden yasalara gereksinim duydu. İnsanın yasaları özgürlüğün varlığının bir temsiliyken bu hayvan yasaları özgürlüksüzlüğün varlığının temsilidir. Feodalizm en geniş anlamda dini bir hayvan krallığı, bölünmüş insanlığın dünyasıdır. Kendi ayırımını yaratan, eşitsizliğin, eşitliğin kırınıma uğramış bir formu olmaktan başka bir şey ifade etmediği, insani dünyanın karşıtıdır. Kaba feodalizmin egemen olduğu ülkelerde, kast sistemi bulunan ülkelerde, kelimenin tam anlamıyla insanların

ayrı kutulara yerleştirildiği **(b)** ve soylu, kutsal Humanus'un(7) büyük gövdesinin serbestçe yer değiştirebilen üyelerinin kesilip parçalara ayrıldığı yerlerde aynı zamanda hayvansal şölenler, ilkel şekliyle hayvansal dini de karşımızda buluruz. Çünkü insan her zaman en yüksek varoluş olarak kendi gerçek varoluşunu görür. Hayvanların gerçek yaşantılarında bulunan tek eşitlik aynı türden hayvanlar arasındaki eşitliktir. Bu eşitlik o tür içindir, cinsin eşitliği değildir. Hayvan cinsi farklı hayvan türlerinin düşmanca davranışı sırasında belirginleşir; kendine özgü ayırt edici özellikleri diğer cinse karşı ortaya çıkar. Av-avcı yaşam biçiminde doğa, birlikteliğin, en güçlü kaynaşmanın denendiği bir savaş alanı, farklı hayvan türlerini birbirine bağlayan bir araçtır.

Benzer şekilde feodalizmde bir tür diğerinin harcanması karşılığında beslenir. Birçok koluyla dünyanın nimetlerini toplayarak daha yüksek seviyelere gelmeye çalışır. Oysa doğal hayvan krallıklarında işçi arılar çalışmayan erkek arıları öldürür. Dini hayvan krallıklarında ise erkek arılar, işçi arıları çalıştırarak öldürür. Ayrıcalıklı sınıflar yasal adaletten kendi geleneksel alışkanlıklarını talep ettiklerinde adaletin insani içeriğini değil, hayvansal biçimini isterler. Bu artık gerçekliğini yitirmiş ve yalnızca bir hayvan maskesi durumuna gelmiştir.

(a) Montesquieu, De l'esprit des lois, Tome premier, livre sixieme, chapitre XII.

(b) Hem 'kast'hem 'kutu' anlamına gelen Almanca "Kasten" ile sözcük oyunu yapıyor.

Dipnotlar

1 Altıncı Ren Eyalet Meclisi Görüşmeleri. Üçüncü Makale. Odun Hırsızlığı ile İlgili Tartışmalar Marks'ın Ren Eyalet Meclisi'nin 23 Mayıs – 25 Temmuz 1841 tarihleri arasındaki görüşmeleriyle ilgili olarak kaleme aldığı makaleler dizisi içinden bir makaledir. Marks, burada ilk kez geniş halk kitlelerinin taleplerini dile getirir. Bu ve bunu izleyen diğer makaleler Marks'ı ekonomi politik üzerine çalışma yapmaya yöneltir. O bunu *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*(1859) adlı eserinin önsözünde dile getirir: *"1842-1843 yılları arasında, Rheinische Zeitung'un editörü olarak, kendimi maddi konuları kapsayan zorlu tartışmaların içinde buldum. Odun hırsızlığı ve özel mülk topraklarının dağıtılması konularında Ren Eyalet Meclisi'ndeki tartışmalar, Ren Eyaleti birinci başkanı(Oberprasident) olan Bay Von Schaper'in Mosel köylülerinin durumu üzerine Rheinische Zeitung'a karşı giriştiği polemik ve serbest ticaret ile korumacılık konusundaki tartışmalar; benim, dikkatimi ekonomik sorunlara çevirmeme neden oldu."* (Karl Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Çev. Sevim Belli, Sol Yayınlar, Ankara, 1976.)

2. Karl Marks, bu metni 'bir Renli' takma adıyla imzalamıştır.

3. Marks'ın Ren Eyalet Meclisi görüşmeleri ile ilgili yazdığı ikinci makale, sansürlendi. Bu, Prusya Hükümeti ve Katolik Kilisesi arasında kilise-çatışması olarak anılan çatışma üzerine bir makaledir.

4. Ren Eyalet Meclisi'nde 4 tür milletvekili vardır: 1- yüksek soyluluk, Alman imparatorluğunun, başkanları doğuştan sahip bulundukları hakla meclis üyeleri olan eski egemen aileleri; 2- şövalyelerin ya da küçük soyluluğun temsilcileri; 3 şehir temsilcileri; 4- köylülüğün ya da küçük çiftçiler sınıfının temsilcileri. (ç.n.)

5. Marks burada V. Karl'ın Ceza Yasası'nı kastetmektedir. Regensburg'daki Reichstag(yasama meclisi –ç.n.) tarafından 1532 yılında onaylanan yasa; acımasız cezaları içerir

6. Filozof taşı, simyacıların bayağı metalleri altına dönüştürdüğüne inandığı varsayımsal bir maddedir. Marks, toplumu dönüştürecek temel noktanın bulunmasını amaçlıyor (ç.n.)

7. Humanus, insan ile ilgili, insanlık anlamına gelen Latince bir sözcüktür. (ç.n.)

Garip önseziler
Eriyip yokoldu
Rastlantılara yüklenen anlamlar
Çamura düştü
Eridi, çamurlaştı ve özünü yitirdi
Kirlenmek artık
Layığıyla duyumsanamaz
İblis rahatça seçilemez
Keriz kim karar verilemez oldu
Lügatı açıp bakmalı:
Eriyen şeyler

'Bazen' diye bir şey yok
Olumluyla olumsuz kaynaştı
Zararlı şeylere ihtiyaç arttı
Müzik hissedilemez
Ustalık saygı duyulamaz oldu
Şaşırmak nasıl olurdu, unutuldu

Uğur CAN

KAYNAK

1) http://www.marxists.org/archive/marx/works/1842/10/25.htm

2) F. Engels, *Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim*

Çevirenler: Alper YAVUZ – Cem ÇOMUNOĞLU

AŞK-I MEMNU'DA KADIN TEMASI (I)

Berrin TAŞ

İnsanlığın geçmişiyle ilgili araştırmalar yapılırken sık sık aynı gerçekle karşılaşılır. Kimi erkek yazarların kadını karalamaları. Dedikoducu, ortalığı birbirine katmakta başarılı bir kadın imgesi çizilir. Sonra da o imgenin gerçekliğine inanılır. Buna bir de kadının kadına düşmanlığı eklenir. Kadın, kadının düşmanıdır. Kadın dedikoducudur. Hesiodos da söylemiyor muydu, *"Takıp takıştırıp / kıçını sallayıp / Aklını çelmesin kadının biri / Gözü ambarındadır diller dökerken sana / Ha kadına güvenmişsin, ha bir hırsıza."* (1)

Kadınlar da bu suçlamalara kadının kendini geliştirememesini gerekçe olarak gösterirler. O da kendini özgürce yaşayabilseydi, eve kapatılmasaydı, kurallarla daraltılmasaydı dedikoducu olmayacaktı, hemcinsine de düşman kesilmeyecekti. Günümüzde ise kadını anlatan yazılarda gerekçe bile gösterilmiyor. Bir sonuç olarak anlatılıyor, kadının kadına düşmanlığı. ***Aşk-ı Memnu***'yu okurken ben de ister istemez romandaki kadın karakterlerin günümüzdeki kadın davranışlarıyla benzerliklerini ya da farklılıklarını irdelerken buldum kendimi.

Romanın ilk basım tarihi 1900. Demek ki 1900'lerin toplumsal dokusu içindeki kadının ve erkeğin konumuna şöyle bir bakmalıyım.

Osmanlı Devleti, 19. yüzyılda köklü değişimler geçiriyor. II. Meşrutiyet döneminde önerilen değişimler toplumun yeniden yapılanmasında etkili olmuş. Buna bağlı olarak o zamana dek anne ve eş rolüyle sınırlanmış kadın, toplumsal yaşamda statü kazanmak istiyor ve taleplerde bulunuyor.

1868'de çıkan *Terakki* gazetesi kadın mektuplarına yer vermiş. *"Gazetenin 104. sayısında Üç Hanım imzalı bir yazıda vapurların kadınlara ayrılan yerlerinin kötülüğünden yakınılmış, erkeklerle aynı vapur ücreti ödemelerine karşın, böyle hor görülmelerinin nedeni sorulmuştur. 83. sayıda ise okuma yazma bilmediği halde düşüncelerini aktarmayı istediğini belirten bir kadın, başkasına yazdırdığı mektubunda, çok kadınla evliliği sorgulamıştır."* (2)

Alıntılardan anladığım, 1868'lerde kadın ve erkeğin farklı toplumsal alanda yaşadıkları. Bu farklılık hem evi hem de ev dışındaki alanları kapsıyor. Kadınlar bu duruma tepkilerini dile getiriyorlar. Öteki mektup da erkeğin çok eşli yaşayabildiğini gösteriyor. Bu durum günümüzde bile hâlâ geçerliğini koruyor.

Yeniden romana dönersem bağlantıları kurabilirim. Romanın belirleyici ögesi, kadınların kendi içlerinde yaşamaları. Bu durumu iki ayrı biçimde değerlendirebilirim. Birincisi bir birey olarak kendi içlerinde yaşamaları. İkincisi ayrı bir topluluk olarak erkeklerle ayrı alanlarda yaşamaları. Kadın ve erkeğin ayrı alanlarda yaşamaları, erkeğe daha rahat hareket etme olanağı sağlıyor ve kadını anlamasını güçleştiriyor. Ayrı alanlarda yaşamak kadını daraltıyor. Toplumsal yaşamdan koparılıp ev, eş ve çocuk üçgeninde bir yaşama hapsolmaları yaşamın dışına düşmek anlamını taşıyor. Kadınlar kendilerini oldukları gibi ortaya koyamıyorlar. Çünkü kadınların iç yaşantılarıyla toplumsal kimlikleri arasında derin bir çatışma var. Erkeğin kurallarının, erkeğin toplumsal normlarının geçerli olduğu bu yapı, kadının konumunu da belirliyor. Bu konumu belirleyen örf ve adetler, onun, kendi iç dünyasının gizliliğinde yaşamasının zeminini hazırlıyor. Bu gizliliğin yarattığı yalnızlık, kadını örtülü bir tavır geliştirmek zorunda bırakıyor. Yalnızlık, çünkü örf ve adetlerin kadından beklediğiyle kadının kendisi için istedikleri çatışmak zorunda. Romanın yazıldığı tarihte, bu çatışmanın açıkça yaşanabilecek koşulları oluşmadığı için kadınlar kendi istemlerini el altından gerçekleştirme yoluna gidiyorlar. Kadının geleneklere, toplumun istemlerine uyan kadın tipi olarak dışavurduğu kimliğiyle, dışavurma olanağı bulamayarak bastırılan benliği yani asıl kimliği açık bir çatışmaya giremediği için, geriye gizli saklılığın getirdiği küçük keyifler kalıyor. Bu da kadının kendini var edebilmesinin yolunu kapıyor.

1869'da çıkarılan *Terakki-i Muhadderat* adlı kadın gazetesinde, dönemi ve kadının konumunu eleştiren çoğu başlıksız kadın mektupları yayımlanmış. Rabia imzalı bir mektupta kadın yeniden tanımlanıyor, egemen söylem eleştiriliyor. *"Şurasını iyi bilmek gerek ki ne erkekler kadına hizmetkar, ne de kadınlar erkeklere cariye olmak için yaratılmıştır. Erkekler hüner ve marifetleri ile hem kendilerini, hem de hepimizi geçindirebiliyor da, biz niçin bilgi*

ve hüner kazanmaya muktedir olamıyoruz. El ve ayak, göz, akıl gibi vasıtalarda bizim erkeklerden ne farkımız vardır. Biz de insan değil miyiz. Yalnız cinsimizin ayrı oluşu mu bu halde kalmamıza sebep olmuştur. Bunu hiçbir sağduyu sahibi kabul etmez. Eğer öyle olmak gerekse idi, Avrupa kadınları da bize benzerdi. Bilgiden yoksun kalmamıza meşru örtünmemiz sebep gösteriliyorsa ona da taşrada bulunan kadınlarımızı göstermekle yetinirim. Çünkü onlar erkeklerine her çeşit hizmette yardım etmekte, erkeklerle beraber çalışmaktadırlar." (3)

Dönemin kimi kadınları egemen söylemi eleştiriyor ve kendilerine bir çıkış arıyorlar. Örnekler çoğaltılabilir, ama biz romana dönelim. Romandaki kadınlar bu mücadeleden habersizler. Ortak yanları toplumsal yaşayıştan soyutlanmış olmaları. Bu soyutlanış, onların başka yaşantılar düşlemelerine engel. Sözgelimi Firdevs Hanım ve kızları aristokrat sınıfı temsil ediyorlar.

Firdevs Hanım, kızları Bihter ve Peyker asalak bir yaşayışın temsilcileri. Romanda Melih bey takımı sanıyla simgeleşen bu gruba aidiyet, onların konumlarını belirliyor. Melih Bey takımı sanıyla simgeleşen zevk, eğlence ve giyim-kuşamdan başka sorunu olmayan insanların yaşam tarzı bana çocukluğumda duyduğum kimi konuşmaları anımsattı. Kadınlar arası kimi sohbetlerde şu sözleri duyardım. "Kız hani falanca yerde kocaman bir apartman yaptırdılardı, sarı panjurları vardı. Bak şimdi aklına gelir. Hani kızlarını da falancazadelerin oğluna verdilerdi de oğlan bir yıla kalmadan trafik kazasında öldüydü. İşte bu ölen damadın kızını benim kardeşime alıyoruz. Babası öldüğünde iki aylıktı daha. Bildin değil mi."

Sık sık duyduğum bu malla, mülkle, gösterişli yaşam biçimiyle özdeşleşen, insan anımsatma konuşmalarını o zaman anlayamazdım. İçimden düşünürdüm. Bu kadınlar bu kadar ayrıntıyı nasıl anımsıyorlar, aklım ermezdi. O zamanlar bu kadınların zengin, şatafatlı yaşayışlara özlemle baktığını düşünemezdim.

Malıyla, mülküyle bir san edinmiş çoğu insan gibi Melih Bey de ölümünden sonra sürüp gidecek bir şey bırakmamıştır. Yalnız Anadolu kıyısında bir yalı ve bu yalıdan İstanbul'un her yanına yayılan Melih Bey takımı sanıyla kendini gösteren kadınlar... Bir zamanlar yalının pencerelerinden taşan şenlik-eğlence sesleri yalının önünden geçenlere, bir yaşantının bilinmeyen serüvenine ilişkin kimi zevkleri duyurur ve kendi kendilerine *"...evet Melih Bey'in yalısı"* (4) derler. Bu yalı şimdi kimbilir kimindir, ama hep Melih Bey'in yalısı olarak anılır. Bu yalı ve bu yalının çağrıştırdığı yaşam biçimini Halit Ziya şöyle anlatır.

"Bu yalı İstanbul'un tarihinde seçkin bir tür çiçek yetiştiren vitrin gibi hizmet etmiş ve kentin kibar hayatına bu seçkin üründen örnekler serpmiştir. (5)

Firdevs Hanım

Firdevs Hanım, Melih Bey takımının özel ününden en çok pay almış bir yüzdür. On beş yaşından kırk beş yaşına dek tam otuz yıldır bütün gezinti, eğlence yerlerinin en tanınmış hayat simgelerinden biridir.

Melih Bey takımı, yarım yüzyıldan beri bu büyük kentin bilinmeyen noktalarına dağılmışlardır. Halit Ziya, bu dağılmayı pek güzel anlatır.

" ama onları dağılmakla birlikte birbirinden ayırmayan, bütün bu çeşitli çiçekleri bir bağla toplu bir demet biçiminde bağlayan bir şey vardır ki, ailenin sanıdır. Bu aileyi, akıntının dalgaları içinde sürükleyip götüren değişim ırmağının üstünde, batmaz bir tahta parçası biçiminde yüzmekte sürdürmüştür." (6)

Dağılmakla birlikte birbirinden ayrılmayan, toplu bir demet biçiminde aileyi bağlayan ortak özellik onların aristokrat sınıfın yaşam tarzını sürdürüyor olmalarıdır. Eğlence biçimleri, yeme içme, giyinme biçimleri birbirine benzer. Onları bu dağınıklığın içinde ayırdedebilmek, dış görünümlerine yansıyan sınıflarının çağrışımlarına dikkat etmekle olası.

Zaten Halit Ziya, romanda söylemiş.

"Melih Bey Takımı'nda garip bir cinsine benzeme özelliği vardır: Hangi aile ile ilişki kurulursa o aile için Melih Bey Takımı'ndan olmak kesindir. Melih Bey Takımı'ndan bir kız -ola ki bu ailenin sivrilme nedenlerinin korunması kadınlara özgü bir görev olduğundan, alınyazısının özel bir izniyle takımdan hemen bütün kız evlat çıkmıştır- bir başka aileye bağlanmakta manevi kimliğinin bu yeni ailenin mayasının hamurunda emilmemesini o cinsine benzeme özelliği güven altına alır." (7)

Firdevs Hanım, bu vitrinin en seçkin çiçeklerinden biridir. Daha on sekiz yaşında evlenip giderken yanında evlenme armağanı olarak aile sanını da götürmüştü. O günden başlayarak kocasının adı silinmiş ve Firdevs Hanım'ın Beyi olmuştu.

Firdevs Hanım, kocasız kalmamak gerektiğini düşünerek evlenir. Hoppa bir kadındır, güzel giyinmekten ve eğlenmekten başka önemsediği bir şey olmadığı için giderlerini karşılayacak uygun bir kese bulmak birincil sorunudur.

Halit Ziya gerçekçi bir yazar. *Aşk-ı Memnu*'da sözünü ettiği "Melih Bey Takımı" sanıyla simgeleşen sınıfsal aidiyet, farklı adlar altında günümüzde de varlığını sürdürüyor. Bugün "Melih Bey Takımı"nın içerdiği anlamların geçerli olduğunu Ercan Arıklı'nın ölümüyle gördüm. Yayın dünyasına hız-

metlerde bulunmuş Ercan Arıklı'nın ölümünün ardından kadın yazarlar gözü sulu yazılar yazdılar. Flörtöz olduğu, kadınları sevdiği söylendi. Kimileri - bunlardan biri de Ayşe Arman- kendilerini yazarlığa özendiren, yüreklendiren biri olarak ona minnettarlardı. Bu ölümle birlikte gazetelerde yeni bir kavram kabul gördü. "FLÖRTÖZ." Flört etmek yerine kısaca flörtöz deyimi bu ilişki biçimini yansıtan anahtar sözcüktü.

Bu yazılar arasında beni en çok etkileyen *Tercüman*'da yayımlanan Gülay Göktürk'ün yazısıydı. Gülay Göktürk açıkça, bile isteye Ercan Bey'in kadınlarından olmayı kabul ediyordu. Diyordu ki,

"Cami avlusunda gözleri kan çanağına dönmüş bir grup kadındık. 40'lı, 50'li yaşlarını süren ve böyle bir cenazede buluşmaya hiç de hazırlıklı olmayan kadınlar; Ercan Bey'in kadınları..." (8)

Zaten yazısının başlığı da *Ercan Bey ve Kadınları.*

Gönüllü bir aidiyet, kimliğini Ercan Bey'in gölgesinde geçerli kılmanın sevinci, kendini sıfırlama, hiçliğin hafifliği. Bu yazıda hepsi var. Bense kişilikli kadın yazarları tercih ederim. Sözgelimi M. Kırıkkanat, Nuray Mert...

Gülay Göktürk yazısını masalsı sözcüklerle sürdürüyor.

"Biz onun prensesleriydik
O da bizim şövalyemiz." (9)

Ah... bu Ercan Bey, kadınları çocukluğuna götürüyor olmalıydı. Onları masalsı bir güzelliğe kaçırıyor, bu dünyanın gerçekliğinden koparmayı başarıyordu kesinlikle.

Gülay Göktürk gerçeklik duygusunu öylesine yitirmiş ki... ölümü ona yakıştıramıyor. Ercan Arıklı ölecekse bir halk otobüsü çarparak değil de bir Concord kazasında ölmeliymiş. Herhalde ölüm, o halk otobüsünde yolculuk edenlere yakışır, demek istiyor. Öyle ya hiç "yaya olmamış bir adam bir yaya olarak ölmüş."

Adı geçen yazıda şöyle söylüyor Gülay Göktürk.

"O halk otobüsü, hayatında nefret ettiği ne varsa; ilkellik, avamlık, kaba sabalık, adam sendecelik, vurdumduymazlık, hepsinin simgesi gibi saldırıya geçmiş ve onu öldürmüş." (10)

İşte burjuva yazarın çöküşü. Kendinden olmayanı dışlayan, toplumsal yapıdaki sorunları tekile indirgeyerek sorumluluk taşımaktan kaçan bir bakış açısı. Yani şimdi trafik sorunlarını kaba sabalıkla mı açıklayacağız. Halk otobüsü şöförü kaba saba olduğu için mi trafik kazası yaptı. Güldürmeyin beni.

Cami avlusu boşalırken Ercan Bey'in kadınlarından biri *"artık başarılı olmak için bir sebep kalmadı, ona beğendirecek olmakdıktan sonra..."* diyormuş. Bir başkası da *"bana da genç ve güzel kalmaya uğraşmam için bir neden kalmadı gibi geliyor"* diyormuş. (11)

Pamuk prensesler incindiler. N'olacak şimdi. İşin garibi sahiden de yazamayabilirler. Zira çoğunun yazarlığı bilgiye dayanmıyor. Günlük yaşamlarındaki izlenimlerden, kimi deneylerden yola çıkarak çiziktiriyorlar. Bu nedenle yazma cesareti bulabilmek için Ercan Bey gibi birine kendilerini beğendirmeye gereksinimleri var. Yeni bir Ercan Bey bulabilirlerse yazarlıkları kurtulur. Sanırım Ercan Bey'in yerini tutacak yöneticiler bulmak pek zor olmaz, ancak her yönetici bu kadın yazarların kendini güzel hissetmesini sağlar mı orası bilinmez. Kendini güzel bulmanın yazarlıkla bir ilişkisi var mı diye de iğneleyerek sorulabilir.

Melih Bey Takımı'nın kadınları, Firdevs Hanım ve kızları aristokrat sınıfı temsil ediyorlardı. Ercan Bey'in kadınları ise burjuva sınıfı temsil ediyorlar. Aralarında öyle büyük bir fark yok. Gülay Göktürk bir ölümün ardından sınıfsal kinini kusarak üzüntüsünü dile getiriyor. Firdevs Hanımsa kendisi ve kızlarının yaşamlarıyla ilgili söylentilerden pek de şikayet etmeyerek ailenin felsefesini şu sözlerle dışa vuruyor.

"- Oh! Halka bakarsanız hiçbir şey yapmamak gerekir; bence insan halk için değil, kendisi için yaşamalıdır!.." (12)

Halit Ziya, Firdevs Hanım karakteriyle Türkiyeli kadının çoğunun evliliğe yönelmesinin ardındaki nedenleri gösterir. Zengin bir adam aranır öncelikle. Herkes kendi sınıfına göre, kendi ortamındaki zenginlik anlayışına göre onu bulunduğu durumdan daha iyisine taşıyabilecek bir evlilik peşindedir Kadın, toplumsal yaşamdan soyutlandığı oranda gösterişli giysilerle kendini anlatmanın derdine düşer. Toplumsal bilinç kadına hareket alanı tanımadığı için, geriye yalnızca iyi bir evlilik yapabilme becerisi kalır. İyi bir evlilikten kastedilen aşk değildir. Uyumlu bir birliktelik değildir. Sevmek, sevilmek değildir. Arkadaşlık, dostluk, bütün yaşamı el ele kucaklamak değildir. Geçmişte olduğu gibi bugün de kadın ve erkek ayrı mekanlarda, ayrı dünyalarda yaşar. Bu da kadının ve erkeğin ortak duygular, ortak düşler çevresinde buluşmasını engeller. O halde nedir iyi bir evlilik. İyi evlilik çoğu kadın için ev, araba, güzel giysiler ve pahalı yaşayışın getirdiği memnuniyettir. Kızlar büyüme çağına girerken, anaları bir kaygıdır alır. Nasıl bir evlenme gerçekleştireceklerdir, kızlarının giyim kuşamına, elden geldiğince önem vermeye başlarlar. Kimi komşu ziyaretleri, akrabalar arasında dolaşmalar, değişik ortamlarda, düğünlerde, nişanlarda, söz kesmeler-

de, kına gecelerinde boy göstermeler başlar. Analar kızlarını, oğlu evlenme yaşına gelmiş anaların gözlerinin önünde dolaştırarak görünür kılmaya çalışırlar. Toplumumuzda evlenmekte geç kalan kızlara evde kalmış damgası yapıştırılır. Annelerin telaşı da bundandır. Bu telaşı kızlarına da yansıtırlar. Firdevs Hanım'ın da evlenmekte acele etmesinin kökeninde geç kalmamak düşüncesi hakimdir. Hiç evlenemeden yaşı büyümeye başlayan kızlara da kız kurusu diyorlar. Bu da kadının bilincinde bu biçimde sıfatlandırılmama isteğini doğurur.

Evlenme bir alışveriştir. Kadın, kendini ve yaşamını ekonomik güvence karşılığında bir erkeğin yaşamına uyarlama bilincini edinmiştir zaten. Erkek de bunu bilir. Bir kadını etkilemek istediği zaman parasının satın alma gücü beğendiği kadının değerini gösterir. Al gülüm, ver gülüm ilişkisidir. Karıkoca kazara iyi anlaşırlarsa, o da bir artı kazanım olarak yan cebe konur.

İşte Firdevs Hanım da bu karşılıklı alışveriş doğrultusunda evlenmişti. Ne yazık ki artı bir kazanımı yoktu. Aldanmıştı bu evlenmede. Evlilik iyi gitmiyordu. Evlenmek ona beklediklerinden pek azını getiriyordu. O zaman kendini düşlerinde aldatmış kocasına, düşmanlık duydu. Firdevs Hanım'ın zengin bir koca bularak güzel giyinmek ve eğlenmek umudu karşısında ödediği bedel *"bütün aşk ve sevda emellerini"* feda etmek olmuştu. Evlenmek ona beklediğinin pek azını getirdiği için de, kendisine zengin bir evlenme yaptıramayacaklarını düşünerek ihmal ettiği yüzleri anımsar. Kendi kendine sorardı. *"Ne için onlardan biri olmadı."*

Firdevs Hanım, mutsuzluğunun nedenini kendinde aramayı hiç düşünmez. Kendini hiç sorgulamaz. Sanki kendisi dışındaki güçlerce boşluğa fırlatılmış gibi yaşar. Kadın için bu hep böyle olmuştur. Kendi sorumluluğunu taşımadığı, taşıyamadığı sürece yaşamını başkalarının ellerine bırakmak ve elde ettiklerine karşılık düşlerini feda etmek. Bu gönüllü vazgeçiş, kadının yaşama süresi içinde sırtına abanan ağır bir yük gibidir. Kadın bu vazgeçişin kendinde yarattığı ezincin acısını erkekten çıkarmanın yollarını arayacaktır.

Firdevs Hanım, kızları doğduktan sonra kocasına düşmanlığını pekiştirir. Kendisini böyle birbirinin peşi sıra anne eden bu adamla her gün kavga ediyor, onu gençliğinden ayırmak isteyen bu duruma düşman kesiliyordu. Ömrüm sana çocuk yetiştirmekle mi geçecek sözcüğü, en beklenmeyen zamanlarda kocasının yüzüne vurulan bir kamçıydı.

Kadınlar arası sohbetlerde bu tür şikayetleri çok dinledim. Saçlarımı süpürge ettim türü sızlanmaların kökeninde kadının, erkeğin yaşam biçimine uyarlanmasının sancıları vardır. Kadın, kendi istemlerini erkeğin istemlerine bağladığında kendini unutmaya başlar. Ama bunu bilmez. Bir kendi var mıdır. Benliğini anımsıyor mudur. Hayır. Firdevs Hanım da sanki çocuklarını kendi doğurmamış gibidir. Onları kocası için yetiştirdiğini düşünür. Zira kendi iradesini zaten kullanmamaktadır.

Firdevs Hanım, kendisi ayırdında olmasa da, aslında evlilikten nefret etmektedir. Evliliğin bir sonucu olarak çocukları olmasından hoşlanmaz Başka bir yaşantı düşleyebilecek durumda da değildir. Eninde sonunda evlenmek gerekecektir. Yerleşik düzenin yarattığı asalak bir kadındır. Bu asalak yaşayışın, bu hoppa kadının eğlencesinden çalınmış zamanlardır, iki çocuğun bakımına ayrılan süre. Bu nedenle kızlarıyla dostça, arkadaşça ilişkiler içinde değildir. Aralarındaki gizli rekabetin kökeninde Firdevs Hanım'ın kadınlığı dışında bir başka özelliği ile ortaya çıkmamış olması yatar. Herhangi bir başarısı ya da bitirilmesi gereken bir işi de yoktur. Öylesine boş yaşamaktadır. Yalnızca keyif almaktır istediği. Verici bir insan değildir. Kızları da dahil hiç kimseye vereceği güzellikler yoktur. O yalnızca almak ister. Alamadığında hırçınlaşır. İşte bu nedenle kocası, Firdevs Hanım'ın gizli yaşantılarını öğrendikten bir hafta sonra öldüğünde on yıl önceki hayali yeniden canlandı. Bir kese bulmak ama öyle bir kese ki içinden avuç avuç saymaksızın alabilsin.

Kızlarıyla birlikte sandalla gezintiye çıktıklarında Adnan Bey'in sandalıyla karşılaşırlar. Adnan Bey her karşılaşmalarında gözünü Bihter'den ayırmaz. Oysa Firdevs Hanım bu bakışların kendisine dikildiğini düşünmek ister. Bu nedenle Peyker, Adnan Bey için evet gözlerini Bihter'den ayırmıyor derken onun yüreğini burmuştu. Demek bunu da elinden Bihter alacaktı. Peyker'den sonra Bihter. Bu iki kız onun gözünde birer dişi düşmandı. Onu böyle elinden umutlarını ala ala öldürecek birer düşman. Zaten Peyker'in evlenmesi onun için bir yıkımdı. Kızının evlenme düşüncesine isyan etti. Özellikle de Peyker'in bir aşk evliliği yapmak istemesine bağışlanamaz bir suç gözüyle bakıyordu Kabul etmemek için bir süre direndiyse de kızının kaçma tehdidine karşı koyamayarak teslim oldu.

Evde kendisine valide hanımefedi diyen bir damat gördüğünde, ilk kez yaşlanmanın acısını duydu. Zaman bu acının üzerine ince bir kül tabakası çekmişti... ama şimdi yeniden tedirgindir. Peyker bir süre sonra onu büyükanne yapacaktır. Bu bir karabasan gibi bunaltır Firdevs Hanım'ı. Buna bir çıkar yol düşünür. Saçlarının beyazlığı ve yüzünün haraplığına bir yol bulduktan sonra buna da bir çözüm bulmak istiyordu. Sonunda buldu, çocuk kendisine anne, annesine de abla diyecekti.

İKİ YAPRAK

Bir ağaç var,
çok da yaprak.
Bir ben varım,
bir de kitap.

Düştü iki yaprak
yokuşun başından.
Yokuş eğri büğrü,
yapraklar yeni.

İki yaprak var
aynı yöne.
Bir de rüzgar,
gidiyorlar döne döne.

İniyorlar yokuşu,
biri önde, biri arkada.
Bazen eşit,
bazen çarpışarak.

İki yaprak
bir yarış,
çok rüzgar,
bir de yokuş.

Bir yarış vardı,
bir de sonu.
Bir yaşanan,
bir bugün,
bir de gelecek.

İki yaprak var,
iki de sevgi.
iki yürek
iki de sevgili.
İkisi de yorgun.

Bir ben varım,
Bir de o.
Bir toplum var
çok da kural.
Bir biz olamaz mı.

Yarış çabuk bitti,
o geri geldi.
Bir kitap var,
İki de yaprak,
daha yorgun ve sarı...

Kavuşabildikleri
tek yer,
Madam Bovary'nin
yüz on yedinci sayfası.

Nalan ÇELİK

Firdevs Hanım, çocuklarına kanat geren, onları sevgisiyle sarıp sarmalayan bir anne değildir. Bu nedenle bir torunu olacağı için sevinç duyamıyor. Ona büyükanne diye seslenecek bir torun gözünü korkutuyor. Bir büyükanne olarak artık ne yaparsa yapsın yaşını saklayamayacaktır. Hayatı boyunca öylesine boş yaşamıştır ki torununa -annesi hayatta ve yanında olduğu halde- anne dedirtmek fikri ona komik görünmüyor.

Yanı başında gittikçe güzelleşen kızları onun için cisimleşmiş bir karşı çıkma ve alay niteliğine bürünüyor. Ona yaşlanmayı anımsatıyordu. Zaten hiçbir zaman anneyi çocuklarına bağlayan sevgiyle açılım bulamayan üç kadının ilişkisi birbirini çekememe ilişkisinin dışına çıkamıyor. Sandalla gezintiden döndüklerinde de damadı Nihat Bey, Adnan Bey'in Bihter'e görücü geldiğini söylediğinde Firdevs Hanım şaşkınlığını gizleyemez. Neredeyse bir yanlışlık olmasın Bihter'i mi istiyor diye soracaktır, ama Peyker'in gülümseyen bakışı onu kendine getirir. Firdevs Hanım, Bihter kendisine bu evlenmeyi kabul ettirene dek konuyla ilgilenmez.

(Sürecek)

Dipnotlar

1. *Hesiodos Eseri ve Kaynakları*, sayfa.154, Çeviren. Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1977
2. Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, sayfa: 22-23. İkinci Basım, Metis Yayınları, İstanbul, Eylül 1996.
3. a.g.e., sayfa 24.
4. Halid Ziya Uşaklıgil, *Aşk-ı Memnu*, sayfa:13, İnkılap Kitabevi.
5. a.g.e., sayfa:13.
6. a.g.e., sayfa:13.
7. a.g.e., sayfa:13-14.
8. Gülay Göktürk, *Tercüman Gazetesi*, 5 Haziran 2003'te yayınlanan yazı.
9. a.g.e.
10. a.g.e.
11. a.g.e.
12. Halid Ziya Uşaklıgil, a.g.e., sayfa:20.

berrintas@superposta.com

YAŞAM AVUÇLARIMDA BİR SU DAMLASI

Sati MERDAN

Yaşam ellerinizde olmalı... Yoğurmalısınız hamurunu... Sevgiyle, barışla, dostlukla mayalamalısınız. Beslemelisiniz emekle, umutla, düşle... Sevinçlerinizi güneş rengi papatyalardan taçlar yapıp başına asmalısınız. Acılarınızı bukle bukle örüp, rengarenk tokalarla kardan saçlarına takmalısınız. Yaşam ellerinizde olmalı... Bağrına öbek öbek açan bilgelik gülleri ekmelisiniz. Nar dudaklı gülümseyen güller... Teninde hektar hektar uzayıp giden savaşları, kinleri, açlıkları, yoksullukları biçmelisiniz. Surat assa da size, direnmelisiniz, gülümsemelisiniz. Sonra da yüreğinizden çağıl çağıl akıp gelen aşkın gücüyle bir öpücük kondurmalısınız yosmanın yanağına. Yaşam ellerinizde olmalı... Dokumalısınız yaşamı ince ince... İlmikleri bir ters bir düz alıp ebruli motifler örmelisiniz, çirkinliklere inat. Şekillendirmelisiniz, kızgın ateşin altında güçlü elleriyle tuttuğu lambayı üfleyen bir cam işçisi gibi tüm nefesinizle.

Yaşamı avuçlarınızın arasına alıp şekillendirmek istediniz mi hiç? Peki, yaşam dediğimiz kavram nedir? Yaşam doğumla başlayıp ölümle biten bir süreç midir? Ya da insanın daha çok rahat yaşayacağım diye koşuşturup dururken harcadığı zaman mıdır? Size göre yaşam ne ifade ediyor? Nasıl bir yaşam sürüyorsunuz?

Günümüz insanı, teknolojik gelişmelerle birlikte betonlaşan kent ve çevresinde gittikçe metalaşan bir yaşam sürüyor. İletişimsizlik çığ gibi büyürken insan ilişkilerindeki yüzeysellik gün geçtikçe artıyor. Birbirimizi görmüyor, duymuyor, sanal alemde yaşıyoruz. Sorumsuzluk, düzenbazlık, çıkarcılık, bencillik gibi yıkıcı değerlerin yükselmesiyle insan insandan korkar oldu. Güven bunalımı yaşayan insan; acılarını, sevinçlerini paylaşmıyor, yalnızlığıyla baş başa kalıyor. Sonuçta ya boş kalan ruhunu alışverişlerle doyurmaya çalışıyor, daha çok tüketiyor, sonra da "ben neden kiloluyum" diye soluğu zayıflama merkezlerinde alıyor, ya da ruhsal bunalıma girerek bir ruh sağlığı hekimine başvuruyor. Çağımız insanı sevgisiz, yalnız, iletişimsiz ve mutsuz... Peki bizler, dünyada olup bitenlerle, savaş çığırtkanlığı yapanlarla, açlıkla, yoksulukla, halkı soyanlarla ne kadar ilgiliyiz? Yoksa işten eve gelince kendi şablonlarını dayatarak tek tip insan yaratmaya çalışan, sahte mutluluklar dağıtan televizyonun esiri miyiz? Bu yaşam kimin? Kendi seçtiğimiz bir yaşamı mı sürdürüyoruz? İlişkilerinize, olaylar karşısında duyumsadıklarınıza, başkalarına karşı davranışlarınıza nesnel olarak bir bakınız bakalım! Bu düşünceler size mi ait? Yoksa davranışlarımızda bu toplumun bizlere yüklediği şablonlar mı? Bizlere dayatılan kalıplar içinde yaşarken kendi kendinizle çelişkiye düştüğünüz zamanlar olur mu hiç? Böyle zamanlarda Gorki'nin *Yaşanmış Hikayeler* kitabındaki *Konovalov* karakteri gibi kendi kendime hep şu soruyu sorarım. "*Yaşam düzenini anlatan bir kitap yok mudur? Nasıl yaşamak gerektiğini öğreten?*" İşte bugünlerde elime böyle bir kitap geçti. Ömer Naci Soykan'ın *Gönülden Dile Öz Sözler*[1] adlı kitabı. Kitapta yaşamdan ölüme, aşktan sevgiye, tarihten topluma, felsefeden bilime kadar birçok sorunun yanıtını bulabiliyorsunuz. Bilginin, öğrenmenin verdiği hazzı duyumsayarak yepyeni bir insan oluyorsunuz.

Ömer Naci Soykan yaşamın öğrenilmesiyle ilgili şöyle der: *"Yürüme, konuşma, okuma-yazma, takla atma gibi sayısız yaşam etkinliklerini kendilerinden öğrenebileceğimiz öğretmenler çoktur. Ama bize yaşamın kendisini öğretecek biri yok. Yaşam, kendisini yaşantılarla, yaşam deneyleriyle öğretir; bazen acıyla, bazen neşeyle. Acı veren yaşantı, daha iyi öğretir. Derin iz bırakır da ondan..."* (198)

Evet, Ömer Naci Soykan, yaşamın öğrenilmesiyle ilgili, *"Yaşam, kendisini yaşantılarla, yaşam deneyleriyle öğretir; bazen acıyla, bazen neşeyle* der. Bir sonraki özdeyişteyse şunları söyler, *"insan, yaşama ilişkin her şeyi yalnızca kendi deneyimlerinden öğrenmekle yetinmez. Başka yollar da bulmaya çalışır. Sözlü gelenek, yazılar, kitaplar onun önünde hazır durur. Sorun yaşamı kitaplardan öğrenmek değil, onlardan yardım almaktır. Kitaplar da çoğu kez yazılaşmış yaşantılardır...* (199)

Kuşkusuz, kitaplar insanı ve iç dünyasını anlatarak yaşadıklarımızı ya da yaşayamadıklarımızı sürekli anımsatır. Kimi zaman beynimizde birtakım soru işaretleri varsa o soru işaretlerinin yanıtlarını bulur, yeni sorular sorarız. Duygularımızı, düşün-

bulur, yeni sorular sorarız. Duygularımızı, düşüncelerimizi geliştirirken insanlara önyargılı olmamayı, farklı dünyaların içine girerek insanı tanımayı ve anlamayı öğreniriz. Kitaplar insanı değiştirip yönlendirerek geliştirir. Ömer Naci Soykan bununla ilgili şöyle der: *"Yaşam, onun için gerekli olan bilgiyi, yalnızca ondan deneyerek edinebileceğimiz kadar uzun değildir. Hayatta gidilecek ne çok yol var! Onların çoğunu kitaplarda yürürüz. Öğretmen, öğrencisi için yolları kısaltan kişidir."* (200)

Soykan, *"Öğretmen, öğrencisi için yolları kısaltan kişidir"* diyor kitaplar için. Soykan'ın *Gönülden Dile Öz Sözler* adlı kitabı da her okur için öğretmen niteliğinde olacak bir kitap. Kuşkusuz yaşamda kimi zaman değiştiremeyeceğimiz olaylarla karşılaşır ve acı çekeriz. Bazen hayıflanır, acı ve sıkıntılardan etkilenmeden bütünsel bir mutluluk içinde yaşayalım ve o hiç bozulmasın isteriz. Bu mümkün mü? Ömer Naci Soykan 198. özdeyişte acılarla ilgili şöyle der: *"Acı veren yaşantı, daha iyi öğretir. Derin iz bırakır da ondan..."* Evet, yaşantımızın belli dönemlerinde karşılaştığımız acılar insanın ruhunda onarılmaz gedikler açar, insan kendini huzursuz, mutsuz duyumsar çoğunlukla. Fakat acılarımızı itici bir güç olarak düşündünüz mü hiç? Ben de acı veren yaşantının yaşamı daha iyi öğrettiği düşüncesine katılıyorum. Yaşadıklarınızın benzerlerini yaşayan insanlar görünce hiç tanımadığınız halde yakınlık duyar mısınız? İçinizden acısını paylaşmak gelir mi? O zaman acılarımıza dostlarımız gözüyle bakabiliriz. Ne dersiniz? Yine Soykan dertlerimizden kurtulmakla ilgili şöyle der: *"Bir dertten nasıl kurtulacağını düşünmeye, ona nasıl düşüldüğünü düşünmek yardım eder, düşüş ve çıkış yolları ayrı olsa bile."* (207) Ardından bir sonraki özdeyişte şunları ekler: *"Gerçek sorular, sorun olanlardır. Soru dert açar. Korkma, derde açık ol. Dertle hemhal olmakla o, uysallaşır, evcilleşir."* (208) İşte yine dertlerimizle ilgili şu önerilerde bulunur: *"Yaşamın akışı içinde sürüklenen insan özgür değildir. Yaşamın kendisine sunduklarından yalnızca kendi istediklerini alan, onun verdiği dertlere dudak büken insan özgürdür..."* (210)

Ömer Naci Soykan'ın insanın bilgi dağarcığını genişleten *Gönülden Dile Öz Sözler* adlı kitabında başta da belirttiğim gibi insandan doğaya, sanat ve edebiyattan, bilim ve felsefeye kadar birçok konu okura aktarılmış. Kitabın her özdeyişini okuyup bitirdiğinizde şöyle bir soluk alıyor ve düşünüyorsunuz. Kendi kendinize *"Aaa! Ben bu olguyu hiç böyle düşünmemiştim"* diyerek hayretler içinde kalıyorsunuz. Bazen insanı sorguluyorsunuz, bazen aşkı, bazen de yaşamın içindeki yaşam taşeronlarını.

Yaşamını yaşam taşeronlarının eline bırakan günümüz insanı, aklını özgür kullanmayı bilmediğinden kararlarını kendisi verip yaşam çizgisini oluşturamadığı için demir parmaklıklar ardındaki hapishanesinde can çekişiyor. Oysa doğadaki her canlının kendini olduğu gibi gerçekleştirme eğilimi vardır. Bu ne demek? İnsan topluma, yaşama insan olma bilinciyle bakarken birey olarak sorumludur. O sorumluluğu insanlığın önünü açacak eyleme dönüştürebilmelidir. Ne yazık ki, günümüz insanının durumu içler acısıdır. Bakınız Ömer Naci Soykan bu durumu okura nasıl açıklar: *"Bedenini hekimlere, ruhunu Tanrıbilimcilere, gelirini maliyecilere, sanat beğenisini eleştirmenlere, giyim kuşamını modacılara, evinin döşemesini dekoratörlere, siyasal düşüncesini medya yorumcularına vb. emanet eden insanın o kadar çok yaşam-taşeronu var ki, geriye kendisi için pek bir şey kalmıyor. Her şeyin uzmanı var; cin uzmanı bile. Yaşamın uzmanlarca sarıldığı bir çağda yaşıyoruz. Yaşam yağmacıları dört bir yanımızı sarmış."* (203)

"Yaşam yağmacıları dört bir yanımızı sarmış" diyor Soykan. Hiçbir sorumluluk almayan insan kendi yaşamının sorumluluğunu da egemen güçlerin eline bırakıyor. Bunun için olsa gerek, yaşamı anlamsız, yüzeysel, sıkıcı bulmaya başlayan insanların sayısı gün geçtikçe artıyor. Şöyle bir çevrenize bakarsanız bilinçli ya da bilinçsiz olarak kendi kendine yapay yaşam merkezleri geliştiren insanlara rastlarsınız. Kimi yaşamının merkezine para ve şöhreti, kimi eşini, kimi mal ve mülkü, kimi mevki ve makamı, kimi de günlük zevkler peşinde koşmayı koymuştur. Bunun içindir ki, gazetelerde sık sık şöyle manşetlerle karşılaşırız. *"Aşk İntiharı"*, *"Kendisini Aldatan Karısını Öldürdü"*, *"200 milyon İçin Katil Oldu"* vb.

Soykan, yaşam yağmacılarına karşı şunları öneriyor: *"Kendi yaşamımızı elimizden kaçırmak istemiyorsak, bizim kendimize ne hayrımız ve dünyanın bize ne hayrı dokunur sorusunu her zaman göz önünde tutmalıyız. Ancak o zaman, yaşamımızı yağmalamak isteyen güçlerden kendimizi sakınırız. Kendini sakın, kendinden ve yağmacılardan! Kendini kendinden sakınmazsan, kapında yağmacılar bekler. Kendini sakınma, içgüdünün, arzunun, tutkunun yaban güçleri önüne kendini savunmasız atmamaktır. Ama bu, onlara sırt çevirme değildir; tersine onları yaratmaya, üretmeye yönelmektir. Her yaratı, yaban bir gücün evcilleşmesi yoluyla ortaya çıkar."* (205)

Bir sonraki özdeyişte şunları söyler Soykan: *"Kendisi için 'Başkaları ne der' diyenin kendisi bir şey demez. Kendi sözünü başkalarına ısmarlayanla, başkası adına konuşan yaşam-taşeronu, kendi*

kendisi olamamakla birleşir. Birincisinin olduğu yerde ikincilere gün doğar. Söylendiği gibi medyanın halkın sesi, gözü, kulağı olduğu doğru ise, bundan halkın kendi sesi, gözü, kulağı olmadığı sonucu çıkar. Biri benim adıma konuşuyorsa, bu, ben susuyorum demektir..." (204)

Başkalarının beklentilerine göre yaşayan insan yalnızlaşır, kendine yabancılaşır. Kendisiyle ilişkisi kopuk olan insanın gerçek anlamda hiç kimseyle ilişkisi olamaz. Ne yazık ki, yaşam saatinin yelkovanı medya ve popüler kültür için dönüyor. Medya ne istiyorsa o konu üzerinde konuşuyor, sürüler halinde mekanize edilerek egemen kültürün yaşamımızı istediği duyguları paylaşıyoruz. Sahi günümüz insanı nereye koşuyor? Soykan şöyle der: *"Büyük kentlerin sokaklarında görülen koşturmaca, teknolojinin yaşama gitgide daha çok egemen olmasının bir sonucudur. Sanki sokakta görünmeyen bir el, insanları, onlara hiç soluk alma fırsatı vermeksizin oradan oraya sürüklüyor. İnsanın yarattığı teknolojik araçlar, onun efendisi oluvermiş! Caddelerde trafik lambalarının yeşil ışığını kaçırmamak için acele etmeler, iş dönüşü toplu taşıt araçlarına hücum... Sağ salim eve varıldı diyelim. Evlerde daha büyük bir tuzak bekliyor: televizyon! Bu hızlı akışkan, görsel-işitsel ileti bombardıman aracı ile şimdi insanların beyinlerini güdülümekte. Sokakta beden, evde ruh kontrol altında. Hiç aman yok! Tıpkı refleksleri koşullandırılmış hayvanlar gibi otomatikle yaşıyoruz artık. Uygarlaşmanın sonu bu mu?"* (238)

Soykan, yaşam zenginliğini oluşturmak için her bir düşüncenin bir düşünce cumhuriyeti içinde yer alması gerektiğini anlatır. Öyle ki, o düşüncenin yandaşları, karşıtları, benzerleri, benzemeleri olmalıdır. Şöyle der: *"Yaşam zenginliği, onda hiçbir düşünceyi yalnız bırakmamayı gerektirir. Aksi halde o ne denli doğru bir düşünce de olsa, sonunda tehlikeli bir dogmaya, bir despota dönüşür. Her bir düşünce bir düşünce cumhuriyeti içinde yer almalı; yandaşları, karşıtları, benzerleri benzemezleri ile. Onları bir arada tutan şey, ne türeden olursa olsun, birbirleriyle olan ilişkileridir. Çeşitli düşünce cumhuriyetleri var. Onlar da birbirleriyle ilişkili. Sonsuz bir alan, sürekli üreyen, çoğalan, kimileyin batan, dibe çöken düşüncelerle örülü bir alan."* (244)

Yaşamı sorgularken anlamını sorgulamamak mümkün mü? Size göre yaşamın anlamı nedir? Ömer Naci Soykan bu konuya şöyle açıklık getirir: *"'Yaşamın anlamı nedir?' sorusu, örneğin 'Dünyanın yüzölçümü nedir', 'Mars'ta yaşam var mıdır?' gibisinden sorulara benzemez. Çünkü o, var olan ya da var olabilir bir şeyi ölçmeye veya aramaya yönelik soru değildir. O, bir inancı soruyor. İlkin yaşamının anlamı olduğuna inanılıyor, sonra bunun ne olduğu soruluyor. Yaşama anlam yükleyen biziz. Yaşamımızın bir anlamı olması, onun değerli olması demektir. Bir de yaşamın anlamından, onun ereği kastedilir. Değeri veren de ereği koyan da yine biziz."* (216)

Evet, yaşama anlam yükleyen bizleriz. Onun içindir ki, yaşamın anlamı kişiden kişiye göre değişebilen göreceli bir kavram. Yaşamın anlamı, kimine göre sevgidir, kimine göre paylaşmaktır, kimine göre cinselliktir, kimine göreyse bilgeliktir. Bana göre yaşamın anlamı, dünyaya diyalektik bakarak üretmek için çabalamaktır. Yaşamın anlamı çoğaltılabilir mi? Soykan şöyle der: *"Yaşamın anlamını çoğaltmak, yaşamı çok yönlü algılamakla olur. Yaşamını anlamca zengin kılanın yaşamı zengindir. Bu da bakış açısını değiştirmeyle ilgilidir. Yaşama bakış açısını değiştirmek, bakış açısı körü olmamayı gerektirir. Bakış açısı körü, nereden bakarsa baksın, hep aynı şeyi görür. Zihinsel yeti eksikliklerı ve çıkarlar dışında, bizi bakış açışı körü yapan nedenlerin başında 'inanma' gelir. Dinsel ya da dünyasal (profan) inanma, eğer onun yalnızca inanıyor oluşumuzdan oluştuğunu ayrımlamayıp, sanki temellendirilmiş bir bilgi olduğunu varsaydığımızda anlama yetimizi tutsak alır. Neye bakarsak onun bize dönük yüzünü görürüz. Bakışımız nesnenin bir yüzüne bağlanmıştır sanki. Bakış açımızın yerini değiştirebilmek, nesnenin öteki yüzlerini de görebilmek için ilkin bu bağı koparmalıyız."* (217)

Yaşama kendi penceresinin dışında farklı pencerelerden bakarak algılayan insan mutludur. Çünkü, bu bakış açısı insanda insan olma bilincini geliştirdiği gibi kişiye de sorumluluk yükler. Düşünme yetisinden yoksun insan için Soykan şöyle der: *"Tek bir şeyi, incelemeden, benzerleriyle karşılaştırmadan genelleştirilerek edinilen yargılara varmak, sıradan insanın çok sık yaptığı bir yanlıştır. Sözgelimi, bir kimse kendisini o an için çok etkileyen bir olayı, hiç ölçüp biçmeksizin yaşamda en büyük önemde görür; ama etkisi geçince de unutur gider. Onun için etkili her tek olay böyle bir genellik kazanabilir. Böyle birinin, ne kendisi ne çevresinde olup bitenler üstüne doğru bir görüşü olduğundan, kendisini olayların sürüklemesine bırakmıştır. Dünyaya zaten rastlantısal olarak gelmiştir; yaşamını da rastlar belirler. Onun için kader tek geçerli yasadır."* (235)

Soykan mutlu olmakla ilgili şunları söyler: *"Yaşamın bin bir yolu vardır; her birinde de bin bir tat. Tüm yaşamını bir ereğe odaklaştırırsan, alabileceğin nice tatlardan yoksun kalırsın. Ereklerini çoğalt, yaşamın tadı artsın! Hiçbir erek, hiçbir tat demektir. Çünkü tadı veren erektir. Tek başına hazcılık, haz-*

TENBİH
"Filistinli Çocuklara"

baba
gelirken ekmek almayı unutma
ellerinle ekmeğin arasına
kalbini sıkıştır
sinmesin diye barut kokusu
-ah çiçek sapı kırmayan ellerin
kimbilir kaç can kırmıştır-

baba
gelirken ekmek almayı unutma
yalnız bana değil
bir de babasız kalan arkadaşıma
-bir ekmek bir de inanmak lazım değil mi
yürek yüklemek için sapan taşına-

baba
gelirken ekmek almayı unut
aç kalacağımı unut
babasız kalacağımı unut
vatansız yaşayamam bunu unutma

Hikmet KAVAS

zı yok eder." (240) Fakat şu uyarıyı yapmakta da kaçınmaz. Şöyle der: *"Eğer erek kendimiz için bir zincir, bir boyunbağı olmasın istiyorsak, ona egemen olmalıyız. Bunun için de onu kendimize kendimizin koyduğunu unutmamalı. Aksi halde kendi yaptığı putuna tapan insanın durumuna düşeriz. Ereğinin tutsağı olan insan özgür değildir. Erek sanki onun üstünde, ötesinde bir güç gibi onu kendine çeker."* (241)

Peki sizin yaşamınızdaki ereğiniz ne? İnsanın amaçları olmalı... Yaşamına anlamlar yüklemeli... Yaşam ellerinizde olmalı... Yaşamı şekillendirmeli... İnsan sevmeyi bilmeli... Bilgiyi aramalı... Öğrenmenin verdiği coşkuyu duymalı... Öyle bir kitap olmalı ki, bir gönülden geçen düşünceler diğer gönülde yer etmeli... Aynen öyle bir kitap işte Ömer Naci Soykan'ın *Gönülden Dile Öz Sözler* adlı kitabı. İşte yine yüreğim doldu taştı. Yaşamın avuçlarının içinde olduğunu duyumsuyorum. Bir düş mü bu yoksa? Yaşam avuçlarımda bir su damlası... Yüreğim gökyüzünün mavi yorganında uçuyor güzelliklere doğru... Bir bulutun sırtında rüzgarla sevişiyorum özgürlüğü tadarak... Yağmur damlalarına karışıp toprağa sarılıyorum. Büyüyorum.

*Ömer Naci Soykan, *Gönülden Dile Öz Sözler*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003.

YAKIN TARİHİMİZE GENEL BİR BAKIŞ: BİLİM ve EDEBİYAT

Mehmet AKKAYA

Kimi insanlar vardır, köklü bir eğitimden geçerler, kendilerini erken yaşta yetiştirirler, toplumlarıyla ve dünyayla evrensel düzeyde ilişki kurmayı başarırlar. Mutlaklaştırmamak üzere ifade edersek, böyle kişilerin içinde, "insan sorunlarının her biçimine burnunu sokanları"na ise aydın deriz. Bu aydınlar gün olur sanat eserleri yazarlar, gün olur sanat eserlerine ilişkin yazarlar. Topluma, kurulu düzene, egemen sanat ve edebiyat anlayışına, alışıldık düşünce biçimine eleştiriler getirirler. Goethe'nin *Faust*'ta kullandığı ifadeyle, *"bilim sakızı çiğnemek"*le yetinmezler. Yalandan dolandan kaçınırlar. Yalandan kaçınmakla da kalmazlar doğruları yazmayı vazgeçilmez bir ödev bilirler. Yani sadece eleştirmezler, öneriler getirirler. Dostu düşmanı birbirinden ayırırlar. Yaşamının bir bölümünü zindanlarda geçiren, İtalya'nın aykırı düşünürü A. Gramsci'nin kavramlarıyla söylersek, gerçek aydınlar, *"geleneksel aydın"*lara karşı emekçi sınıfların yanında yer alan *"organik aydın"*lardır. Bu koşullardaki aydınlar geleneklere karşı, sıra dışı davranışlarıyla karşımıza çıkarlar. Ancak, böyle davranmanın ağır ve acı bir faturasının da olduğunu iyi bilirler. Bu aydınların gün olur kitapları sansür edilir, gün olur kendilerine hapisler reva görülür. Böyleleri kendilerinden de sıkça söz ettirirler. Prof. Dr. Yalçın Küçük hocamız da son zamanlarda üst üste verdiği eserlerle bir aydın tavrı ortaya koyabiliyor ve kültür dünyamıza ışık oluyor. Bu yazımızda, hocamızın önceki yıllarda yazdığı ve yenilerini de ekleyerek yeniden okura sunduğu *Bilim ve Edebiyat* adlı çalışmasını tanıtacağız. Ancak *İthaki* Yayınevi'nden, büyük boy ve yedi yüz sayfa olarak çıkan kitabı burada ayrıntılı olarak ele almanın olanağı yoktur. Bu yüzden kitabı kısaca gözden geçirmekle yetineceğiz.

Öncelikle söylenmeli ki, Türkiye tarihinin biliminde, sanatında, felsefesinde, siyasetinde etkili olup da *Bilim ve Edebiyat*'ta konusu edilmeyen, eleştirisi yapılmayan kişi, kurum, yapıt pek yok gibidir. Yeni edebiyatımız söz konusu olduğunda belki de en çok sözü edilecek kişilerden biri N. Hikmet, öbürü de S. Ali'dir. Y. Küçük de, her iki yazarın sanatlarını, kişilik özelliklerini, çektikleri sıkıntıları ve birinin gurbette biten, öbürünün, üzerine şiirler yazdığı dağlarda biten yaşamını ayrıntılarıyla ele alıyor. Kemal Tahir'i ise Nazım'ın romancı yapmaya çalıştığı kişi olarak değerlendiren Yalçın Küçük, başka yazılarında da belirttiği gibi, K. Tahir'i sağcılara verip P. Safa'yı biz almalıyız, diyor.

Hemen her olaya aydın tavrıyla yönelen Y. Küçük'ün, siyasi gelişmeleri de yakından izlediği anlaşılıyor. Daha *Bilim ve Edebiyat*'ın önsözünde, kurulu düzenin cezaevlerine yönelik tutumunu eleştiriyor, mahkum ediyor. Bilindiği üzere birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de tartışmalı bir "F tipi hapishane" süreci yaşanıyor. Kurulu düzen cezaevlerini terör yuvaları olarak görüyor ve buradaki insanların çıktıklarında toplumda kanunsuz eylemlerde bulunduklarını ileri sürüyor. Y. Küçük ise son zamanlarda İstanbul'da meydana gelen bombalama eylemlerinin sorumlularının, hayatlarında karakol görmediklerinin anlaşıldığının altını çiziyor. Ayrıca işgüç sahibi olan eylemcilerin, emniyetin verdiği bilgilere göre, cezaevlerinden değil de Afganistan'da, bilmem kimden emir aldıkları ileri sürülüyor. Y Küçük, *"Hani eylemler cezaevlerinden yönlendiriliyordu"* diye soruyor. Bu örnekleri bir siyaset bilimcisi titizliğiyle değerlendiren Küçük için, kurulu düzenin uygulamakta olduğu cezaevleri politikaları meşruiyetini yitirmiştir.

Edebiyatımızın Ekonomi-Politiği

Özellikle edebiyatımızı değerlendirmekte yoğunlaşan Y. Küçük, ele aldığı yapıtların, konuların, olayların ekonomi-politiğini gözler önüne sermeyi öncelikli görev sayıyor. Adeta edebiyatımızın tarihçesini çıkaran Y. Küçük, *"edebiyatımızı ne kadar ciddiye alıyorsam, edebiyat tarihçilerimizi de o kadar ciddiye almıyorum"* diyerek bu çalışmasında neden edebiyatı konu ettiğini de gerekçelendirmiş oluyor. Çalışmasına romanımızın klasikleşmiş örneklerini değerlendirerek devam eden Küçük'ün üzerinde titizlikle durduğu romanlardan biri H. Edip Adıvar'ın *Sinekli Bakkal*'ıdır. Roman önce İngilizce yazılıyor. Özgün adı: Clown and the Daughter'dır. Türkçesi *Payloça ve Kızı*. Anımsanacağı gibi Palyaço, baba Tevfik, kızı da Rabia. Roman çıktığında İngiltere'de onu öven yazılar yayımlanıyor. Roman

sonra Türkçeye çevriliyor. Romanın çevirisinin düzgün olmadığından yakınan Küçük'ün İngilizcesini ve Türkçesini karşılaştırarak okuduğu anlaşılıyor. Cümlelerin güzel olmamasının yanı sıra verdiği örnekte, gaz sandığı diye bir ifadenin Türkçede olmayacağını, bunun olsa olsa gaz tenekesi olacağını anımsatıyor. Bu titizlik yazarın bilgiyle yazdığını, bilmediği yerleri "kafasına göre" doldurmadığını, susmasını bildiğini gösteriyor. Ona göre *Sinekli Bakkal*, Kemalist estetik çerçevesinde ele alınmalıdır. Amerikan Koleji'nde yetişen, Kurtuluş savaşı yıllarında yöneticilerle ayrı düştüğü, mandacılığı savunduğu için Türkiye'den ayrılan ve birçok ülkede dolaşmak zorunda kalan H. Edip, 1930'lardan sonra farklı bir anlayış ortaya koyar ve *Sinekli Bakkal*'ı yazar. Okuyanların anımsayacağı gibi romanın kadın kahramanlarından Rabia sürekli bir gelişme çizgisi izliyor ve bize H. Edip'i anımsatıyor. Bunu, kadını yüceltmek olarak değerlendiriyor Küçük. Y. Küçük, H. Edip'i *Tanin* gazetesinin feminist yazarı olarak saptıyor. Romanda, başta Kız Tevfik olmak üzere, erkekler gelişmeye kapalı olarak veriliyor. İlk okuyanlar, *Sinekli Bakkal*'ın feminist bir roman olduğunu, H. Edip'in de Madam De Staël'i andırdığını söyleyebiliyorlar. Bunu bir de Y. Küçük gibi bir incelemeciden, araştırmacıdan duymak doğrusu insana yeniden yoğun bir heyecan yaşatıyor. Müziğe meraklı Rabia'yla, Rabia'yla evlenmek için Müslüman olan Piyano öğretmeni Peregrini evleniyorlar; daha verimli, çoksesli müzikler yapıyorlar, çocukları oluyor, çocuklarının org öğrenmesini istiyorlar. Y. Küçük'ün yorumuna göre bu, Doğu'yla Batı anlayışından bir sentez oluşturma düşüncesidir. Romanda bunların yazıldığı yıllarda *"Ankara'da Atatürk'ün 'Büyük Musiki İnkılabı' başlıyor. Radyoda Türk müziği yasaklanıyor. Radyo hep klasik Batı müziği çalıyor" (Bilim ve Edebiyat*, İthaki yay., s.523). Tiyatrocu Carl Ebert Ankara Konservatuvar'ının başına getiriliyor. Kemalist estetik bir özgünlük arayışına çıkıyor. Ziya Gökalp birçok görüşünü Doğu-Batı sentezi üzerinden geliştiriyor.

Türk edebiyatının belli başlı eserlerinin birçok açıdan çözümlemesini yapan Y. Küçük, Aziz Nesin'in *Büyük Grev* adlı öyküsünün ekonimi-politiğini çıkarıyor. Son bir iki yüzyıldır, Robert Owen'dan beri, sendikaların genel olarak yaşamımızdaki, özel olarak siyasi yaşamımızdaki rolü biliniyor. Dar anlamda işçilerin ekonomik hakları, geniş anlamda insan haklarının savunuculuğunu da yapan bu kurumların zaman zaman ne denli verimsizleştiğini de ne yazık ki görüyoruz. "Sendika ağalığı" gibi kavramların kullanılıyor oluşu bu eleştirel tutumu pek güzel açıklıyor sanırız. Bir de Türkiye'de sendikaların halen sermaye kesimlerine yaslanmaktan, meclise milletvekili göndermekten başka bir işlevi olmadığını, bu yüzden de işçilerden çok işverenlerin tercih sebebi olduğuna sıklıkla rastlıyoruz. Y. Küçük'ün, bir ekonomi politik dersi diye nitelendirdiği *Büyük Grev* öyküsünde bir sendikal faaliyetin işçi yerine işverenin ne denli çıkarına hizmet ettiği A. Nesin'in mizah üslubuyla çok hoş anlatılıyor Bir iktisatçı olan Y. Küçük'ün bu öyküde işaret ettiklerini okumamak, altını çizdiği noktaları görmeden yaşamak kanımızca eksikli yaşamaktır. Edebiyatın bir ayağı hep tiyatronun içinde olmuştur. Edebiyat yapanların tiyatro yazdıkları sıkça rastladığımız bir durumdur. Y. Küçük bu alanı da izleyen bir yazar olarak *Misafir* oyununu irdeliyor. *Misafir*'i 1984'te Bilgesu Erenus yazdı. Mehmet Akan'ın yönetiminde AST sahneledi. Y. Küçük'e göre oyun bir düzlemde ortaya konuyor. Bundan dolayı da Türk izleyicisinin böyle oyunları kavramakta yeterli olup olmayacağından kuşkusu olduğunu söylüyor. Çok yönlü karmaşık oyunlar yazmanın bir risk olduğunu vurguluyor ve bu riski göze alan oyun yaratıcılarını kutluyor. Oyun, Musa adlı kahramanın Bektaşilikten, evinden, yurdundan ayrılıp Almanya kapitalizmine sığınmasını ve sonra tekrar kendi tarikatına dönmesini konu ediyor. Y. Küçük'ün oyunu değerlendirmesi, bir oyun eleştirmeni için önemli bir bakış açısı niteliği taşıyor.

Düşün ve Edebiyat Ürünlerinde Düşüş

Y. Küçük, Kemalist estetik'i oluşturan kişileri anarken Yahya Kemal'in, B. Rahmi Eyüboğlu'nun, Sabahattin Eyüboğlu'nun katkılarını, halk evlerinde sergilenen ve kendinden çok söz ettiren *İbrik* tablosunu ve onu resmeden Abidin Dino'yu, köylü çorap nakışlarına aşırı tutkulu Azra Erhat'ı, bir paşa çocuğu olan ve Oxford'da yetişen Halikarnas Balıkçısı'nı da anımsatıyor. Devletçilik ve Milliyetçilik ilkelerinin de 1930'lardan sonra etkili olmaya başladığını ileri süren Y. Küçük, bu özgün Kemalist estetiğin 1950-1960 yıllarında ürünlerini vermeye başladığını, bu ürünlerinse "köy" ve "köylü" düzeyinden öteye gidemediğini, Mahmut Makal ve Fakir Baykurtların ortaya çıktığını, sanatın evrenselleşeceğine yerelleştiğini, romanın köyü ve köylüyü anlatan verimsiz bir yazın haline geldiğini ileri sürüyor. Yani 1950'ye gelindiğinde, özetle söylersek; estetikte genel olarak yerellik, romanda köylü, şiirde İkinci Yeni, tiyatroda absürt, felsefede Varoluşçuluk, siyasette dar pratikçilik, bilimde Amerikan deneyciliği egemen oluyor.

Yazar, üç önemli kadın aydınımızı da ele almayı ihmal etmiyor: Yukarıda adı anılan H. Edip Adıvar, Sabiha Sertel ve Behice Boran. Adıvar, *Sinekli Bakkal* romanıyla kabul gördü, dışarda yaşamak

zorunda kaldı. Sabiha Sertel'in gazetesi yakıldı, sürgün edildi. Behice Boran üniversiteden atıldı, TİP'te yöneticilik yaptı, yaşamını sürgünde geçirdi. Türkiye'de birçok aydın aynı nedenlerle ya da farklı nedenlerle buna benzer zorluklarla karşılaştı, hapislere atıldı, sürgün edildi, sansüre uğradı. Y. Küçük de çokça zorlukla karşılaşan aydınlarımızdan oldu, zindanlar gördü, Türkiye'nin birçok hapishanesinde yattı. Bu süreci; hapishane yıllarını, sürgün zamanlarını ve çeşitli tartışmalardaki görüntüleri içeren bir mini fotoğraf albümünü, *Bilim ve Edebiyat*'ta okurlara sunuluyor: Behice Boran'dan Murat Belge'ye, Aziz Nesin'den Uğur Mumcu'ya. Doğu Perinçek'ten Abdullah Öcalan'a uzanan birçok tartışma ortamından görüntüler; Malatya Konuk Evi'nden Bekaa Vadisi'ne; Gebze Cezaevi'nden Ulucanlar'a, Sultanahmet'e... Hapishane yılları.

Bilim ve Sanat Bir Soyutlama Eylemidir

Yalçın Küçük'ün eleştiri yönteminde sanat eserini, yaratıcısını ve toplumsal-tarihsel koşulları bir bütün olarak düşünmek, değerlendirmek var. Bu yüzden de yazar derine inmekten, derini görmekten söz ediyor. Evet, derini görmek istiyorsak derine inmeliyiz. Yazar iktisat uzmanı olmakla birlikte sanat eleştirisini de meslekten bir kişinin titizliğiyle yapıyor, hatta eleştiri sınırlarını da aşarak bazı sanat kuramlarına yükseliyor. Balzac'ın *"Sanat bir iğnenin ucuna saray inşa etmektir"* sözlerini andıktan sonra gerçekçi sanatı tanımlıyor. Ona göre gerçekçi sanat, gerçeği nakletmek değildir, somutu soyut olarak düşünebilmek ve gerçeği yeniden yaratmaktır. Y. Küçük için bilim de, sanat da bir soyutlama eylemidir. Ona göre toplumcu sanat toplumu yeniden yaratmakla sorumludur.

Türk dili ve edebiyatı uzmanı gibi iş gören Y. Küçük, 1930'a kadar Türk romanında kadının karşıt cinslere göre daha güçlü olduğunu, mekanların ise çok geniş olduğunu söylüyor. Bu döneme kadarki romanlarda kadınlar bir müzik aleti çalıyorlar, eğitimliler, kültürlüler. İmparatorluk duygusu bu yıllara kadar sürdüğü için de romanlarda mekanın çok geniş tutulduğu görülüyor.

İktisatçı-eğitimci Y. Küçük, alanının bilgisini her sahada kullanabiliyor. Bir örnek: Adalet Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak* romanında, kahramanlarından doçent Aysel'in profesörlük sınavından söz ediyor. Y. Küçük meslekten biri olarak çok iyi biliyor ki profesörlük için sınav geremkiyor, belki önemli değil ama bu, romanda bir kusur olarak kendini gösteriyor. Yine kimi romancıların, öykücülerin kendi söyleyeceklerini, sanatın temel kurallarına uymadan, kahramanlarına söylettikleri oluyor. Sonuçta kahramanlar adeta yazarın kuklası oluyorlar. Oysa Y. Küçük'ün roman anlayışında *"romancı, roman kahramanlarının ağzına anlamlı sözler vererek eleştirisini yapamaz."*

Bilim ve Edebiyat'ta sıklıkla sosyalizmin kurucuları Marks ve Engels'in adı geçiyor. Çünkü yazar her yeni çalışmamda *Kapital*'i yeniden okuyorum, diyor. Ona göre Sanayi Devrimi kavramını literatüre Engels sokuyor, Manüfaktür ise Marks tarafından kavramlaştırılıyor. Yazar, *"İngiliz Endüstri Devrimi öncesinde Avrupa'da Yünlü Dokuma Sanayisi"* başlıklı, özellikle de sanatçıların okumasını önerdiği makalesinde bir anlamda Avrupa'da kapitalizmin gelişme sürecini analiz ediyor. Yazar, endüstri devrimini, sermayelerini biriktiren tüccarların hazırladığını söylüyor. Yazara göre, endüstri devrimi de diğer devrimler gibi kendinden önceki devrimleri küçümsemiş ve kendini abartmıştır. Buna göre Türkiye'de de Kemalist devrim Jön Türklerin katkılarını küçümsemiş, kendisiyle Meşrutiyet devrimi arasındaki farkı abartmıştır. Yazara göre Sanayi Devrimi, Avrupa'da bir anlamda, Hollanda'ya bağlı dünya sisteminin yıkılması ve yerine İngiltere'ye bağlı bir sistemin kurulması çabasıdır. İngiltere'nin bu çabası yünlü dokuma ile bir sonuç vermemiştir. Sonuca pamuklu dokuma ile ulaşılmıştır. Bu yüzden de İngiliz endüstri devrimi İngiliz pamuklu dokuma sanayisiyle eş tutulmuştur. Yazar, bu sorunu Doğu'nun birçok toplumuyla ilişkilendiriyor, iktisadın birçok temel kavramını tartışıyor ve iktisat biliminin kurucusu sayılan A. Smith, Ricardo, Keynes gibi düşünürlerle polemiğe giriyor. Bunu yaparken tekrara düşmemeye özen gösteriyor ve yöntemini şöyle koyuyor: *"yeni soru olmadan yeni bilgi olmaz"* Bir başka yerde de eğitimbilimci bakış açısıyla *"Bilimadamı, bilgi hamalı veya aynı anlama gelmek üzere bilgi taşıyıcısı değildir"* diyor.

Sosyolojiyi pozitivizmin çocuğu olarak değerlendiren Y. Küçük'e göre sosyoloji, XX. yüzyılda Batı'da Marksizm'in etkisini kırmak için ileri sürüldü. Bizde bu görevi Ziya Gökalp üstlendi. Küçük'ün anlattıklarına bakılırsa, Ziya Gökalp'in bir ideolog ya da düşünür olduğu tartışmalıdır. Fakat Z. Gökalp'in zamanında çok etkili olduğu da bir gerçek Burada da üzerinde düşünmemiz gereken bir tez ileri sürüyor yazar: XX. yüzyıl başlarında burjuvazi, temel kaynaklara dönelim kampanyası başlatarak Marksizmin Hegel'den kaynaklandığını gerekçe göstererek Yeni Hegelcilik'e dönmeyi savundu. Burjuvaziye göre sosyalizm sosyolojiden türemişti, bu yüzden yüzümüzü sosyalizme karşı sosyolojiye dönmeliydik. Marksist iktisat da klasik iktisattan kaynaklanmıştı, buna göre Yeni Ricardoculuk'a dönüş savunulmalıydı. Bunun bize yansıması burjuva

çevrelerin yanı sıra *SES* dergisinin çıkması oldu. Buradaki *SES* ağızdan çıkan anlamında ses değildi. Sanat, Edebiyat ve Sosyoloji anlamındaydı. Yani *SES* bu üç sözcüğün baş harfiydi ve buradaki sosyoloji sosyalizmi karşılıyordu.

Yalçın Küçük, bildik konulara farklı yaklaşımlar getirerek yeni düşünüş biçimleri, kavrayış biçimleri ortaya koyuyor. Örneğin bilim, sanat dünyasından bazı kitapların "başucu" kitabı olduğu vurgulanarak övüldüğü oluyor. Oysa Küçük için başucu kitabı demek o kitabı övmek değildir. Çünkü başucu kitabı demek, anlamı kelimenin kendinde olmak üzere, yatarken başımızın ucunda olan kitap demektir. Böyle kitaplar ancak dinsel kitaplar olabilir. Hatta dinlerin temel kitaplarıdır bunlar. *Tevrat*'tır, *İncil*'dir, *Kuran*'dır... Müminin uykusu kaçtığında birkaç sayfasını açıp birtakım hikayeler okur, onunla hayaller kurar, yorumlar getirir ve uyur.

Anı Yazmanın Zorluğu

Yazar anı yazarlığının duyarlılığına da dikkat çekiyor. Anıların ne kadar nesnel olacağı her zaman tartışmalıdır. İnsanın kendiyle ilgili bir durumu bilerek ya da bilmeyerek gerçek biçimde ortaya koyacağı ne oranda mümkündür? Doğrusu, pek mümkün değildir. Buna insan zihninin işleyiş biçimi, insanın duygusal bir varlık olması sıklıkla engel teşkil edecektir. Y. Küçük anı yazmanın zorluğunu anlatırken somut örnekler veriyor, anı yazarken de okurken de mümkün olduğunca nesnel olabilmenin üzerinde duruyor. Y. Küçük'ün örneğine göre İhsan Atar, anılardan oluşan bir yazısında Enver Gökçe'nin 1957 yılında Coca Cola içtiğini ve kendisine de ikram ettiğini yazıyor. Oysa Y. Küçük'ün söylediğine bakılırsa Coca Cola Türkiye'ye 1960'da giriyor. Bir de sol çevreler Coca Cola'yı, hemen benimseyip içmedikleri için Enver Gökçe Cola Cola içtiyse bile, İhsan Atar'ın söylediği zamandan çok sonraları içmiş olmalıdır. Kemal Sülker'in anı kitabından da bir örnek veren Y. Küçük, Sülker'in yazılarında kullanılan "sayın" sözcüğünün doğruyu yansıtmadığını söylüyor. Küçük'e göre anılar 1938'e ait. Oysa 1938'de Türkçe'de "sayın" sözcüğü kullanılmıyordu. Bu kavramı Literatüre çok sonraları İsmet İnönü sokmuştur. Küçük'ün tezine göre ortanın solunu temsil eden İ. İnönü, sol çevrelerde kullanılan yoldaş ve arkadaş sözcüklerine karşı "sayın" sözcüğünü kullanıyor. Sayın sözcüğü de zamanla dejenere oluyor. Şu cümlelere tanık oluyor: Sayın başbakan hırsızdır, sayın milletvekili katildir. Anılarda geçen anımsamak sözcüğünün de 1938'de kullanılmayan bir sözcük olduğunu yazıyor Y. Küçük.

Eğitim Sistemine Eleştiri

Her türlü toplumsal sorunla ilgilenen yazar, eğitim sorununa ilişkin de bazı düşüncelerini paylaşmadan edemiyor. Ona göre öğrenci gençliğin mücadelesi, Türkiye'de yüz ağartacak düzeyde olmamıştır. Üniversite gençliğinin mücadelesinde öncülüğü genellikle ODTÜ'lü öğrenciler yapmıştır. Bu üniversitenin dili İngilizce'dir. Bu anlayışa karşı mücadele edilmemiştir. Burada bir paradoks var. Buradan mezun olan öğrenciler, her şeyi bir yana bırakıp, çeşitli yerli, yabancı sermaye kurumlarında iş yaşamına başlamaya yatkındırlar. Böyle olunca da halkçı eğitim taleplerinin bir inandırıcılığı kalmamaktadır. Genel olarak Türkiye'de üniversite gençliğinin bir kazanımı da olmamıştır, birkaç aydının, bilim adamının üniversitelerde kalabilmesi, dergilerin, gazetelerin buralarda bulunmasını bir kazanım olarak görmemek gerekir. Yine Y. Küçük'e bakıldıkta, öğrenci gençliğinin işgaller gerçekleştirerek, boykotlar yaparak işçi sınıfına örnek olduğu görüşü de pek gerçekçi değildir. Yazar eleştirisini şu sözlerle tamamlıyor: *"öğrenci eylemleri halkçı eğitim konusunda, bugünden savunulabilir ve yarınki halkçı düzende gerçekleştirilebilir hiçbir öneri geliştirememiştir."* (age, s.584)

Eğitimde Sovyet ve Çin modelini öneren Y. Küçük'e göre eğitimde verimsiz bir yöntem izleniyor. Ona göre bilinen ilaçları satan bir eczacının, bilinen yöntemlerle röntgen çeken kişinin üniversitede dört sene eğitim görmesi israftır. Çünkü bu iki mesleği lise mezunu düzeyinde insanlar yapabilmektedirler. Gerçekten de eczacılarda çalışan çoğu kişinin lise düzeyinde olduğu görülebiliyor, eczanede eczacının yalnızca yasal nedenlerle diploması bulunuyor. Uzun yıllar üniversitede öğretmenlik yapan Yalçın Küçük'ün eğitime duyarlılığı devam ediyor O, ders kitaplarını gelişmenin ayak bağı olarak değerlendiriyor. Çünkü ders kitapları ilgili oldukları alanın bilgisini tarihsel süreçleriyle vermiyorlar. en son bilgilerin önemli olduğunu ve kesin doğrular taşıdığını belirtiyorlar. Her türlü eğitimde; bilgi, tarih, ideoloji, teori öğretilirken A. Mithat Efendi geleneğine başvuruluyor. Konuyu basitleştirelim derken bezelyeyi çiğnedikten sonra çocuğunun ağzına veren sefil annelerin durumuna düşülüyor. Nasıl ki çocuk bezelyeden tat alamıyorsa öğrenci de eğitimden bir şey alamıyor. Y. Küçük'e göre halen lise öğrencileri her şeyi bir yana bırakıp Avrupa'nın ırmaklarını, dağlarını, kentlerini öğreniyor. Bir temel kavramı çözümleyemiyorlar, bir düşünür adı bilmiyorlar. Ona göre bugünkü üniversiteler Osmanlı'daki medreselerin en karanlık halini anımsatıyor. Türkçe'nin bozulmasına da değinen yazar, Türkçe'nin önceleri Arapça, Farsça etkisinde olduğunu, sonraları ise

Batı dillerinin; İngilizce'nin, Fransızca'nın istilasına uğradığını söylüyor. Gerçi bu sorunu birçok yazar sık sık vurguluyor. Ama sorun daha çok yabancı sözcüklerin Türkçe'ye girerek dilimizi olumsuz etkilediği biçimindedir. Oysa Küçük için esas tehlike sözcüklerde değil, yabancı dillerin genel yapılarını almak, onların dil yapılarına göre düşünmeye başlamaktır. Asıl tehlike budur. Ona göre Osmanlı'da eğitime büyük önem verildiği zamanlar ise Abdülhamit dönemidir. En çok okul onun zamanında açılmıştır. Ama Ziya Paşa'yı, eleştirilerinden kurtulmak için, Berlin Büyükelçisi yapan, Mithat Paşa'yı öldürten ve N. Kemal'i Magosa'ya sürgüne gönderen de odur.

Son zamanlarda YÖK'ün yeniden yapılandırılmasına ilişkin bir dizi tartışmaya tanık oluyoruz. Yalçın Küçük'ün kitabına aldığı, G.Ü. rektörüne yazdığı *Sakal Yazısı* adlı mektup da okura bir kez daha eğitimin sorunlarını anımsatıyor. Dolayısıyla eğitimin hangi koşullarda yapıldığını göstermesi açısından bu mektup da güncelliğini koruyor, öğretici olmaya devam ediyor. Öğretmenin öğrencisinden, profesörün asistanından daha verimli olmadığı durumlarda üniversite ne bilim üretebiliyor, ne öğrenciye eğitim verebiliyor ne de kamuyu aydınlatabiliyor. Ona göre yalnızca askerlikte temel kural olan "yerinde say" anlayışı sosyal yaşamda da etkili oluyor, eğitim kurumları da buna uyduğu için yol alınamıyor, gelişme sağlanamıyor. Y. Küçük'ün, Boğaziçini Üniversitesi'ni konu ettiği makalesi de ilgiye değer niteliktedir. Ona göre bu üniversite, özel sektörün özel üniversitesidir. Dolayısıyla bu üniversitede görev alan hocaların çoğu büyük sermaye kurumlarında da görevli kişilerdir. Yazarın, Hacettepe Üniversitesi'ne ilişkin düşüncelerini ise *"Metres İlişkisinden kapatma ilişkisine"* adlı yazısında buluyoruz. Y. Küçük, bu yazısında Hacettepe'nin öğretim üyeleri için, içlerinde Türkiye'nin güzel koylarında yalısı olmayan, kotrası olmayan hoca yoktur diyor.

Bilim ve Edebiyat'ta Aşk ve Umut Var

Bilim ve Edebiyat'a belirtildiğine göre Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve Genelkurmay Başkanlığı, özellikle de Dışişleri Bakanlığı arşivleri, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının araştırma yapmalarına kapalı. Bu sınırlı koşullarda yazarın birçok önemli edebi, sanatsal ve siyasal olayın çözümünü, var olan bilgi ve belgelerle ortaya çıkarması çalışmada yöntemli, bilimsel, diyalektik yollar izlemesiyle ilgilidir. Dolayısıyla edebiyat, sanat ve siyaset tarihinin bulanık noktaları açıklık kazanıyor, karanlık yerler aydınlığa çıkabiliyor. Y. Küçük, bazı fikirleri doğrudan, bazılarını sanat yapıtları üzerinden aktarıyor. Örneğin Dostoyevski'nin *İnsancıklar* adlı romanından çıkartılan sonuç tek kelimeyle dahicedir. Bu, gelişigüzel bir övgü değildir, kesinlikle bir abartma da değildir. Yazarın mutlaka okunmasını önerdiği *İnsancıklar*'daki Makar Devuşkin'le Varvara Alekseyevna'nın aşk ilişkisi insan gerçeğini tüm derinliğiyle ve tüm boyutlarıyla gösteriyor. Yazar *İnsancıklar* üzerinden şu soyutlamayı yapıyor: *"Sevgisinde şiddet ilgisinde tenkit olmayanlara, her zaman ve her yerde hüsran düşüyor"* (age, 385). Y Küçük, kavramlaştırmaları, soyutlamaları, Marks'a dayanarak kullandığı bir ifadeyle söylersek, somutun zenginliğinden damıtarak yapıyor. Somutun zenginliği ise ileri sürdüğü tezlerin güvenilirliğini artırıyor. Açık ve güvenilir bilgilerle iş gördüğünü düşünen Yalçın Küçük'ün bu yapıttaki tavrı, başta da belirtildiği üzere, tartışmaya yer vermeyecek biçimde eleştireldir. Dikkatle bakıldığında yalnızca eleştiri olsun diye eleştirinin yapılmadığı görülecektir. İleri sürülen her tez tüm bilimsel gerekçeleriyle, alıntılarla, belgelerle, iyi kurulmuş fikir yürütmelerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Eleştirinin çok işlendiği her ortamda belli bir umutsuzluk, bir kötümserlik havası oluşacağı varsayılabilir. Ancak Y. Küçük hocamızı bu çerçevede ele almak haksızlık olur. Çünkü tüm bu eleştirileri getirmekle beraber daha kitabın ilk bölümlerinde şunun altını çizmektedir: *"Yeni bir düzen düşü bulunmayan 'aydınlar' ile de savaşımız vardır. Benim umudum var ve dünkünden daha çok var hem de."* Yalçın Küçük hocamız, yapılan eserleri, ileri sürülen fikirleri yeniden ele alma geleneğini sürdürüyor. Ama geleneği geliştirmeyi de tek çıkar yol olarak koyuyor. Herkesin her zaman gündeme getiremeyeceği konuları gündeme getiriyor, herkesin her zaman söyleyemediklerini söylüyor. Kant'ın yaklaşımıyla söylersek, aklını kullanma cesaretini her konuda ve her koşulda gösteriyor. V. Lenin, 25 Şubat 1908'de M. Gorki'ye yazdığı bir mektupta, idealist bile olsa yazılan her felsefeden öğreneceklerimiz var, diyordu. Dolayısıyla Y. Küçük hocamızın söyledikleri de herkese yüzde yüz uyarlı gelmeyebilir. Fakat unutmayalım ki yetkin okur kendine en uyarsız gelen düşüncelerden de yararlanmasını bilen okurdur.

Duyuru

İnsancıl'ın fiyatı Kasım ayında 4.000.000 TL.ye yükselecektir.

ALMAN FİLOLOJİSİNİN AYAKTA KALMA MÜCADELESİ

Acar SEVİM

İstanbul'daki Alman Filolojisi'nin (yeni adıyla Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü) ilk mezunlarından olan çevirmen Sedat Umran'ın hazırladığı *Büyük Alman Şairleri* adlı şiir kitabını elime aldığımda bir filolog olarak hüzünlendim. Atatürk'ün emriyle kurulan ve görevi Alman diliyle yazılmış edebi eserler yardımıyla Alman düşüncesini ve kültürünü tarih içinde geçirdiği evrelerle birlikte ülkemize tanıtmak olan Alman Filolojisinin idealist "delikanlılarından" Sedat Umran, kitabında 50 Alman şiirinin manzum çevirisini sunmaktadır. Almanca orijinaliyle Türkçe çevirisinin yan yana konulduğu şiirler özenle seçilmiş. Hem şiire ilgi duyanlar, hem de çeviriyle uğraşanlar için eşsiz bir hazine. Goethe'den modern şair Paul Celan'a kadar birçok şairin şiirlerini görmek mümkün. Kendisi de şair olan ihtiyar delikanlı Sedat Umran'ın heyecanını hayranlıkla izlerken, genç kuşağın onun heyecanını paylaşmadığını görmek hüzünlendirdi beni.

İstanbul, Ankara ve İzmir dışındaki Alman filolojilerinin öğrenci gelmediği için birer birer kapandığı, bu 3 büyükşehirdekilerin de öğrenci azalması sebebiyle tehlike içinde bulundukları şu günlerde ülkenin geleceğini düşünen her vatansever gibi ben de Marmara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı olarak gelişmeleri endişeyle izliyorum. Esas görevi çağın dil ve edebiyat olaylarını incelemekle sınırlı olmayıp, aynı zamanda dilin ve edebiyatın tarih boyunca geçirdiği çeşitli safhaları ve genetik gelişmeyi incelemek olan Alman Filolojisi'nin neden birçok kişi tarafından (kendi hocalarından bazıları dahil) pratik faydalar sağlayan ve dili aktüel şekliyle öğretmek olan bir bölüm olarak görüldüğünü anlayamıyorum. Ya da kabul edemiyorum. "Bir şey ancak maddî kazanç sağlarsa faydalıdır" felsefesini benimseyen günümüz gençliği, artık Sedat Umran'ın çevirisini yaptığı şiirlerle ilgilenmiyor. Zaten artık orta dereceli okullarda Almanca fazla okutulmuyor, edebiyat fakültelerinden mezun olanların öğretmenlik yapamaması da lise mezunlarının Alman filolojisini seçmelerini engelliyor. Küreselleşme sonucu dünyada tek bir dil, İngilizce egemen olmuştur. İngilizce bilen dünyanın her yerinde "işini yürütür" Önemli olan da "iş yürütme" değil mi? Ne gerek var Goethe'nin, Schiller'in, Kant'ın, Fichte'nin, Hegel'in, Herder'in, Nietzsche'nin eserlerini verdiği Almancaya ya da Voltaire'in, Diderot'un, Balzac'ın, Zola'nın, Hugo'nun, Sartre'ın, Camus'nün dili olan Fransızcaya? 3-5 cümlü İngilizce bılen bırı iş bitirebiliyor mu? Kim okuyacak Goethe'yi, Kant'ı, Kleist'ı, Lessing'i, Brecht'i, Kafka'yı? Ne gereği var? Artık onlar "out" oldu. Televole kültürüyle yetişen. önündeki tek hedef Avrupa Birliği ülkelerinden birine kapağı atarak araba yıkamak ya da garsonluk yapmak olan gençliğe derin fikirler ne lâzım? Artık para getiren meslekler "in" "İktisat falan yaz, havalı bir işin olsun" demiyor mu reklamda?

Dünya kültüründe önemli bir yeri olan. "şairler ve düşünürler yetiştiren halk" olarak ün yapmış. Goethe'yi, Schiller'i, Kant'ı, Hegel'i ve burada teker teker adını yazamayacağımız büyük fikir adamlarını insanlığa kazandıran Almanların diline ve edebiyatına ilgi giderek azalırken acaba yerine ne konulacak diye kaygıyla bekliyorum. Almanca bilmeyen birinin felsefe, edebiyat, sanat tarihi, arkeoloji ve hatta Türkoloji öğrenmesinin mümkün olmadığı âşikârken maalesef bazı filoloji hocaları da filolojiyi sulandıracak gayretler içindedirler. Alman edebiyatı derslerinin yerine turizm, işletme vs. gibi dersler koymak gibi çabalardan ibarettir bu gayretler. "Alman idealizminden" nasibini alamamış, kısa günün kârı peşinde olan bu materyalist kafalar, olumsuz koşullara karşı savaşmak ve çare aramak yerine teslim bayrağı çekmek yoluna gıtmişlerdir. Alman düşüncesi içinde bize yarayacak olan fikirleri seçip aktarmakla ve fikir adamı yetiştirmekle yükümlü olan filoloji hocaları acaba gönül rahatlığı içinde emekli olabilecek midirler? Atatürk devrinin idealizmiyle yetişen ihtiyar delikanlı Sedat Umran gibilerın yerine yenileri zor yetişmektedir. Filoloji eğitımi almamış bir çevirmenin edebî ve fikrî eserleri Türkçeye doğru bir şekilde aktarması imkânsızdır. Filolojinin kökü kurutulduğunda, dünyada önde gelen bir kültürle bağımız sadece ticaret bazında olacaktır. Eğitim bakımından alt kesimden olan kişilerin ticarî ilişkilerinden ibaret olacaktır, Türk-Alman ilişkileri. Alman milletiyle ilişkimiz turizm ve ticaret dışına çıkamayacaktır. Ama "Avrupa Birliği'ne girmek için kültürlü olmak gerekmez, biz Batı ülkelerinin ayak işlerine talibiz" diyorsak, o zaman kapanabilir Alman filolojileri. Sedat Umran gibi idealistler de akıntıya karşı kürek çekmeye devam ederler.

"KAFAYI BOŞALTMAK"

Ayşegül ARICI

Son günlerde sıkça duyduğum bir laf. Kafayı boşaltmak. İş arkadaşlarım kafalarını boşaltmak için gazetelerde okudukları ya da kulaktan kulağa dolaşan her türlü çareye hemen başvuruyorlar.

Neler yapmıyorlar ki... Seç seç al. Bunlardan en yaygın olanlarını sizlerle paylaşmak istedim. En revaçta olanı, cuma gecesinden başlayıp, pazar sabahının erken saatlerine kadar, İstanbul'un en popüler gece kulüplerinde müzik dinlemek. Dumanlı müzikleri sevmeyenler, hafta sonu tatilini fırsat bilip, İstanbul dışındaki kıyı kentlerinde daha az dumanlı müzik dinliyorlar. Anladığım kadarıyla bol dumanlı müzik dinlemek ya da duman arasına bir miktar oksijen sıkıştırmak, o pek dolu kafalarını boşaltmalarına pek yardımcı oluyor. Neden mi?

Arkadaşlarımdan bazısı meğer gizli gizli psikoloğa gidermiş. Samimi bir konuşmada çıtlatıveriyorlar, bu psikolog ziyaretlerini. Fakat psikoloğa para yetiştirmek kolay mı? Koltuğa yayılıp, işyerinde yaşadığınız saçmalıkları, aile, çocuk sorunlarınızı anlatıp, kafa boşaltmanızın bir saatlik tutarı nerdeyse aylık maaşınızın onda biri. Ayda bir saat kafa boşaltmak, sorunlarınızdan hemencecik kurtulmanıza, bambaşka biri olmanıza yetmiyor tabii ki. Ayda en az dört kere gideceksiniz, sonracıma en az üç ay o koltukta dert anlatacaksınız ki, faydasını göresiniz.

Kafanız eğer çok dolmuş, bu doluluktan gözlerinize perde inmiş, dünyaya bambaşka bakar hale gelmişseniz, size artık o koltukta dert anlatmak yardımcı olamayacaktır. O halde psikoloğunuzun, kafanızın doluluk derecesini ölçmek için birtakım testlere ihtiyacı var demektir. Artık, gelsin ölü kelebek baskısını andıran mürekkep testleri, gitsin hayal dünyanızı gıcıklayan pembe roman tadında mutlu hayat resimleri. Tüm bunlardan amaç, kafanızın doluluk oranını belirlemekle çocukluğunuzda kafanıza zararlı neler doldurulmuş bunu bulmak. İnsana ilk bakışta pek bir bilimsel geliyor, kafanızı boşaltacağınıza, tüm bunlardan sonra dünyanın tüm sorunlarını he-man gibi çözeceğinize inanıyorsunuz. Gerçi tüm bu kafanızda kalan zararlı artıkları temizlemenin tutarını öğrendiğinizde, bir anda kafayı daha da doldurmamak için, allahaısmarladık demeniz daha akıllıca olabilir.

Geçenlerde bir gazete haberinde, Türkiye'de en çok satan 10 ilaçtan 4'ünün ruh ve sinir hastalıkları için olduğunu okudum. Yalnızca bu ilaçlara 200 trilyondan fazla para ödemişiz. İlaç piyasası yeni ruhsal tedavi ilaçlarını piyasaya sürmek için kollarını sıvamış. Gördünüz mü, kafa boşaltmanın bize yaptıklarını.

Doktordu, ilaçtı gibi tıbbi olanaklarla kafayı boşaltmak istemeyenlerin yeni mucizesi yogaymış. Sayısı her geçen gün artan yoga atölyeleri, değişik tekniklerde yoga metotlarıyla kafayı boşaltmak isteyenlere hizmet veriyor. Hindistan'a yaptıkları gezilerde, bu bölgenin büyülü atmosferinden etkilenip gelen yerli hocalar, anlaşılan Hindistan'ın yalnızca büyülü atmosferine takılmışlar. (Ne Hindistan'daki insanlığa aykırı kast sistemi, ne fareler arasında uyuyan bebekler, ne de karın tokluğuna halı atölyelerinde günde 18 saat çalışan, verilen işi bitirmeden uyuya kaldıklarında sırtlarına inen kırbaçla uyanan çocuklar. Bu insanlık ayıbından hiç etkilenmemiş bizim hocalar.) Öylesine büyülenmişler ki, kafaları bomboş. Yerlerde kokulu mumların odayı ışıklandırdığı, tütsülerin etrafa huzur yaydığı bir ortamda, dolu kafalı müşterilerini bekliyorlar. Bir dergide bu atölyelerden birinin tanıtım reklamını okudum.

Şöyle diyor hocalarımız; *yoga sonsuz enerji ile bütünleşme, her şeyi bağlayan sevgi enerjisine kapımızı açmayı sağlıyor, yoga yapanlar kendi iç dünyalarında yolculuklara çıkıp beden ve zihinlerinin sınırlarını açıyor."* Zihnin sınırlarını açmak için, değişik nefes alma teknikleri de varmış. Resimlerden birinde, hocalardan biri, tavana asılı iplere, bacaklarıyla tutunmuş, ayaklar havada, eller zeminde, salonda yürüyor. Yürüyor herhalde, tavana asılı iplere sarınarak başka ne yapılır pek anlamadım, ama sanırım tersyüz olan kafanın aşağı doğru daha rahat boşaltılmasına, böylece zihinde yer açıp, sevgi enerjisine çarçabuk ulaşmamıza yardımcı oluyordur bu hareketler. Gidenler pek bir memnunmuş.

Bu yoga atölyelerine katılan bir arkadaşıma sordum. Çok mu doldu kafan??? Bir iç çekti önce, nasıl dolmasın ki dedi. Neyle doldurdun kafanı dedim. Sorma dedi. Kızımın kolej parasına, kooperatif borcuna para yetiştiremiyorum. Şefimin baskısına, müşterilerimin kaprislerine, tüm bunlar yetmezmiş gibi eşimin içki bağımlılığına artık dayanamıyorum. Anladım ki bizlere modern hayat diye sunulan

ya da son moda deyimle metropol kadını olmanın sıkıntılarını çekiyormuş arkadaşım. Yaşama sisteminin insana göre düzenlenmediği, insanın her yandan baskıyla sisteme ayak uydurmasının istendiği bir karmaşanın cezasını çekiyordu arkadaşım. Senin gibi, benim gibi.

Bu sisteme yumuşakça ayak uydurtmanın metotlarıdır bu yogalar, psikolog koltukları, cuma gecesinden kulakları sağır eden müziğe kendini kaptırmak.

Arkadaşım, yaşadığı sıkıntıların nedenini kafasının çok dolu olmasına bağlıyordu. Keşke tüm bu sıkıntılar kafanın gerçekten doluluğundan olsaydı. Keşke arkadaşım, Aristo'nun yazdıklarını bir türlü çakmadığı için sıkılsaydı. Keşke bir şiirin çözümlemesinde doğru kelimeyi bulamadığı için, yoga yapsaydı.

Keşke, yaptığı yoganın nereden geldiğini öğrenmek için bir kez olsun kitap karıştırsaydı. Orada görecekti ki, yoganın temelinde insanoğlunun çektiği acılara karşı bir mücadele vardır. Yoga, bir odadaki tavana asılı iplere tutunarak rahatlamak değildir, tam tersine Buddha rahatlamanın yolunu, Yunan felsefesinde de göreceğimiz gibi *"kendini bil"* ile açıklar. Öğretisinde dört ana gerçek vardır. İnsan varlığı acılıdır, bu acının kaynağı arzudur, arzuyu yenmekle acı azaltılabilir, arzuyu yenmek için 8 aşama vardır. Doğru görüş, doğru karar, doğru ve gerçek söz, doğru davranış, doğru iş, doğru çaba, doğru zihin ve temaşa...

Gördünüz mü, bağdaş kurarak, doğru soluk almasını öğrenip, iplere tutunarak elleriniz yerde yürümek kafanızın boşalmasına pek yardımcı olmuyor. Önce, sizin için doğrunun ne olduğunu öğrenceksiniz, bunun da yolu kafayı boşaltmaktan değil, tam tersine doldurmaktan geçiyor. Çocukluğumuzdan beri kafamıza tıkılan yanlış bilgileri atıp, onları felsefeyle, edebiyatla, bilimle doldurmadıkça sahte huzur sömürücülerinin elinden kurtulamayacağız.

Berrin TAŞ
KARANFİL ALEVLERİ
Şiir

5.000.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI

ÇIĞLIK ÇIĞLIĞA

Yürüyorum
İnsanların
Geçtiği sokakta
İnsanlarla
Akarken günler
Aynı
Kas ve eklem
Hareketleriyle

Sarı ışıklar
Siyahlar
Saklamış
Apartman aralarına
Aklım betona
Sıkışmış
Ağaçta
Yayayım
Reklam tabelası
Ormanında

Kent yutkunuyor
Gecenin
Sessiz gözlerinde
Gece, ellerimde
Saklanmıyorum.

Aynı
Kas ve eklem
Hareketleriyle
İnsanlarla
Akarken günler
Günlere
Körebe
Bir insanla
Kesişiyor
Uzun yollarımız
Çığlık
Çığlığayız
İkimiz de

Çiğdem İSTANBULLU

ALTIN YÜREKLİ YAZAR YILMAZ ELMAS

Anıl MERİÇELLİ

Değerli yazar Yılmaz Elmas'la yıllarca önce *İnsancıl* yayınevinde tanıştım. Yayımladığı kitapların çoğunu okudum. Sait Faik, Oktay Akbal, Orhan Kemal, Naim Tirali ve Muzaffer Buyrukçu gibi benim en sevdiğim öykü yazarlarından biridir, Yılmaz Elmas.

Son yıllarda onun yazdığı *Samsun Öyküleri* ve *Dönme Dolap* benim başucu kitaplarım olmuştu.

Cengiz Gündoğdu, Yılmaz Elmas'ı yapraklarını hiç dökmeyen bir çam ağacına benzetiyor. Nice sert rüzgârlara, yakıcı sıcaklıklara, nice karakışlara sabırla, güvenle direnmesini bilen bir çam ağacına. Ne güzel bir betimleme! Sağ olasın Cengiz Gündoğdu.

Yılmaz Elmas 1937 doğumlu. Benimle aynı yaşta. Samsun'un Çırakman köyünde doğmuş. Akpınar Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra uzun yıllar öğretmenlik yaptı. Samsun'da doğduğu köyün adını verdiği aylık bir gazete çıkardı: *Çırakman*. Daha sonra *Gerçek Sanat* dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. 1998'den sonra *İnsancıl* dergisinin yazı işleri sorumlusu oldu. Bu görevini 2003 yılının Ocak ayına değin sürdürdü.

Yanlış anımsamıyorsam ilk kitabını 1965 yılında yayımladı: *Gelişen Türkçemiz*. O günden bugüne pek çok kitabı çıktı. Daha önce de belirttiğim gibi, beni en çok etkileyen *Samsun Öyküleri* ve *Dönme Dolap* oldu.

Yılmaz Elmas'ın yazarlığı kadar eğitimcliği de önemlidir. 1956 yılında Vezirköprü ilçesinin Gölköy'ünde başladığı öğretmenliği, 1969 yılına kadar Samsun'un merkez, ilçe ve köylerinde devam etti. Daha sonra İstanbul'da, Beykoz, Fatih ve Beyoğlu ilçelerinde öğretmenlik yaptı. 1982 yılında emekli oldu. Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), (TÖB-DER), Eğit-Sen, Eğit-Der gibi öğretmen kuruluşlarında, kurucu üyelik ve yöneticilik yaptı. 12 Eylül'den sonra kapatılan Türkiye Sanatçılar Birliği'nin son Genel Başkanı oldu. 68'liler Birliği Vakfı'nın kütüphanesinin de kurucusudur. Araştırmaları, kitap tanıtma yazıları ve söyleşileri *İnsancıl, Berfin Bahar, Abece, Eğit-Sen, Milliyet Çocuk, Gerçek Sanat, Edebiyat Gündemi, Dost, Doğa ve Bilim* gibi birçok dergide yayımlandı. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Yıldız'daki binasında arşiv (belgelik) oluşturma çabalarını sürdürmektedir.

Yılmaz Elmas'ın başarıları anlatmakla bitmez. Fatma Bilkay'ın, Etik-us Yayınları arasında çıkan *Yılmaz Elmas-Edebiyatın Gizli Emekçisi* adlı kitabı yüreğimize su serpti. Devamının gelmesini bekliyoruz.

Biz bu yıl onun altmış yedinci yaşını kutluyoruz. Sevgili Yılmaz Elmas: Daha nice yıllara, nice yapıtlara... Sağlıkla. Mutlulukla. Başarıyla...

alfabeyse hayat

bağırdın mı büyük harflerle bağır
bir aşkı seçtin mi büyük harflerle
büyük harflerle sevin, bırak
taşsın yaramaz bir çocuk gibi biraz da
sayfalardan heyecanın
büyük harflerle yaz kendini hayata

ama koşma dur küçük harflerle yaşa
ki sığsın ömrüne yaprakların
kristal bir avizeye dönüşü akşama yakın
ve serçenin getirip götürdüğü
çocuksu düşlere yürüsün ayakların

Lale KURDOĞLU

Öykü

BAŞI KARLI SÖZLER

H. Tuğrul ATASOY

Soğuk bir odada uyumak iyi hoş, ama o odada uyanıp güne başlamak tam bir eziyet. Vakit neredeyse öğlen olmuştu. Tüm gücümü toplayıp yataktan fırladım. Tüplü katalitik sobayı yakıp, elektrikli ısıtıcıyı kapattım ve tekrar sıcak yatağın içine daldım. Katalitik odayı iyice ılıtana dek biraz daha keyif yaptım. Yattığım yerden pencerenin ötesinde, buz sarkıtlarının arasından bembeyaz dağlar görülüyordu. Hava açıktı. Bir an önce kendimi güneşe atmalıyım diye düşündüm. Kalkıp odadaki benden başka tek ses kaynağı olan kasetçaların düğmesine bastım. Odayı dolduran ses, günün anlam ve önemine uygundu, bu yıl bu dağların karı erimez diyordu. Memleketimin başka dağlarına bahar gelmişti, ancak henüz bizim kapımızı çalmamıştı. Üstümü giyinip odayı topladım. Bu kış memleketinde ancak bir odayı yaşanabilir düzeyde ısıtabildiğim için ortalığı derleyip toparlamak sorun olmuyordu. Katalitiğin önünde hep dolu duran çaydanlığın suyu kaynamıştı. Hemen demliğe çayı doldurup kaynar suyu üstüne boca ettim. Boş duran sürahiyi elime alıp mutfağa gittim. Yarısı buz yarısı su olan bidondan sürahiye suyu doldurup çaydanlığa yeter miktarda koydum. Odadaki havluyu alıp tuvalet banyo turumu tamamladım. El yüz yıkama merasimi soğuktan dolayı keyifli değil, can acıtıcı oluyordu. Gelip katalitiğin önünde ellerimi ısıttım. Kapının arkasındaki küçük tüpü yakıp tavaya iki yumurta kırıp basit tarafından bir omlet ile kahvaltı faslını geçiştirdim. Sıra çayımı içmeye gelmişti. Pencerenin yanına sandalyemi çekip oturdum, çayımı pencerinin kenarına koyup, akşamdan yarım kalan romanımı elime aldım. İşte günün en hoş vakti bu vakitti. Bir saat kadar, yalnızca sağ yanımdaki demlik ve çaydanlığa uzanıp biten çayımı tazelemek dışında fiziksel başka bir eylemim olmadan kitap okudum. Sonra kapının sesini duydum. Gittim açtım, yan lojmandaki bizim üç ahbap çavuş, sağlık memurlarımız kahevehane turuna hazır dahi, der gibi sırıtıyorlardı karşımda. İçeriden paltomu, papağımı, eldivenlerimi alıp, kasetçalar ile katalitiği kapatıp, kapının önüne geldim.

- Osman beyi aradınız mı, geliyor mu? dedim.

- Aradım bir şeyler geveledi durdu, daha yeni kalkmış gelir herhalde, dedi Hasan.

- Gelir, yenge ile okey oynayacak hali yok ya, dedi Yılmaz.

Gülüştük, bu sözün üstüne. Bu arada ben botlarımı giyip, iplerini bağlamıştım. Doğruldum, hadi der gibi bir baş hareketi ile önden yürümeye başladım. Karların arasında açılmış ancak bir kişinin yürüyebildiği kış patikamızda tek sıra yola koyulduk. Yaklaşık iki yüz metre aşağıdaki çeşmeyi geçene kadar tek sıra düzenimizi koruduk, sonrasında yolun karı kürenmiş olduğundan yan yana yürümeye başladık. Yol ayırımında durduk, ya iki yüz metre daha yürüyüp kahvehaneye gidecektik ya da sola dönüp kasabanın girişine kadar biraz yürüyüp sonra okeye oturacaktık.

- Hadi biraz yürüyelim, Osman bey ancak gelir zaten, dedim.

Her zamanki gibi futbol muhabbeti ile yol aşağı yürümeye başladık. Tam evinin önüne geldiğimizde, bizim sağlık ocağının müstahdemi Hayrettin'in kar küreğini gördük. Seslendik, ikilemeden küreği bıraktı, bize katıldı. Çayın, yolun altından geçtiği köprünün oraya kadar yürüdük. Kasabanın tabelasına birkaç kartopu atıp gerisin geriye rotayı kahvehaneye doğrulttuk. Seyfi, gel bakayım şöyle gibisinden Hayrettin'in kolunu tuttu.

Ya Hayrettin abi şu müdürün kızının durumu ne iş?

- Aman be oğlum ne bileyim güya falan filan olmuş işte duyda inanma.

- Nasıl olur abi ya, ayıptır kıza bu iftirayı kim atıyor, çok ayıp vallahi, sen bilirsin.

- Ulan kimin attığı belli, güya kendisi de ceza alıp sürülecek, kendi kasabasına tayin için bahanesi buymuş işte.

Yahu böyle bahane mi olur?

- Oğlum vilayette bir sürülmedik orası kalmış.

E kızcağıza ne olacak bu iftira ile...

- Bir şey olmaz, o herifin lafına kimse kanmaz, kızcağızı herkes tanıyor, hanım hanımcık, tertemiz birisi, iftira olduğu, yalan olduğu herkesin bildiği bir şey.

- Orası öyle de, kaymakam bey daha yeni, ya onu kandırırsa bu pis herif?

Yok be, herkes kimin kim olduğunu biliyor, hem o ipsiz, tanık olarak Muharrem'i göstermiş kaymakam beye, Muharrem'de de yalan yok bilirsin.

- İyi bakalım, hayırlısı...

Bahsi geçen olayların olduğu birkaç gün ben kasaba dışındaydım. Ama Hayrettin'in dediği gibi zaten herkes kimin ne mal olduğunu biliyordu. Yine de kafama takıldı.

- Hayrettin ya! Muharrem ne demiş kaymakam beye? diye sordum.

- Valla doktor bey ben sonrasında Muharrem'i görmedim.

- Neyse görünce soralım bakalım.

Muharrem, kasabanın garibanı, saf delikanlısı idi. Çok temiz bir çocuktu, hep gülümserdi, hiç kızmazdı, az, ama öz konuşurdu. Çay boyundaki büyük tarlada kar üstünde yaptığımız maçlarda okul takımına ya da belediye takımına karşı hep bizim sağlık ocağı takımında kalede oynardı. Sessiz yavaş adımlarla kahvehanenin olduğu binaya ulaştık. Kasabanın birkaç betonarme binasından birisi olan belediye binasının altında PTT ile bitişikti kahvehane. Kapının önünde cebimi yokladım, elime iki büyük jeton gelince evi bir aramak geldi içimden.

- Siz başlayın ben telefon edip geleyim, dedim.

Onlar içeriye girdiler, ben de telefon kulübesine girdim ve hatlarla biraz cebelleştikten sonra konuşmamı yapıp kahvehaneye daldım. Osman bey gelmiş, her zamanki gibi sigarası dudağından düştü düşecek oturmuş, taş diziyordu. Ben de sandalyeyi çekip Osman beyin karşısına oturdum.

- Nerde kaldınız yahu, ağaç oldum burada, dedi.

- Sen ancak gelirsin diye oyalandık, dedim.

- Hadi bugün yeniyoruz bu dallamaları, dedi. Sonra dörtlünün içinde olmayan, sağ yanında oturan Yılmaz'a dönüp, elimdekileri belli etme lan sen de, dedi.

- Osman abi, ne gerek var başkasının işaretlerine sen kendini ele veriyorsun zaten, dedi Seyfi.

- Kes lan sen de, dağıt hadi.

Birkaç el oynamıştık ki içeriye Muharrem girdi. Ben hemen seslendim, el edip yanımıza çağırdım. Çekinerek geldi, başı ile selamladı hepimizi. Yanımdaki sandalyeyi işaret ettim. Yine ürkek bir şekilde oturdu. Kahvehanenin cevval garsonu tombul Kadir'e, Muharrem'e çay vermesi için bir işaret yaptım. Kadir çayını getirdikten sonra, içimdeki merakı bastırmaya gayret edip Muharrem'in iki yudum almasını bekledim.

- Muharrem şu malum mesele için, kaymakam bey konuştu mu seninle, diye sordum.

- He konuştu, valla öyle bir şey görmedim dedim, ben yalancı şahit olmam kimseye.

- Biliyoruz Muharrem biliyoruz, o herif için ne dedi kaymakam bey?

- Bana bir şey demedi de, şey bana onun hakkında ne bildiğimi sordu?

- Ee sen ne dedin? diye sordum, hepimizin meraklı bakışları üzerine çevrilmişti.

Valla kaymakam bey dedim, on ana bir araya gelse o herif gibi bir orospu çocuğu doğuramaz dedim.

Bu zeka ve hiciv dolu yanıt karşısında kısa bir şok dönemi yaşadık hepimiz. Kahkaha tufanı önce bizim masada koptu, kısa süre sonra duyanlar duymayanlara, derken tüm kahvehane gülmekten kırılıyordu. Muharrem baştan ayağa kızarmış gözlerini elindeki çay bardağına dikmiş kıs kıs gülüyordu. Sonra kalan çayı bir dikişte bitirdi. Bardağı masaya koydu. Masalardan gelen helal sana, aferin lan gibi takdir sözleri işitiliyordu.

- İyi demişsin, hem de çok iyi, dedim Muharrem'e, bir çay daha içer misin?

Yok doktor bey anam bekler, iş güç ben gideyim gayri, dedi ve usulca kalkıp başı önde sessizce kapıya yöneldi.

Tekrar oyuna döndük. İçimden ulan ne cevherler yoklukta, yoksullukta harcanıp gidiyor diye düşündüm. Tam bu esnada Osman bey durduk yere türkü mırıldanmaya başladı. Kendisi hariç hepimiz kahkahayı bastık yine. Kafasını kaldırdı, ne var der gibi bana baktı.

- Okey çektin de mi? diye sordum.

- Hee nerden bildin? dedi, sonra Yılmaz'a dönüp suçlar gibi baktı.

- Osman abi bana ne bakıyorsun ya! Okey çektiğinde hep türkü söylemeye başlıyorsun, tek taşa kalınca da çay söylüyorsun, dedi Yılmaz.

Gülmeyin lan! dedi, şakayla karışık sert bir tonda, her seferinde başka türkü söylüyorum ama! Bu sonsöz üzerine bir kahkaha seli daha bastı masayı. Artık hiç birimizde oyun oynayacak hal kalmamıştı. Osman bey de gülmeye başladı, eli ile ıstakayı devirdi. Ayağa kalktı.

- Hadi yürüyelim biraz açılırız, dedi.

Yürüyelim, dedim.

Peşi sıra dışarıya çıktık. Dağlara baktım, o dağlara zümrüt gerdanlık olan çam ormanlarına. Ne güzel insanlar var Anadolu'da, başı karlı dağlar gibi.

Söyleşi

Kahraman Tazeoğlu; *"Bu şehirde sesine uyku kaçmış bir adam vardı..."*

Gülşen İŞERİ

Dinleyicilerine hayran bir programcı, *"Bu şehirde sesine uyku kaçmış bir adam vardı..."* diyen, gecelerin yorgun yolcusu bir şair. Yoluna farklı anlamlar yükleyerek kültür sanatı omuzlama cesareti gösteren bir gezgin, Kahraman Tazeoğlu...

Aslında o bir radyocu yıllardır. Radyo programı hazırlayıp sunuyor. Adına *Mavi Ada* dediği programı, radyonun çizgisinden (Radyo 7) farklı formatıyla dikkatleri üzerine çekmeyi çoktan başarmış... Dinleyici kitlesinden yola çıkarak bu insanları bir araya toplama kararı almış. Bir platform kurarak rahatça iletişim kurmalarını sağlamış.

Kendisiyle oluşturduğu platform üzerine söyleştik. Türkiye'de gölgede kalmış, unutulmuş değerlere nasıl ışık tuttuğunu gördük...

— Ünkep nasıl oluştu? Açılımı nedir? Ünkep'i oluşturmaktaki amacınız nedir?

— Şu düşüncelerden oluştu. Kitaplarımın imza gününe gittiğim her yerde benim dinleyicilerimin çoğunluğunun üniversite öğrencileri olduğunu gördüm. Ben de düşündüm, acaba bu insanları nasıl bir araya getiririm. Kendi aralarında nasıl bir iletişim kurdurabilirim. Öğrencilerin, ortak buluşma noktası olmuştu *Mavi Ada*... Ben de dedim ki kendi kendime, bu insanlar bir platformda buluşsun, konuşsunlar, birbirlerini tanısınlar, çünkü hepsi farklı renkte, farklı görüşte insanlar... Üniversitelerarası kültür ve edebiyat platformunu, kısa adı Ünkep, kurma kararı aldım. Sonra radyomuzun müdürü, Ferman Karaçam'a söyledim. Bunu hayata geçirmek istediğimi. Kendilerinin teknik anlamda bana yardım edip edemeyeceklerini sordum. Onlar da çok büyük destek verdiler. Sağ olsunlar. Derken bir gece anonsla bunu başlattım. Dedim ki bir araya gelelim üniversiteli arkadaşlar. Bir platform oluşturalım. Platforma üye olmak isteyen arkadaşlar beni arasın. Bir baktım bizim santralin telefonu kilitlenmiş, çok şaşırttı tabii bu beni. Acaba dedim bu ilgi neden kaynaklanıyor. Bu kadar olacağını tahmin etmemiştim. Meğer böyle bir açık varmış, böyle bir eksiklik. Bunu gördüm. Hemen ilk üyelerin isimlerini, telefon numaralarını, okuduğu okulları, bölümlerini not ettik... Baktık bu böyle olmuyor. Bunun biraz daha genişlemesi gerekiyor. Bir internet sitesi yapma kararı aldık. İyi bir çıkış yakaladık, hızla gidiyor...

— Sadece üniversite öğrencisinin mi üye olma hakkı var? Yoksa üniversite öğrencisi değil, ama Ünkep için çalışmak istiyen kişilere de açık mı?

— Platform aslında herkese açık, ama lokomotif olarak üniversite öğrencilerini görüyorum. Çünkü üniversite öğrencileri çok aktif.

— Bin üç yüz üyeniz olduğu söyleniyor. Oldukça fazla, peki faaliyet gösteren çünkü çalışmaya katılmayanlar da oluyor... üye olduğu halde.

— Şöyle oluyor. Öğrencilerin çok yoğun olduğu dönemler var. Vize, final zamanları. Şöyle bir şans yakaladık. Her üniversitenin vize ve finalleri aynı zamana denk gelmiyor. Vizeleri yoğun olan öğrenci arkadaşlarımız, derslere yönelirken, diğer taraftan vizesi bitmiş veya daha başlamamış olan öğrenciler faaliyetlere devam ediyorlar... Yani bir devir daim var sürekli. Dediğim gibi sürekli çalışan öğrenciler var... Genelde bin üç yüzü aktif olmasa da, en azından bu öğrenci sayısının yarısı aktif durumda sürekli çalışıyorlar...

— Bu çalışmalar size nasıl dönüyor? Yapılan çalışmaları nasıl duyuyorsunuz?

— Ben öncelikle programımda duyuruyorum. Diğer öğrenciler beni arıyor ya da Ünkep'in internetteki mesaj tahtası veya etkinlik tahtası bölümüne yazıyorlar. Ben de ordan alıyorum, yayında okuyorum. Çeşitli duyurularını yapıyorum. Çocuklar çeşitli geceler düzenliyorlar. O geceleri de duyuruyorum. Haftada bir kez toplanıyor Ünkep'liler. Toplantı yerlerini duyuruyorum. Saat kaçta, nerde olacağını, duymayanlar, öğrenemeyenler ya kendi arkadaşlarından ya da radyo aracılığıyla öğrenip toplantılara katılıyorlar. Daha sonra toplantı sonuçları, neler konuşulduğu, hangi fikirlerin ortaya atıldığı bana rapor halinde iletiliyor temsilcilerce...

— Ünkep oluşmaya başladığında radyoda sık sık anonsunu yapıyordunuz. O sırada şöyle bir şey söylediniz, "Herhangi bir tavır belirlemiyoruz. Tavrımız zaten belli," Bu sözle amaçladığınız şey neydi, biraz açabilir miyiz?

— Bu anlattıklarımın ışığında amacımızın ne olduğu biraz ortaya çıktı. Hedefte iyi şeylere, güzel şeylere imza atmak var, çevremizde okumayan öğrencilere bir şeyler verebilmek, bunu yaparken de asla katı kurallar belirlememek. Ben bütün öğrencilerin toplantılarda yeni yeni kararlar almalarını, ye-

ni yeni fikirler öne sürmelerini söyledim. Dediler ki, bir tiyatro grubu oluşturmak istiyoruz. Bunu Anadolu'daki Ünkep'e üye olan üniversitelerde sergilemek istiyoruz. Turne düzenlemek istediklerini söylediler. Bu fikir çok güzeldi. Sanat adına da bir şeyler yapılmalıydı çünkü... Çalışmalarına başladılar. Çalışmalar şu anda ne boyutta bilemiyorum, ama tamamlanır tamamlanmaz bana haber verecekler, çalışmalarını sunmaya başlayacaklar.

— Siz bu duruşun bireysel olarak neresindesiniz? Radyonun duruşundan söz ediyorum...

— Öncelikle radyonun duruşunu anlatmak durumundayım. Radyo herkese hitap etmeye çalışan bir radyo. Radyo içersinde görev alan arkadaşlara sabahtan akşama kadar bir gününüzü ayırırsanız bütün programcıları dinlerseniz, eğilimlerini keşfedebilirsiniz. Çünkü herkes kendi programında, radyonun genel duruşunun yanı sıra kendi duruşlarını da sergiliyor. Bazı arkadaşlarımız çaldığı müzikle, bazı arkadaşlarımız söylemleriyle bunu ortaya koyuyor... dediğim gibi bir gün boyunca radyoyu dinlerseniz, çeşitliliği, çok renkliliği göreceksiniz... orada kimseye kısıtlama getirilmiyor. Sen, işte şu görüşü benimsiyorsun. Senin sesini kısalım, diğerlerini açalım, onlara daha çok özgürlük verelim denmiyor...

Kendimden örnek vereyim. Ben protest müziği çok severim. Ağırlıklı olarak programımda çalarım. Bugüne kadar kimse bana gelip sen protest müziği çok fazla çalıyorsun, sen bunlara neden fazla yer veriyorsun demedi... çünkü benim belirlediğim konsept ona uygun bir konsept. Dolayısıyla çaldığım şarkılar da ona uygun olmak zorunda... Bu mantık nasıl ortaya çıkıyor. Amacımız Neşat Ertaş çalan, aynı zamanda Tracy Chapman çalan bir radyo... Her türlü müziği duyabilmeniz mümkün...

— Genel olarak Ünkep'e baktığımızda, büyük bir emeğin ürünü. Çok sayıda üniversite var. Üye sayısı da fazla... Siz bu öğrencileri tek tek arayıp çalışmaları takip ediyorsunuz, aynı zamanda çok da büyük bir özveri... Sorum şu olacak, bu emeğin ve özverinin sonucunda kırgınlıklar oldu mu?

— Yok...

— Peki gerçekleştirdiğiniz bu platformla ilgili Anadolu'da okuyan öğrencilerin sanata ve kültüre olan ilgisi hakkında izlenimlerinizi, duygularınızı ve düşüncelerinizi alabilir miyiz? Metropollerde okuyan öğrencilerden farkı ne, ya da böyle bir fark var mı?

— Böyle bir fark var. Gittiğim yerlerde çok açık ortaya çıkıyor bu fark. Anadolu sahipleniyor etkinlikleri. İstanbul'da bir etkinlik yapıyorsunuz, katılım yok. Biraz daha duyarsız. Gelen hep aynı kişiler, İstanbul'daki etkinliklere. Ama Anadolu'ya bir gidiyorsunuz, gerçekten de özüne yakışır bir şekilde bağrına basıyor... Anadolu'da biraz da açlık var. Çok fazla önem verilmiyor, kültür sanat anlamında. Oralarda tiyatro olsun, sinema olsun, sınırlı sayıda yapılıyor. Orada insanlar geldiğimiz zaman çok farklı görüyorlar bizi. Önemsendiklerini hissediyorlar. Oralardan çok mutlu ayrılıyoruz. Metropollerde yaptığımız etkinliklerde hep bir burukluk kalıyor içimizde...

— Ünkep dedik, kültürel örgütlenme dedik, ama bunların ortaya çıkışına aracı olan programcılığınızı konuşmadık. Daha doğrusu Mavi Ada'yı. Belki ayrı konuşulması gereken bir konu, ama ben Mavi Ada'nın mektuplar bölümüne gelmek istiyorum. "Ben susuyorum, dinleyicilerim konuşuyor" dediğiniz o bölüme... Kitle iletişim araçlarını kullanmıyorsunuz programınızda. "Sadece mektupla ulaşabilirsiniz programa" diyorsunuz... Neden mektuplar?

— Bu programı yapmaya başladığım ilk günden itibaren, radyo programcısı olarak kendime belirlediğim prensiplerim, kurallarım vardı... Bunun dışına çıkmadım dört yıldır... Radyo geçmişimse on yıla dayanıyor... dedim ki ben herkese eşit durmalayım programımda. Dinleyicilerime haksızlık etmemeliyim. Farkında olmadan büyük haksızlıklar yapıyor bazı programcılar dinleyicilerine. Düşün ki ulusal bir radyosunuz, ofiste çalışan insan da sizi dinliyor, tarlada çalışan insan da. Programın tam ortasında dediniz ki hadi bana faks çekin, ya da e-mail atın. Ofisteki hemen bunu hayata geçirir, ama tarladaki insan ne yapacak, nasıl ulaşacak size? Şimdi burada ayrımcılık yapıyorsunuz. Yani tarladaki bana ulaşmasın, ofisteki ulaşsın. Evinde bilgisayarı olan bana ulaşsın, öğrenci evindeki ulaşmasın... Bu yüzden faks, e-mail, hatta ve hatta telefon dahil olmak üzere, bu tür kitle iletişim araçlarını programıma almadım. Çünkü tarlada çalışan, okuma yazma bilmeyen insanlar dahil, bir başkasına yazdırıp bir şekilde ulaşabilir bana... Nitekim öyle de oldu. Türkiye'nin dört bir yanından insanlar, bu şekilde mektupla bana ulaştılar... Onlar da anladılar. *Mavi Ada* programına ulaşmanın tek yolu, mektup yazmak.

— Ne tür mektuplar alıyorsunuz?

— Her dilden, her renkten insan mektup yazıyor bana. Mektuplar o kadar kaliteli mektuplar ki, bazı programlara gelen "Ben şurdan şuyum" ya da "amcama, teyzeme selam" şeklinde değil. Ağır içerikleri olan edebi anlamda kaliteli mektuplar... Bunları bir kitapta topladık zaten. *Mavi Ada Mektupları* kitabında... Haftada yüze yakın mektup geliyor bana. İçersinde kötü diyebileceğiniz hiçbir mektup yok.

— Son olarak gerçekleştirmek isteyip de gerçekleştiremediğiniz, kendinize ütopya olarak belirlediğiniz bir şey var mı?

— Çok uçuk hayallerim yok, ama en büyük hayalim kendi adımı taşıyan bir üniversite kurmak, parası olan herkesin çok kolay ulaşacağı bir şey bu, ama ben bunu yapmayı çok istiyorum...

Öykü

DÜŞSEL BİR YOLCULUK

Semih AKYAZI

Off yahu! Kentte yaşamak mı? Koca gün iş gerilimi, trafik kargaşası. Televizyonda ise izlemeye değer hiçbir şey yok. Varsa da zaten reklam saldırısıyla izlenmez hale getirmeyi beceriyorlar doğrusu.

Bazen kaçıp kurtulsam diye geçiriyorum içimden. Bir köyde küçücük bir kulübeye bile razıyım. Sessizlik içinde. Temiz hava, taze... Zırrrrr! Bir bu eksikti. Günde kaç saatimi telefonla konuşarak geçiriyorum acaba?

"Alo! Ah! Sen miydin hayatım? Hayır hayır, rahatsız ettiğin falan yok! Sesini duyduğuma sevindim. Oldukça iyiyim. Sen nasılsın bakalım? Ne güzel... Senin yanında olmayı çok isterdim. Ama bilmem ki, nasıl olur? Bir şeyler ayarlamaya çalışırım... Ben de seni seviyorum bir tanem! Hoşça kal."

Hata ettim galiba. Bu soru da sorulur mu? *"Sen miydin?"* Başka birisini beklediğimi düşünmüştür mutlaka. Alındı kızcağız.

Mutlak bir sessizlik içinde Chopin. İyi fikir.

Sırtüstü bıraktım kendimi kanepeye. Gözlerimi kapadım ve tinimi müziğin akışına teslim ettim.

"Küçük Asya", ne coğrafyada doğmuşuz! Doğasıyla, insanıyla. Binlerce yıldır talanın, acının, yoksulluğun peşini bırakmadığı yurt. Hemen her yöresini gezdim bu yurdun. Acılarına, sevinçlerine tanıklık ettim. Onlarla ağladım, güldüm. Ama bir yer var ki, bir yarım orada kaldı.

Seninle olmak; beklenmedik şeylere de hazır olmak demektir. *"Hadi bakalım koca tembel, uyan artık!"* diyerek başımda dikildiğinde, yine bir çılgınlıkla karşı karşıya olduğumu anlamıştım. Bir elinde iki şarap kadehi, diğerinde ise bir şişe kırmızı şarap vardı. *"Nereye?"* soruma karşılık sadece, *"sürpriz"* yanıtını alabildim. Bütün oflamalarım ve sızlanmalarıma karşın otomobilin koltuğuna oturmuştum bile.

Otomobili durdurduğunda gün ağarıyordu. Güneş ışınları bir kızıllığın içinden süzülüp Bodrumkale'nin burçlarından aşağıya doğru sarkmaya başlamıştı. Sütunlu yolu geçip, Amfi-tiyatro'ya geldiğimizde ancak ayırdına varmıştım ki *"Kutsal Yerin Kenti Kastabala"*da yeni günün doğuşuna kadeh kaldıracaktık.

Bir tanrıçayı canlandıran oyuncu edasıyla sahnede yerini aldı. Bir eliyle elbisesinin eteklerini toplayıp hafifçe yukarıya çekti. Diğer eliyle de elindeki şarap dolu kadehi bir meşale gibi yukarı kaldırdı: *"Şimdi beni dikkatle dinleyin."* dedikten sonra, sessizliğin sağlanmasını bekleyen bir konuşmacı gibi bakışlarını boş tribünlerin üzerinde gezdirdi, devam etti: *"Göğün bütün tanrıları, tanrıçaları, bereketini bizden esirgemeyen, gümüş girdaplı Pyramos tanığım olsun ki ben Tanrıça Perasia, kalbimi bir ölümlüye kaptırdım. Onu bugüne kadar kimseyi sevmediğim kadar seviyorum. İşte kuşlar uyandı. Şarkılarıyla sevincime katılıyorlar. Haydi, uçun dört bir yana, ulaştırın bu haberi bütün insanlara. Şölenlerle kutlasınlar..."*

Bense şaşkın bakışlarla izlediğim bu kadının gerçekten bir tanrıça olduğu sanısına kapılmıştım. Bütün kent yapıları, sütunları ve insanları ile ayağa kalkmış. Rahibeleri, tanrıçalarının onuruna kor ateşlerin üzerinde yürüyerek, büyük bir ciddiyetle tapınışlarını yerine getiriyorlardı.

"Bu tören senin onuruna ölümlü. Seni seviyorum!"

"Seni seviyorum! Kadehimi sen tanrıçama, kutsal Pyramos'a, doğan yeni güne kaldırıyorum."

O günün doğum günüm olduğunu ancak saatler sonra anımsadım. Yıllar sonra bile usuma düştüğünde, içimde o anki tazeliğini koruyan bu anıyı derimin altına zerk edilmiş kutsal bir dövme gibi bütün yaşamım boyunca taşıyacağım.

Şu anda istediğim tek şey, seninle, orada olabilmek.

Geliyorum Kizzuwatna, Ovalık Kilikia, Yukarı Çukurova'm geliyorum. Geliyorum Toroslar, Amanoslar, koca Pyramos. 'Tammuz'un harman sıcağı. Özlemlerimle geliyorum kaleler kenti. Geliyorum, düşsel bir yolculuk için.

Ah! geçit vermez Toroslar, nasıl da bozmuşlar çalımını. Yüz yirmi kilometre hızla aşıyor otomobiller zirveni.

Sıcağın, emeğin, kızgın bereketin başkenti *Adana*. Buğulu sabahına ilk adımımı atıyorum.

Taşıtların uçarcasına yol aldığı otoyolda gitmeyi sevmediğim için *Adana*'da otobüsümü değiştiri-

yorum. İnsan sıcağının, alınterinin içinden geçip gitmeliyim. Sadece yol almak için gidilen yollardan değil.

Az sonra Adana'yı geçiyor otobüsümüz. Fabrikaların ve işlerine giden kalabalıkların arasından sıyrılıp gidiyoruz. Mapsou Estia'yı teğet geçiyoruz. İşte Şahmaran Kalesi, bütün görkemiyle dikiliyor yanı başımızda. Buradan göremediğim Muwattalli üç bin yıldır Pyramos'un çağıltısına kulak veriyor, üzerine yontulduğu kayadan.

Ceyhan, bir yaradan arta kalan izler gibi, depremden kalan izleri taşıyor derisinde. Derin, baktıkça anımsatan, insanın içini sızlatan izler.

Harun Reşit'in yaptırdığı Toprakkale'yi de ardımızda bırakırken, sağa dönen yola, sonsuz gibi görünen düzlüğe kaydırıyorum dikkatimi. İskenderun'a doğru yol boyunca uzanan portakal bahçelerinin kokusunu duyar gibi oluyorum.

İssos dedikleri bu koca düzlükte kozlarını paylaşmışlar, Makedonyalı İskender ile Persli Dareios. Hangisi utkuyla çıkmış bu savaştan? *(Hangi boğazlaşma için utkudan söz edebiliriz ki?)* Adını buraya bir daha silinmemek üzere kazıtan İskender olmuş. *(Bütün dünyanın Aleksandros dediği bu adama biz neden İskender deriz?)*

Kulaklarıma kılıç şakırtıları, at kişnemeleri, insan çığlıkları geliyor. Tüylerim diken diken oluyor.

"*Hey ölümlü!*"diyen sese döndüm. Kolları iki yana açık sarılmayı bekliyor. Sanki beş bin yıllık bir özlem.

"Seni çok özledim.

"Ben de. Ben de seni çok özledim."

Gözlerinde birer damla yaş toplanıyor. Parmaklarımı götürüp siliyorum. Ağlamamak için zor tutuyor kendini. Elimi sıkıca kavrıyor.

"*Yoldan geldin. Aç olmalısın."*

"Hem de nasıl."

"Enver Usta'ya ne dersin?"

"Bundan iyi bir seçenek olamaz."

Enver Usta sıcak bir ilgiyle karşıladı bizi. Ayak üstü, yıllardır nerelerde olduğumu sordu. Küçücük masamız birçok tabakla donatıldı çarçabuk. Salatalar, ezmeler... Üzerine küçük et parçaları geçirilmiş şişler havada dolaşıyor. Bu tadı özlemişim. Güneş ise neredeyse bütün gücünü üzerimizde sınıyor.

Bu kenti seviyorum. Kışının yumuşak başlılığını, sıcağını, parkını, bahçesini, insanını. Mümkün olduğu kadar gölgeden gitmeye özen göstererek yürürken bunları düşünüyorum. Yıllar içindeki değişimleri görmeye çalışıyorum. Bir çay bahçesine oturuyoruz. Yer yeni ıslatılmış. Topraktan nefis bir koku yükseliyor.

"Keşke gitmemiş olsaydın. Ne iyi olurdu. dedi. derin bir iç geçirerek. Gözlerine baktım. Bir kez yaptın, bir daha yapma der gibi bakıyordu.

"Bugün ne yapıyoruz bakalım?" diyerek konuyu başka bir alana çektim. Şu anda gitmek ya da kalmak üzerine bir tartışmaya girmek istemedim.

Özlem gidermek için iki günümüz var. Zamanı çok iyi değerlendirmeliyiz.

"Kaç gün kalacaksın?" diye sordu. Ne zor soru.

"*iki -İki gün, sadece gün.*" dedim.

"*Kısa bir zaman. Yorulduğuna değmeyecek.* dedi kırgın bir sesle.

Sabah yumuşacık bir öpücükle açtım gözlerimi. Daha şimdiden sıcak bastırmıştı. Ter içinde kalmışım.

"Hadi bakalım gidiyoruz! Madem zamanımız bu kadar kısa. Miskin miskin evde oturamayız.

"Nereye?"

"Nereye istersen. Ben hazırlıklarımı tamamladım. Kalk haydi!'

Sabah berraklığı içinde Amanoslar'a bakıyorum. Birkaç saat sonra güneşin kızgın buğusu altında neredeyse görünmez hale gelecek. Çardak Kalesi ben buradayım diyor. Başını göğe uzatmış. Kaç kez tırmandım o eski patikayı. Çardak'a ulaşabilmek için. Şimdi tekrar tırmanacak gücü kendimde bulamıyorum.

"*Hazırlan ey ölümlü ! Yılan gibi kıvrılan kızgın ve tozlu yolları aşmaya.*

"Seninle olduktan sonra bütün yollar vız gelir bana."

"Silahı sen seç. Otomobil mi, bisiklet mi, yaya mı?"

"Otomobil."

"Tembelleşmişsin ölümlü. Eskiden bisiklet veya yaya derdin."

Çukurova'yı Yaşar Kemal'in romanlarından tanıdık gençliğimizde. Sıcağa, sıtmaya, acıya batmış Çukurova'yı. Çeltik ağasının tekerine çomak soktuğu için sürülen kaymakamın ardından çalınan tenekelerin sesi hâlâ havada asılı durur. Rüzgarla birlikte az az gelir kulağımıza.

İnce Memed gövdesini kayalardan çıkarmış, kartal bakışlarıyla süzüyor ovayı. Bir kayanın üzerine iliştim. Kırmızı, beyaz zakkumların arasından yüzümü Pyramos'a çevirdim. Çağıltıyla akan suyun üzeri incecik bir sisle kaplı. Sessizce zakkumlu yolu yürüyoruz. Bir tapınımdan çıkmışçasına dingin, huzurlu. Ekrem Ataer'in sesi geliyor çok uzaklardan. *"İnce Memed ak gödekten gürledi / Çukurova kulak verdi dinledi / On yedi kurşun yedi yine ölmedi / Tut elimden İnce Memed gidelim / Gidelim gardaş..."*

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

2 Ağustos Pazartesi

Türkiye'de tatsız bir olay için *"Bundan daha tatsızı olamaz"* demek olası değil. Tatsızlık derken kendimi ölçüt almıyorum. Çünkü bu öznel bir ölçüt olur. Sözgelimi ben, para verip bir kadınla yatamam. Bırakın yatmayı, böylesi bir düşünce bile midemi kaldırır. Ama yatanlar var. Nasıl olur, anlamam. Ama böyle yapanları da eleştirmem.

Nesnel ölçütlerdeki tatsızlıktan söz ediyorum. İşte bir örnek. Bugün *Radikal*'da Neşe Düzel, *İstanbul Tabip Odası Başkanı* Gençay Gürsoy'la konuşmuş. Konuşmanın konusunu Neşe Düzel şöyle anlatıyor, *"Olayı 2001 yılında Cumhuriyet Bilim Teknik eki ortaya çıkardı. İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Kemal Alemdaroğlu, bir Amerikalı doktorun yazdığı kitabı alıp kendi imzalarıyla yayımladığını ortaya koydu."*

Olayı anımsıyorum. Olay, birçok kez gündeme getirildi. Şimdi bir kez daha Gençay Gürsoy'la gündeme geliyor bu konu. Gürsoy, *"Avrupa'da 'intihal'den suçlu bulunan bir rektör, ebedi tatile ayrılırdı"* diyor.

Bu iş uluslararası duruma gelmiş. Neşe Düzel, şöyle diyor, *"Virginia Üniversitesi, resmi internet sitesinde Kemal Alemdaroğlu'nu açıkça eser hırsızlığıyla suçladı."*

Peki bu suçlamalar karşısında Alemdaroğlu ne diyor. Bildiğim kadarıyla Alemdaroğlu, bu konuda hiç konuşmadı.

Neşe Düzel, Gençay Gürsoy'a, *"Siz, iki ay meslekten men cezasına çarptırmadan önce Alemdaroğlu'ndan savunma istediniz mi?"* diye soruyor. Gürsoy'un yanıtı şöyle, *"Soruşturma sürecinde savunmalarını istedik. Dosyada her birinden alınmış savunmalar var. Alemdaroğlu 17 Temmuz 2003'deki savunmasında kitabın ihtihal olmadığını bile söylemiyor. 'Siz beni yargılayamazsınız. İstanbul Üniversitesi rektörlük makamı bir meslek odası tarafından denetlenemez' diyor."*

Çok tatsız bir olay değil mi...

Eleştiri adlı eserimin ilk baskısında Hüseyin Rahmi'yle Ömer Seyfettin'in adlarını karıştırmıştım. Bunu öğrendiğim gece, kendimi öldürmeyi düşünmüştüm.

Çok... çok utanmıştım kendimden. Yayınevi bir düzeltme basmış, tek tek kitabın içine koymuştuk...

3 Ağustos Çarşamba

İnsancıl dergisine gençler ürün gönderir. Öbür dergilerde nasıl olur, bilmiyorum. *İnsancıl*'da bir yazı kurulu var. Gelen ürünler yazı kurulundaki yetkili arkadaşlara verilir. Arkadaşımız bu ürünü değerlendirir. Daha sonra bu değerlendirme ürün gönderene iletilir.

Genç insana gerekirse kitap önerilir. Genç insanın donanımlı olması istenir çünkü.

Bu değerlendirmeler kimilerini kızdırıyor. Kızan genç, ürününü değerlendiren arkadaşımızla didişmek istiyor.

Hemen şunu söylemeliyim. Bu durumda dıdışmek isteyenle ilişki kesiliyor.

İnsancıl, gençlerin önünü açmak için uğraş veriyor. Bundan ötürü *İnsancıl*'la didişmenin bir anlamı yok. Didişmeye de izin vermiyoruz.

Genç insan, edebiyatın uzun bir yürüyüş olduğunu hiçbir zaman unutmamalı. Edebiyatta güncel başarı yoktur. Dahası hiç başarı yoktur. Edebiyat bir iş değildir.

Sorun, edebiyatın kişide somutlaştırılmasıdır. Bu, ciddi, disiplinli bir uğraş ister. Üstelik hayat boyu sürer.

Edebiyat, boş zamanı doldurmak değildir. Edebiyatın kişide somutlaşması birçok "eğlence"nin ertelenmesini zorunlu kılar.

Kavgayla, gürültüyle, didişmekle edebiyat kişide somutlaşmaz... Donanım, özellikle felsefi bir donanım, olmazsa olmaz koşuludur edebiyatın. Kırıntı, ansiklopedik bilgilerle edebiyat somutlaşmaz kişide.

Edebiyat somutlaşmazsa kişide, o kişi edebiyata saygı duymaz. Ayağa düşürür edebiyatı.

Zıpırlık güncel olabilir. Ama edebiyat ağırbaşlılık ister.

Donanım dedikte Kagan'ın bir sözünü alıyorum buraya. Bakın ne diyor Kagan, *"Sanatsal eğitim, **insanın sanatla ilintileri**'nin biçimlenmesidir. Buysa, ilkin sanat sevgi'sinin gelişmesini, sanata **içten gereksinim** duyulmasını, ikinci olarak da, sanatın anlamı, özgül değerleri ve simgesel dili anlayışının gelişmesini içine alır. (...) estetiksel eğitim, bütün öbür eğitim biçimlerinin **zorunlu** ve **çok önemli** bir yanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Estetiksel eğitimin sanatsal eğitim ile sımsıkı bağıntı içinde oluşunun bir nedeni de budur."* (Prof. M. Kagan, *Güzel-*

lik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat, Türkçesi: Aziz Çalışlar, Altın Kitaplar, İstanbul, 1982.)

Daha oluşmamış, insani kapsama ulaşamamış öznel duyguların dışlaması değildir edebiyat.

İnsancıl, genç insanın donanımlı olmasını ister. Bize ürün gönderelere önerilerin amacı budur.

İnsancıl çeşmesi akıyor. Bu çeşme, genç insan donanımlı olsun istiyor. Ürün gönderdiysen bize kulak ver. Didişmek istersen çeşme kapanır.

Bunu unutma.

6 Ağustos Cuma

Gerçekçilik tartışmalarında Bloch, Lukacs'ı şöyle eleştirir, *"Lukacs kapalı, objektivist bir realite anlayışıyla düşündüğünden, Dışavurumcuları incelemeye başladığında da kapitalizminki bile olsa bir dünya imajını parçalayarak kendilerince kurcalayan sanatçıların bu girişimini inatla reddetmek zorunda kalıyor."* (*Estetik ve Politika*, Çev. Dr. Ünsal Oskay, Eleştiri Yayınevi, İstanbul, 1985).

Lukacs, aynı eserde, bu eleştiriyi şöyle karşılar, *"Marx, 'her toplumda üretim ilişkileri bir bütünlük oluşturur' diyor. Burada 'her' sözcüğünün altını çizmek gerekiyor."*

Burda sorun şudur. Burjuva dünyası bütünlük içindedir. Ama bu bütünlük açıkça görülmez. Burjuva dünyasını oluşturan üyeler bağımsızmış gibi görünür.

Bu ögelerin bağımsızmış gibi görünmesi iki durumda sorun yaratıyor. Birinci durum günlük hayatta... Sözgelimi, bankalar, silah fabrikaları, savaşlar, petrol şirketleri, burjuva yayınevleri bağımsız ögelermiş gibi görünüyor. Burjuva dünyasının bütünlüğü görünmediği için yanlış irdelemeler yapılıyor.

Bunun sanat açısından önemini şöyle vurgular Lukacs, *"Her önemli gerçekçi sanatçı kendi yaşamdeneyimlerinden elde ettiği materyale kendince bir biçim ve üslup kazandırır, soyutlama tekniklerinden yararlanır. Fakat amacı nesnel realiteyi yöneten yasalara nüfuz edip bunların gerçeğini kavramak; dolayımsız olarak algılanabilenle yetinmeyip, derinde olanı, saklı olanı, dolayımlı olarak algılanabilen toplumu oluşturan ilişkiler ağını ortaya çıkarmak ve bunu anlaşılır, görülür kılmaktır."*

Lukacs'ı izleyerek söylüyorum. Bu, gerçekten çok zordur. Şundan ötürü. Önce bilinç düzeyinde bu ilişkileri bulup çıkaracaksın. Sonra estetik bir nesne yaratacaksın.

Dışavurumcuları bu açıdan eleştirir Lukacs. Çünkü onlar, yüzeydeki görüngüleri temel diye alıyorlar.

"Edebiyat" der Lukacs, *"nesnel gerçekliğin yansıtıldığı özgül bir yol ve yöntem formu ise, o zaman edebiyat için realiteyi nasılsa öyle kavramak ve yansıtmak; yalnızca, dolayımsız olarak ve yüzeydeki görünümüyle kendini açığa vuranı yeniden-üretmekle yetinmemek, hayati bir önem taşımaktadır. Bir yazar, gerçekliği, aslına uygun olarak tasvir etmeye yönelmişse; yani o fanatik bir realist ise, o zaman, yazar olarak sorunu felsefi boyutta düşünüyor olsa da olmasa da totalite sorunu o yazarın kendisi için belirleyici derecede önem taşıyacaktır.*

Bu, Lukas'ın şairlere, yazarlara ciddi bir uyarısıdır. Bu uyarıya bütünüyle katılıyorum.

Bir yazar, ya da şair, önce nesnel gerçekliği doğru bir biçimde kavramalıdır. Bunun önemini, Lukacs, Lenin'den aktardığı şu saptamayla berkittirir. *"Lenin totalite kategorisinin pratikteki önemi üzerinde ısrarla durmuştur. 'Bir nesne'yi enine boyuna bilebilmek için, onun tüm görünümlerini, tüm yanlarını (aspect), tüm ilişkilerini, tüm dolayımlarını (mediations) ortaya çıkarmak, kavramak büyük önem taşır. Bunu hiçbirimiz yapamayız, fakat* ***noksansız bilme işindeki ısrarımız*** *bizi yanlışlıklardan ve zihinsel katılık ve durgunluktan (inflexibility) korur.* (Vurgu Lukacs'ın)

Bilme işinde değil, bilmeme işinde ısrar, kişiyi ya naturalizme ya da postmodernizme götürüyor.

Sanat, cehaletin sığınağı değildir.

7 Ağustos Cumartesi

Hep söylerim. Beynimizin ciddi bir eksikliği var. Sözgelimi, mide boşsa, durumu bildiriyor bize. Açlık duygusu veriyor. Ama boş beyin, bunu bildirmiyor bize. Bundan ötürü, çoğu kişi boş beyinle yaşıyor. Boş beyin durmuyor, çalışıyor, fitne üretiyor, dedikodu üretiyor.

9. yüzyılda Abbasi halifesi Me'mun *Beytül-Hikme* adlı bir bilim evi kuruyor. *Beytül-Hikme, Felsefe Evi* anlamına geliyor.

Bu dönem İslam uygarlığının şahlandığı dönem. Daha sonra *Beytül-Hikme* yerine *Beytül-Fitne* evi kuruluyor. İslam dünyası kararıyor.

Bakıyorum, şimdi de kimi kişiler, evlerini *Beytül-Fitne*'ye çeviriyor.

Biralar arka arkaya devrilirken boş beyinler hızla çalışıyor, kahkahalarla, hırstan büzülmüş suratlarla fitneler üretiliyor.

Neyle ilgili bu fitneler. Tabii *İnsancıl*'la ilgili, benle ilgili. Fitne durduğu yerde durmuyor, bana kadar geliyor. Boş beyinlerin ürettiği fitnelere acıyorum.

Şunun için acıyorum. İnsan beyninin gelişimi milyonlarca yıl süren bir mücadele. İnsanın beynini bilgiyle doldurmaması, bu mücadeleyi yadsımasıdır. Bu yadsıma önünde sonunda beyni çürütür. Beyin, birlikte fitne ürettiklerine karşı da fitne üretir.

Bakın islam dünyasına... bu dediklerimin orda doğruluğunu görürsünüz. İslam dünyasının gerılığının temel nedeni fitnedir.

Ben, *İnsancıl*'a karşı kurulmuş birçok *Beytül-Fitne* biliyorum. Hepsi kendiliğinden dağıldı.

Yeni *Beytül-Fitne*'nin de sonu böyle olacak. Birbirlerini fitneleye fitneleye önüme düşecekler.

Peki, bu işin gönül acıtıcı, üzücü yönü yok mu. Var. Emek verilen, gözünün içine bakılan, incinmesin diye kelime seçilen kimi kişilerin de *Beytül-Fitne*'ye gönüllü üye olmaları.

Ama elden ne gelir. Yıllar önce Beyazıt'ta ikramiye çekilişleri yapan bir adam şöyle seslenirdi. *"Şansın var gelir Hint'ten Yemen'den / Şansın yoksa ne gelir elden."*

Kendini *Beytül-Fitne*'de harcayan için ne gelir elden.

11 Ağustos Çarşamba

Eskiden ağustos ayı için **"On beşi yaz, on beşi kış"** denirdi. Takvim değişikliği nedeniyle, eskinin 15 Ağustos'u, 1 Eylül oldu şimdi. Ama bu tekerleme benim dilimde duruyor.

Şimdi yağmurlu bir günde yazıyorum. Ağustos'un başından beri süren boğucu sıcaklar, dün gelen yağmurla, en azından bir süre için durdu.

Sıcaktan Alanya'da korktum ben. Kıyıda güneşten kavrulanların görünümünü de hiç beğenmedim.

Büyük laf etmeyeyim, ama ciddi bir zorunluluk olmadıkça Akdeniz bölgesine gitmem. Sıcağı da, denizi de oraları sevenlerin olsun.

Görüyorsunuz, dedikodu yapıyorum. Alanya'yı, Akdeniz bölgesini çekiştiriyorum. Ama gizli köşelerde değil. Herkesin içinde Alanya'yı, övüp, gizli köşelerde yermiyorum..

Bir tarihte felsefe için dedikodu demiştim. Bakın Popper nasıl çekiştirir Hegel'i. *"Hegel en harikulade şeyleri başarmıştı. Usta bir mantıkçı olduğundan salt metafizik şapkalardan gerçek fiziksel tavşanlar çıkarmak onun güçlü diyalektik yöntemleri için çocuk oyuncağı idi."* (K. R. Popper, *Açık Toplum Düşmanları* Cilt II., Çev. Harun Rızatepe, Türk Siyasi İlimler Derneği Y. Ankara, 1968.)

Popper, açıktan açığa eleştiriyor Hegel'i. İsteyen yanıt verir buna. Ama **Beytül-Fitne**'de gizli gizli onu bunu çekiştirmek felsefe değildir. Bu tür eylem, erdem yoksunu bir eylemdir.

12 Ağustos Perşembe

Dil, gerçeklik ilişkisinde her zaman bir sorun vardır. Dil, gerçekliği ne kadar, nasıl gösterir. Hep tartışılmıştır bu. Ömer Naci Soykan, dil-anlam üstüne şöyle der, *dilin kendi dışına gönderme yaptığı yere de nesne dünyası diyoruz. Dil, bu nesne dünyasında nesnelere, nesne durumlarına ve olaylara gönderme yapar; daha doğrusu dilden bunlara göndermeler yapılır. Ve elbette bunları yapanlar dil kullanıcılarıdır. / Kısaca özetlersek, demek ki dil ya kendisine, dil dünyasına ya da kendi dışına, nesne dünyasına gönderme yapar. Ve anlam da bu göndermelerden başka bir şey değildir."*(Ömer Naci Soykan, *Anlam Çözümlemeleri, Arayışlar, Felsefe Konuşmaları 1*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003.)

Ben, *"canım sıkılıyor"* dersem bu, dil içine gönderme oluyor. Çünkü "can sıkıntısını" göstermezsin. Can sıkıntısı nesne değil. Ben bir olayı gösterirsem, *"Bak, adam düştü"* dersem, bu dil dışına gönderme oluyor.

Şimdi sorun şu. Dil kullanıcı, hem dil içini, hem nesne dünyasını gösterirken, gerçekliği başka türlü gösterebilir mi.

Gösterir.

Sözgelimi, canı sıkılmayan biri, sevdiğinin ilgisini çekmek için, *"canım sıkılıyor"* diyebilir.

Bu, nesne dünyasını gösterirken de yapılır. Adamın biri, diyelim, birine çelme taktı, düşürdü. Adamın arkadaşı, düşüreni korumak için, *"Düşürülmedi, düştü"* derse gerçekliği başka türlü göstermiş olur.

Şöyle bir öykü anlatırlar. Konfüçyüs zamanında baskıcı, zorba bir prens ölmüş. Konfüçyüs *"Öldü demeyin, geberdi deyin"* demiş.

Dilin bu yapısını Bacon da irdeler. Çarşı-pazar idolleri dediği bu durumu şöyle dillendirir Bacon, *"Çarşı-Pazar İdolleri, idollerin en kaygı verici olanıdır, yani, bunlar kelimeler ve adların birliğinden dolayı, anlığın etrafını kuşatmış idollerdir. Çünkü sözcükler, gerçekte anlık üzerine ettiği halde, insanlar akıllarının sözcükleri yönlendirdiğini hayal ederler."* (F. Bacon, *Novum Organum*, Çev. S. Önal Akkaş, Doruk Y. Ankara, 1999.)

Şu kesin, dilin kullanıcısı, gerçekliği farklı gösterebilir. Sözgelişi ABD, hangi ülkeye abanacaksa *"Özgürlük, demokrasi götüreceğim"* der.

Şimdi bütün bunlardan sonra bir soru.

Sabahattin Ali,

- Öldü mü
- Öldürüldü mü
- Katledildi mi

Bunun yanıtını *Sabahattin Ali, Markopaşa Yazıları ve Ötekiler* adlı kitaptan öğrenelim. (Derleyen Hikmet Altınkaynak, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul. 2002.) *"Sabahattin Ali 25 Şubat 1907'de Gümülcine'de doğdu. 2 Nisan 1948'de Kırklareli'nde öldü.*

Gördünüz mü. Sabahattin Ali, 1948'de Kırklareli'nde ölmüş. Ama yazı devam ediyor, *"Sürekli izlendiği için yurtdışına kaçmak istedi, ancak Kırklareli dolaylarında bir kaçakçı tarafından öldürüldüğü iddia edildi."*

N'oluyor şimdi. Sabahattin Ali, önce ölüyor. sonra yurtdışına kaçmak isterken bir kaçakçı "tarafından" öldürüldüğü iddia ediliyor.

Görüyorsunuz değil mi dilde anlam nasıl oluşuyor. "Yurtdışına kaçmak"la "yurtdışına çıkmak" arasındaki anlam farkını da unutmayın, olur mu.

14 Ağustos Cumartesi

Bir kitap okuyorum. Bu kitabın yazılış yöntemi üstünde düşüncelerimi söyleyeceğim. Hem kitabın, hem yazarın adını vermiyorum. Bu yöntemi birçok yazar kullandığı için, tek bir yazarın ismini verirsem, bu, yazara haksızlık olur.

Yöntem şöyle. Yazar, bitmez tükenmez alıntılarla, o konu üstüne neler söylendiğini saptıyor.

Okumaya devam ediyorum. Bekliyorum, bakalım yazarımız ne söyleyecek, yazarımızın bu konuda düşüncesi ne...

Yazarımız bütün bu alıntılardan sonra bir şeyler söylüyor, ama söylediklerinin dişe dokunur bir yanı yok.

Şu bilinmeli. Yazarlık, yazı yazmak değildir. Yazarlık, düşünce mücadelesidir.

Yazarlığın bir yanı da matematik bakıştır. Matematik bakış, kişiye, gerekli olanla, gereksiz olanı ayırmayı öğretir. Bilirsiniz, matematikte beş tane dördü, alt alta yazarak toplamayız. Dörtle beşi çarparız. Yazarlık da böyledir. Yazar, gerekli olanla, gereksiz olanı ayırmasını bilen kişidir.

Kimileyin öyle kitaplar okumak zorunda kalıyorum ki, yazarın 20 sayfada anlattığını, ben bir sayfada anlatırım. Burdan şuraya geliyorum. Yazarlık, gevezelik değildir.

Kimileri, kendini anadan doğma yazar sanıyor. Döktürüyor da döktürüyor.

Yazar, diline saygı gösteren, dilinin inceliklerini bilen, bilmesi gereken kişidir.

Yazar, bilmediğini yazmayan kişidir.

Yazar, bağnaz olamaz.

Yazar, kişisel çıkarını gözetmez.

Sonsöz. Hiç kimse anasından yazar olarak doğmaz. Yazarlık, öğrenilir.

19 Ağustos Perşembe

Sabah serinliğinde yürürken, aklıma, Fenerbahçe'yi birinci yapan büyücü düştü. Geçen yıl, bir büyücüye büyü yaptırmışlar, Fenerbahçe birinci olsun diye. Büyücü parasını istiyormuş şimdi.

Boş inanca karşı çıkan İbn Rüşd'ün sarsıldığını duyumsuyorum. İbn Rüşd'e bilimi savunduğu için şöyle ceza verildi. Kurtuba camisinin merdivenlerine oturtuldu. *"Bu kişi dinsizdir"* diye yüzüne tükürtüldü.

Kant, *"Aklını, özgürce kullanma cesaretini göster"* dedi.

Marks, doğa güçleri üstünde gerçek denetim kuruldukta mitolojinin biteceğini söyledi.

Peki nerdeyiz şimdi. Nerde olacağız. Bir arpa boyu yol gittik.

Neden bu durumdayız.

İlk neden bilincin aydınlanmaması... Aydınlanmamış bilinç boş inançlarla dolar. Fala, büyüye inanır.

Öbür neden, bilim, insanın sorunlarını çözemedi. Bu çözümsüzlük, aydınlanmamış bilinçle birleştikte, boş inançlar yürür gider.

Tabii bu durumun ciddi bir pazarı var dünya ölçeğinde. Uzaydan ses geldiğini söyleyen dernekler kuruluyor. İnsan belirsiz bir geleceğe sığınıyor. Belirsiz bir gelecekten umut bekliyor.

Burjuva dünyasının da işine geliyor bu. Sıkıntılardan arınan insan, işine dört elle sarılıyor.

Çeşitli yöntemlerle yumuşatılıyor insan. Belirsiz geleceğe sığınan insan, burjuva dünyasının umutsuzluğuna aldırmıyor.

Öte yanda barlarda sabahlayan insanlar. Vur patlasın çal oynasın bir hayat...

Acınacak bir durum.

23 Ağustos Pazartesi

Sevindirici bir serinlikte yazıyorum.

Dün, soluk almayı zorlaştıran, boğucu bir hava vardı İstanbul'da. Doğa, durmuştu. İçimden "Hadi hareketlen" diyordum. Saat 24.00 sularında hareketlendi doğa...

Trakya'dan gelen serin havayla rahatladım... Doğa hareketlenirken ben gazeteleri okuyordum, durgun durgun... *Zaman*'da Nuriye Akman'ın söyleşisiyle ben de hareketlendim.

Beni harekete geçiren söyleşiden söz etmeden önce şunu söylemeliyim. Burjuva dünyası, olağandışı işleri olağan duruma getiriyor. Bu durum, burjuva dünyasının işleyişine alıştırıyor insanı. Son derece insanlık dışı, son derecce olağandışı işler, insanın alışkanlığı yüzünden tıkır tıkır işliyor.

Şimdi beni hareketlendiren söyleşiye geliyorum. Nuriye Akman New York'ta bir gençle konuşmuş. Bu gencin işi, kendi anlatımıyla, *"müslümanlara cenaze hizmeti"* sunmak.

Bunda olağanüstü bir durum yok. Binlerce yıldan beri ölüler, ya gömülüyor, ya yakılıyor.

Şimdi beni hareketlendiren noktaya geliyorum. Bu genç şöyle diyor, *"Cenaze işleri Amerika'da endüstri haline geldi, borsası da var, mafyası da.*

Görüyor musunuz, burjuva dünyası, ölü gömme işini ne duruma getirmiş. Genç, Nuriye Akman'a anlatıyor, *"New York civarındaki cenaze hizmetleri 4 milyar dolarlık bir endüstri. Cenaze firmalarının bağlı olduğu bir yer var ve borsada para kazanıyorlar. Allah bereket versin; bu işten biz de iyi kazanıyoruz."*

Burjuvazi, ölünce bile peşimizi bırakmıyor.

Bu söyleşi bana *On İki Sandalye* adlı romanı anımsattı (İlya İlf-Yevgeni Petrof, *On İki Sandalye*, Çev, Mehmet Özgül, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2002.)

Şimdi bu romandan bir bölüm, *kasabada bolca cenaze levazımatçısına rastlandığı halde bunların müşterisi o denli bol değildi. Üç yıl önce (...) 'İçeri Buyrun' cenaze işleri bürosu iflas bayrağını çekmiş, kasabanın en iyi iş yapan cenaze levazımatçısı Bezençuk usta ise düştüğü zor durumdan kurtuluşu, kendini içkiye vermekte bulmuştu. O günlerde adamcağızın, özene bezene yaptığı en güzel tabutunu rehine bırakarak durumunu biraz olsun düzelttiği söyleniyor."*

Kasabada ölen azdır. Bu yüzden, *"Bezençuk parke döşeli kaldırımda sarsak sarsak"* yürür.

Bezençuk usta neden parke döşeli kaldırımda sarsak sarsak yürüyor. Romanda bunun nedeni şöyle anlatılır, *"Tabut ustası kasabada yeni birinin ölüp ölmediğini öğrenmek için gün boyunca sokak sokak sürterdi."*

Nerden nereye... Bezençuk ustalar yok. Şimdi ölümüzü bile metalaştıran burjuvazi var.

24 Ağustos Salı

Gazetelerde okudum. *Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu, Barışarock Müzik Festivali* düzenlemiş.

ABD karşıtı gençlerin şenliğiymiş bu. Şenlikte bol bol bira, şarap içilmiş. Hipi kılıklı gençler, sık sık ABD'ye tepkilerini dillendirmişler.

Bunları okudukta güldüm. Amaç eğlenmek mi, ABD'ye tepki mi belli değil. Amaç eğlenceyse, bir sorun yok. İçki masasında ABD'ye atıp tutmanın bir sorun olamayacağı gibi. Ama ABD'ye tepki etkinliği eğlenceye dönüşmüşse burda bir sorun var.

ABD'ye... emperyalizme tepki, bira içerek, şarap içerek, rock dinleyerek olmaz. Son derece ciddi bir konunun hafife alınmasıdır bu.

Benim bu tür etkinliklerden anlamadığım söylenirse, bu savı, kabul ederim. Hem bu türlü etkinliklere hem de rock'a hiçbir zaman ısınmadım. Şimdi değil gençliğimde de böyle patırtılı yerlerden hiç zevk almadım. Hep uzak durdum bu yüzden.

Hele, yırtık pırtık giysilerle, yakası bağrı açık gömleklerle bir olguya tepki vermedim.

Bu tür tepkileri de düşünsel zayıflık olarak gördüm.

Yine söylüyorum. Gençlerin eğlenmesinde gözüm yok. Ama *"Ben ABD'ye tepki gösteriyorum"* diye şarap, bira içmeyi, nargile fokurdatmayı anlamam.

Göz koyarım.

Kendi kendime de soruyorum. Bu gençlere haksızlık mı yapıyorum yoksa. İşte şurdan burdan gelmişler, rock müzikle ABD'ye tepkilerini gösteriyorlar. Sen bu tür toplantıları, bu tür müzikleri sevmiyorsun diye, ne diye eleştiriyorsun gençleri.

Geçen gün bir arkadaş söyledi. Biri *"Gündoğdu geçimsizdir. Nasıl geçiniyorsun onla"* demiş.

Haklı. Geçimsiz olmasam, gençlerin eğlencesine karışır mıyım.

Yine de Heidegger'i izleyerek şunun sorgulanması gerekmez mi. Böyle eğlentili tepki ilk akla gelen klişelmiş durum, "düşmüşlük" sayılmaz mı.

Yine Heidegger'i izlersek bu durum *"bu dünyaya kapılmaktır."* Böylesi kişi, kendine gitmez. Kendini sorgulamaz. Kişilikli bir varlık olarak kendini ortaya koyamaz.

Böylesi kişi kullanılmaya hazırdır. Evindeki su bardağı gibidir. Kullanılmaya hazırdır.

Burdan daha genel görüngeyle bakarsam şunu görüyorum. Böylesi kişileri, kullanılmaya hazır nesne durumundan çıkarmak, bilinçli bir özne durumuna getirmek gerçekten de çok zor.

Kullanmalık nesne konumundan, bilinçli özne konumuna geçmek sancılı bir yol. Bu sancılı yola dayanamayan kişi, hemen dirsek vuruyor, onu, kendine götürmeye çalışana.

Kullanmalık nesne olduğunu bilmeyen bu kişilere gerçekten üzülüyorum.

27 Ağustos Cuma

Bugün kuş cıvıltılarıyla yürürken, doğanın iyileştirici gücünü düşündüm. Herkes için böyle değil ama. Doğaya meta diye bakanlar, doğanın iyileştirici gücüyle ilişkiye giremez.

Bir de doğa bilincinden yoksun yaşayanlar var. Böylesi kişiler de doğanın iyileştirici gücüyle ilişkiye giremezler.

Doğayı bilinç düzeyinde kavramak, doğanın gücünü derinlikli bir biçimde duyumsamak gerekiyor.

Doğaya, özne-nesne ilişkisi gibi bakılmamalı. Ben özne, doğa nesne değil. Hem Ben, hem doğa öznenin ikili yapısı. Öznenin bir yanı Ben, bir yanı doğa.

Bu görüngüyle, ancak doğanın iyileştirici gücüyle ilişkiye girebilirsin. Diderot, boşuna söylememiş, *"Doğa, insanı sağaltır"* diye.

Koşullar n'olursa olsun, sabah gözümü açtıkta sevinirim. Doğayla birlikte uyanıştır bu.

Gece uyuduk, dinlendik. Homeros'un deyişiyle *"Sarı urbalı şafak"* görünür az sonra.

Sokaktayım.

Ağaçlarla, çiçeklerle bakışıp bakışıp gülümsüyoruz. Birlikteyiz, birlikte yaşıyoruz.

Serçeler, güvercinler, kediler, köpekler beni tanıyor. Hiçbiri kaçmıyor benden. Hep biziz çünkü.

Bugün bir serçeyle birlikte dolaştık... Hep iki adım önümdeydi serçe. Ben yaklaşıyorum o iki adım sıçrıyor.

Serçenin benden bütün bütün korkmamasına sevindim.

Ben doğanın içindeyim. Doğa benim içimde. *"Sarı urbalı şafak"* uzaktan göründü. El salladım.

Kendime el salladım. Uzaktan görünen *"Sarı urbalı..."* bendim.

Doğa, içimi sevinçle doldurur. İçimde olduğu için. O, benim içimde, ben de onun içindeyim.

İç içe yaşıyoruz.

Arada aklıma düşer. Ya ben de doğaya nesne ya da meta diye bakan biri olsaydım. Bakar kör olurdum o zaman. Güzelliksiz yaşayan bir zavallı.

İçim titrer böyle düşününce...

Neyse, öyle biri değilim.

Gece kalktıkta, gökyüzünü tararım. Yıldızlar, bulutlar... Gece, doğanın kendi içine çekilişidir. Saklanmıştır doğa.

Sabah gözümü açtıkta sevinirim. Bir koşu giyinir, kendime yürürüm... doğaya...

28 Ağustos Cumartesi

Kierkegaard'ın *İroni Kavramı* adlı eserini okurken (S. Kierkegaard, *İroni Kavramı-Sokrates'e Yoğun Göndermelerle*, Çev. Sıla Okur, Türkiye İş Bankası Kültür Y., İstanbul, 2003.) şöyle bir nota rastladım. Kierkegaard, bu notta şöyle der, *"Her bilgide cesaret vardır ve ancak hayatını önce sürecek kadar cesur bir adam onu kurtarabilir. Geri kalan herkes, karısını geri getirmek için yeraltına inen Orpheus gibidir; tanrılar ona karısının ancak hayaletini gösterirler, çünkü onu, aşkı için hayatını öne sürecek cesareti olmayan samimiyetsiz bir çalgıcı gibi görürler."*

Bunu okudukta, nasıl çok hızlı koşan biri, birdenbire durursa, ben de öyle durdum.

Bir doğrunun böylesine, alevli bir tokmak gibi, insan hayatını sarsıcı vuruşla söylenmesi beni sarstı.

İçimi kemiren, *"Ben boşa mı yaşadım"* duygusu, alevli tokmağın altında tuznan buz oldu.

Şurda burda okuduklarım... gördüklerim... duyduklarım... sıfır altı bilgisizlikle bir araba laf edenler... yazanlar, bende, kendime acıma duygusu uyandırıyordu. Çünkü ben, bilgi edinmek için bütün hayatımı erteledim. Gerçekten de hayatımı öne sürerek yaşadım.

Bugün de öyleyim. Daha geçen gün bir kavramın tam anlamını bulmak için, tam üç gün, sormadığım kişi, bakmadığım kitap kalmadı. Kavramın tam anlamını bulana kadar, bütün okumaları erteledim.

O kavram güdücü örge oldu bende.

Salata yaparken, yemek yerken, rakı içerken hep gözümün önünde durdu. Üçüncü gün, kavramın tam anlamını buldum da rahatladım.

Orpheus'a geldikte... *"aşkı için hayatını öne sürecek cesareti"* olmadığı için karısını ona vermez tanrılar.

Benim bu söylediklerim, ya da Kierkegaard'ın söyledikleri, bugün büyük çoğunluğa yabancı gelebilir. Bildiğin bir kavram var. Biliyorsun işte, ne araştırıyorsun.

Ben oturuyorum, bilgim, doğru mu diye üç gün araştırıyorum.

Aşkı için hayatını öne sürmek... Günümüzde büyük çoğunluk için ne anlamsız bir söz. Bir kadın ya da bir erkek için hayatını öne sürme cesareti... Ne demek bu. Bu dünyada kadın mı, erkek mi yok. Biri ölmazsa, biri olur. Ne diye hayatımı öne sürecek mişim.

Tabii, böyle bir hayat sığ bir hayattır. Sıkıntı verir insana. Ama temel çelişki şurdadır. Kendini mutsuz eden, sığ yaşamasına neden olan bu sistemi, kendini tüketerek üretir böylesi kişi.

Yazık bir hayattır bu. Yazıklanması gereken bir hayattır bu.

Korkaklar, bilgiyi de, aşkı da ucundan tutar. Bu yüzden bilgiyi de, aşkı da yüzüne gözüne bulaştırır.

31 Ağustos Salı

Kierkegaard, *İroni Kavramı* adlı eserinde, Ksenephon'un, Platon'un, Aristophanes'in, Hegel'in Sokrates'in yorumlamalarını irdeler.

Ksenephon'un bütün amacı, Atinalıların Sokrates'e haksızlık ettiklerini göstermektir. Kierkegaard, bu konuda şöyle der, *bu konuda o kadar başarılı olmuştur ki, insan kolayca onun amacını, yapılan işin bir hata ya da saçmalık olduğunu sanabilir. Öyle ki, Sokrates için yaptığı savunmada, onu tamamen masum, hem de kesinlikle zararsız biri olarak gösterir. Bu yüzden insan merak eder: Atinalılar nasıl bir iblisin büyüsüne kapılmışlardır ki, ne iyilik ne kötülük yapan, kimseye karşı çıkmayan (...) çenesi düşük ve komik ve komik ihtiyarlarda gördüklerinden bambaşka şeyler görmüşlerdir Sokrates'te. (...) Bu, dünyada eşi benzeri olmayan bir ironidir."*

Burası pek önemli değil. Kierkegaad'ın önemli saptaması şu. Ksenephon neden böyle yaptı.

Halkın yaptığı şu. Halk araştırmaya *"durgun bir yalağın önünde başlar ve son bulur."* Oysa Sokrates'te *"bilgi ancak çalkalandığı zaman iyileştirici olur."*

Ksenephon'un ilk göremediği bu. Ama daha önemlisi, *"Sokrates'in cevplarını duymak da anla-*

DOST II

Berrin Taş'a

Merhaba dostum
toz toprak içindesin
parçalanmış rüzgar gülü
güneş kokan saçların

Bağrında bir acı büyüttün
biliyorum
tanıdım acını
seni tanımadan önce
hapishaneleri dolaştı anam
bağrında büyüttüğü sancının
yırtık, kanlı izini sürdü
hapsolmadı acıya ama
tıpkı senin gibi

Dört mevsim
geceyi gündüze kattın
zakkum devşirdin
yosunlu kayalardan
yine de
senden fışkıran ırmak
tertemiz insna dolu

Senin dizelerinde
ayağa kalkar insan
kardeşlerine yürür
uzatır ellerini
sımsıkı sarılır

İşte, eli öpülecek bir kadın
dedim kendime
demir katılığındaki
o yangın günlerinde
alevlerin içindeydin
dimdik ayakta

Gözyaşlarını anımsıyorum
ki onlar
söndüremezdi
bir çiçeğin yanışını

Kaç çiçek yitirdik biz
ekip biçerken toprağı
kaç don kırdı
taze fidanları
buzdan alevlerle

Derler ki
ürün her zaman iyi olmaz
kurusa da fidan
durduramaz ilkyazı
bahar bir çiçekle gelmez
milyonlarcasıyla coşkuyla gelir
ondan yeşermiş ellerin

Yıkan şimdi
tan ışıklarıyla
gökkuşağını sar saçlarına
sana sesleniyorum
hepimiz adına
merhaba dostum
merhaba.

Yılmaz ZİR

makla eşdeğerdir, yanlış anlayacaksanız, duyamazsınız."

Ksenephon, görüyor, ama duymuyor. Burası önemli. Peki neden duyamıyor Sokrates'i. Çünkü Ksenephon'un düşünce yapısı, Sokrates'i duymayı engelliyor.

Bilinç açıcı saptayış bu. Kimileyin, burnunuzun dibindeki kişi, sizin söylediklerinizi anlamıyorsa şaşırmayan. Düşünce yapısı, sizi anlamaya engeldir.

Sözleriniz, o kişilerin düşünce yapısında, kişilerin düşünce yapısına göre dönüştürülür.

Konuşurken, kişinin düşünce yapısına dikkat edin.

Yoksa, konuşmayın, susun.

cengizgundogduinsancil@hotmail.com

Pelin'in Şiir Defteri'nden;

SICAK BİR EL

Som altından bir bacak
ne güzel değil mi?
Ağır mı ağır
soğuk mu soğuk
ama altından hem de som...

Ne yana gitsek
onlar çıkar karşımıza
şu altından bacaklılar
vur patlasın çal oynasıncılar
ne yana gitsek onlar.

Haram olsun bana
davullar zurnalar
gün henüz ağarmamışken
civcivler acı acı bağırırken
bana haram olsun eğlence

Eh ne yapalım
bize de vurur sonunda piyango
kolsuz da olsak, bacaksız da
bir sıcak el düşer payımıza
çifti bile fazla
bir el sıcak
yeter bize.

PELİN

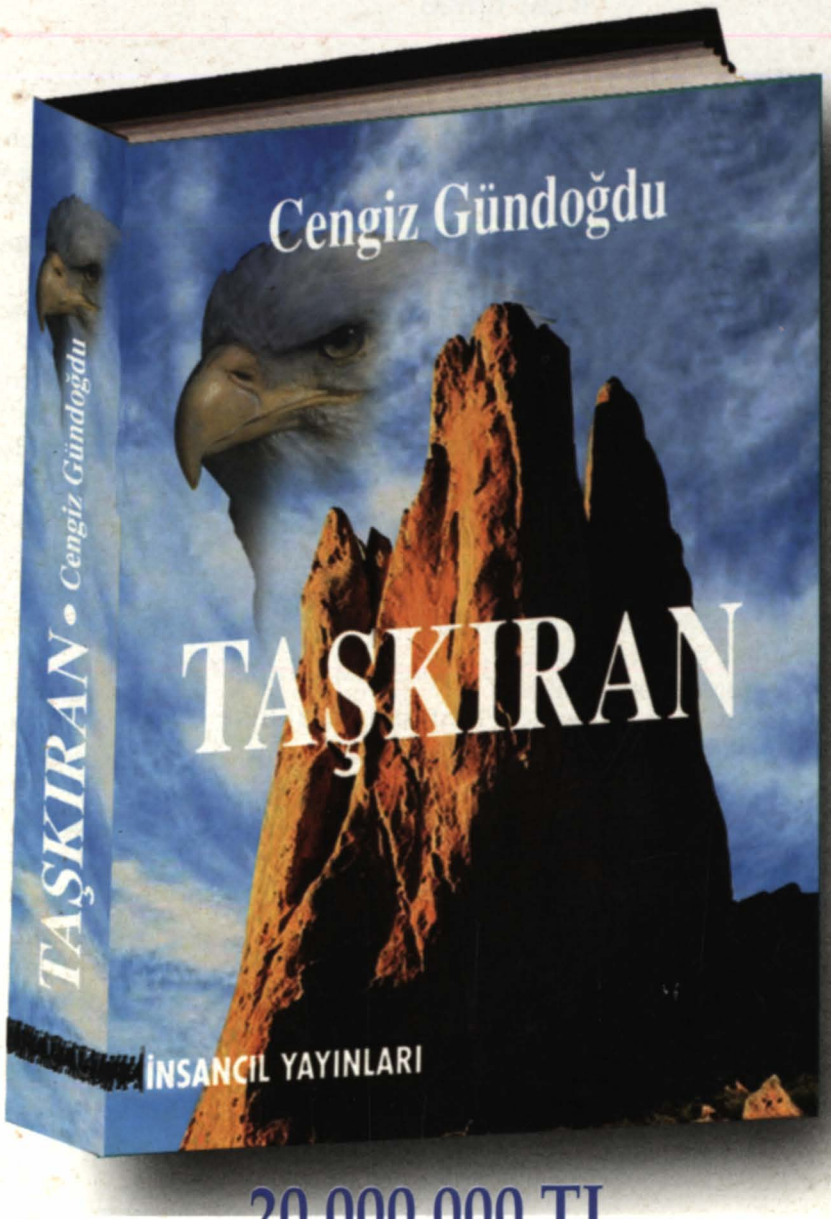

20.000.000 TL.

Cengiz GÜNDOĞDU'nun yeni kitabı

TAŞKIRAN

ÇIKTI